۱۴۲-۳: کتاب تسطیح الکره: (۱)

دا کتاب هم حاجی خلیفه‌ښو و لی دی (کشف ۲ ر ۴. ۴ ۱)دغه کتاب باید دلو ړ ذکر سوی کتاب‌نمبر (۱۳۹ ر ۱) سره ګډ نسی. (س‌و تک ۱-۴)

۱۴۳-۵: کتاب الدرر فی سطح الاکر: (۲)

ددې کتاب خطی نسخه دا کسفو ر ډ دبو ډ لیان په کتابخانه کی سته (نمبر ۱۰۴۶)چې سخا ویاد ه کړې ده(دآثار مقدمه ۴۹)مګر بر و کلمان پخپل تار یخ ادبیات عرب کی ند ه‌ر او ړې. (س‌و تک ۱-۵)

۱۴۴ -۶: اختصار المجسطی(۳)

دا کتاب هم‌حاجی خلیفه د المجسطی تر عنو ان لا ندی یا د کړ ی دی (کشف۳ر۱۵۹۴) دی و ایی: چی‌البیر ونی ددغه کتاب‌یو لنډیز کښلی‌و. (س‌و تک۱- ۶)

۱۴۵-۷: کتاب فی لوازم الحرکتین: (۴)

دښو ر بد و نکی‌ستو ر و ددو وښور بد نو بیان و، چی‌یو حر کت ئې‌له‌شر قه غر ب‌ته‌د ی او هابل حر کت ئې له‌غر به شر ق‌ته دی .دد غه کتاب ذکر یافوت ر او ړی دی(ار شاد الار یب ۱۷ ر ۱۸۵)(س‌و تک ۱-۷)

۱۴۶-۸: کتاب الاستشهاد باختلاف الارصاد: (۵)

دد غه کتاب نو م پخپله البیر و نی په آثار البا قیه کی ر او ړی دی (ص ۱۰ ر ۲۵ ر ۱۸۵) حاجی‌خلیفه هم‌تر دغه نا مه لا ندی‌یا د کړ ی. (کشف ۱ ر ۲۷۲) (س و تک ۱-۸)

---

(۱) هغه

(۲)مقدمه ۴۹ برنی ۱۲۹

(۳)برنی ۱۲۸

(۴) برنی ۱۲۹

(۵)مقد مه ۴۸ برنی ۱۲۷

۱۴۷ ـ ۹ : مسایل سئل عنها ابن سینا : (۱)

بیر و نی دد غه ذکر په آثار الباقیه کی کوي (ص ۲۵۷) او په هغو سکا تبا تو پو ر ي اړه لری چی ده له ابن سینا سره دتو د و خی ا و نـو رو خبر و ر نو لواړاړه کو لې (و گو ري:دآ ثارمقد مه ۳۵) (۲)

دابن سینا له تألیفاتو څخه په دغه موضو ع کی دري خطی نسخې معلومی دي چی جیمس کر تز یک په (م آ ي ډي او)۳ (۱۹۵۶م) کی ښو ولی دي

او له نسخه (اجوبة الستة عشره مسئلة لابی الر یحان) ده (و گو ری :او ، ار گن دابن سینا ببلو گر افی داستانبو ل چاپ ۱۹۳۷ م نمبر ۷ ـ او گ ، سی اناو تی دابن سینا پر ببلو گر افی باندی مقاله دقاهري چاپ ۱۹۵۰م نمبر او ل او دیحیی مهدوی دابن سینا ببلو گر افی په فار سی دتهر ا ن طبع ۱۹۵۴ م نمبر ۱۰۵)

دو همه نسخه:ا جو بة عشر مسائل (و گو ري: بر و کلمان ۱ ر ۴۵۵ نمبر ۲۲ دار کن لو ړه یاده سو ي مقاله ۸ـ داناو تی ذکر سوي مقاله نمبر ۲ ـ دمهدوی

---

(۱) ابو علی حسین دعبدالله ابن سینا بلخی ز وی داسلامی دنیا مشهو ر فیلسوف او پو هاند او طبیب ۳۷۰ ـ ۴۲۸ ه ۹۸۰ ـ ۱۰۳۷م.علی بن ز یدبیهقی په تتمة صوان الحکمه (ص ۶۲) کی و ایی چی ابو ریحان دبو علی سینا سره منا ظرات لری (خ) (۲) بیر و نی دحرارت په څېړ نه کی و ایی. و قد ذکرت ذ لک فی مو ضع اخر .. و خاصة فیما جری بینی و بین الفتی آلفاضل ابی علی الحسین بن عبد الله بن سینامن المذا کر ات فی هذالبا ب (آثار ۲۵۷ ـ ح)

ذکر سوي تالیف نمبر ٦) (١)

در یمه نسخه :اجو بة مسایل سئل عنهاابو ر یحان:(و گو ري ءبروکلمان ١ر ٨٥٧ نمبر ٧٣ ددغه کتاب تکمله ١ر ٨٢٢ نمبر ٧٣ - د ا ر گن لو ړه مقاله ٩ ـدانا و تی یاده سوي مقاله نمبر ٥٣ـ مهد وی نمبر ٥ دغه جوا بو نه په جامع البدایع کی په ١٩١٧م کال له ١١٩تر ١٥١مخه پو ری په قاهره کی چاپ سوی دی ، یو ه فارسی تر جمه ئی د هخدا کړي او دالبیر و نی دژو ندانه په ر ساله کي له ٢٩ تر ٦٣ مخه چاپ کړی ده.

یو بل تألیف هم ا بن سینا ته د (شر ح خطبات ا لمسعو د یه لابی ر یحا ن البیر و نی فی علم ا لهو ا)

په نا مه منسو ب د ي (و گو ري ء : لو ړ نمبر ١٠٣ - اوهم ١٧١ - ١٧٢) د البیر و نی ا و ا بن سینا د تعلقا تو لپاره و گـو ري ء (م آي ډ ي ا و) ٢ر ٣٤٨ - ١٩٥٥ م . دغسی هم م ، خضیري دا جو بة عشر مسایل په چاپ کی حواله ور ته کړي ده (و گو ري د ه ، ز ا لکین دابن سینا ر ساله لري کتاب ٢ ر ٦٩ (١٩٥٣ م) .

مقا لي : ذ بیح الله صفا : د البیر و نی دفلسفی افکا ر و یو ه بر خه ا و د ده دعلمی مناظر اتو لنډیز له ابن سینا سر ه . دا مقاله په انډ و ایر انیکا کی ده ٥ ر ٥ تر ١٢ مخه (١٩٥٢ م)

د غسی هم سخاو د آثار البا قیه په مقد مه کی یو ه مقاله لري :البیر و نی او د ده معا صر پو هان (ص ٣٠ تر ٣٦)

---

(١) د کابل دعامی کتابخاني په خطی نسخو کی یو ه مجمو عه سته چی ٧٢٩ + ٣٩٣مخه لري ا و په سنه ... ١ه کښلی سوي د دي مجمو عي لو مړی رساله (ص ١ تر ٣)اجو بة لمسا یل عشر سئلت للشیخ ابی علی بن سینا ٤٢٨ ه نو مبری (ح)

د سید حسن برنی مقاله :دابن سینا او البیر و نی مشابهتو نه او مخالفتونه. د ابن سینا په یاد نامه کی کلکته ۱۹۵۵ م ص ۳ تر ۱۴ .

۱۴۸ - ۱۰ : کتاب الشموس الشافیة للنفوس : (۱)

دد ې کتاب نوم پخپله البیر و نی په آ ثا ر ا لبا قیه کی ا خیستی د ي (ص۷۹) حاجی خلیفه ئی هم په کشف ا لظنون کی پد غه نامه یاد وي (۲ر ۱۰۶۵) . (س و تک ۱ - ۱۰)

۱۴۹ - ۱۱ -ارشاد فی احکام النجوم : (۲)

دد ې کتاب نوم حاجی خلیفه را و ړې د ې (کشف ۱ ر ۷۰) دغسی هم و گو ري : س پ م س ی) بیتر یگ ۵ ر ۵۷ ص ۹ . س و تک ۱-۱۱)

۱۵۰ - ۱۲ : کتاب التاریخ ایام السلطان محمود و اخبار ا بیه : (۳)

دا کتاب یو ازي یا قوت په همد غه نامه ذکر کو ي (معجم الا دبأ = ارشاد الاریب ۱۷ ص ۱۸۵) (س و تک ۱ - ۱۲)

۱۵۱ - ۱۳ : فی صفیحات التسییر : (۴)

البیر و نی پخپل کتاب فی ا لا ستیعاب (نمبر ۴۶ ذ کـر سو ی) کی و ایی چی د ه ډېر کتابو نه کښلی دي چی په هغو کې دا خبر ه ثابته کړ یده، چی مطرح الشعا ع (دو ړ انگو ځلا ځی) په صحیح ډ و ل صفیحة التسییر نو سیر ي (د استیعاب دلیدن خطی نسخه نمبر ۱۰۶۶ پا نه ۶۷ ب)

---

(۱) مقدمه ۴۸ (۲) مقد مه ۴۸ بر نی ۱۲۸

(۳) بر نی ۱۲۹ دا کتاب او س و ر ک د ی که په لا س ر اسی شایی چی دغز نوي سلطنت پر احو ال باندی مهم کتاب وي ، ځکه چی دسبکتگین او سلطان محمو د دو اړو حال به ر ا ښیی (ح)

(۴) تسییر او انتهاء دنجو م خاص اصطلاحات دي تفصیل ئی و گو ري: کتاب ا لتفهیم ۵۲۴ - ۵۲۵ (ح)

د تسییر په شرح کی وګورئ : س پ م س ي بیتر یګ ۵ ر ۸ ۴ ص ۲۳۷. ددې رسالې نمبر ۷۵ ر ۷۶ ر ۱۰۲ هم وګورئ .بیرونی په خپل قانون مسعودي دو هم کتاب کی هم ددغه موضوع بیان لری . وګورئ دنللینو البیرونی ۱ ر ۳۱۳. دو پرانګو پر تصویر باندی د دې رسالی نمبر ۴۲ هم وګورئ (س و تک ۱ - ۱۳)

۱۵۲ - ۱۴ : کتاب المدخل الی علم النجوم و علی حدود النحوس و المواضع (۱) القاطع با لتجارب :

په لوړ ذکر سوي کتاب (نمبر ۴۶) کی بیرونی دغه کتاب په همدغه نامه یادوي .(دلیدن خطی نسخه نمبر ۱۰۶۶ پاڼه ۶۹ ب) (س و تک ۱-۱۴)

۱۵۳ - ۱۵ : کتاب العجایب الطبیعیه و الغرایب الصناعیه (۲)

دا کتاب پخپله البیرونی په آثار الباقیه کی یاد وي (ص ۲۳۰) دوه واره هم حاجی خلیفه یاد کړي دی (کشف ۲ ر ۱۱۲۶ - او ۲ ر ۱۴۳۷) په دې کی البیرونی خپلې عزایم او نیرنګونه او طلسمونه او سحر ونه (کوډي)ښودلی دي (وګورئ: بیتر یګ ۴ ر ۴۳۰) (س و تک ۱-۱۵)

۱۵۴ - ۱۶ : کتاب التفاسیم الاقالیم : (۳)

(س و تک ۱ - ۱۶) یاقوت دالبیرونی دغه کتاب یاد کړی دی (ارشاد ۱۷ ر ۱۸۰) بیتر یګ هم وګوری ۲۷ ر ۲

---

(۱) دغه کلمه په تائپ کی ښه نه ښکاری ، په انګریزی ترجمه کی Decisive Places راغلی دی ،ځکه نوسا المواضع غوره کړی (ح)

(۲) مقدمه ۴۸ برنی ۱۲۷ .

(۳) دا نوم په مقدمه او برنی کی نسته ، یاقوت وایی چی ما ددغه کتاب نسخه د البیرونی په خط موندله چی په ۴۲۲ ق ئی لیکلی وه(ح)

۱۵۵ - ۱۷ : کتاب فی اعتبار مقدار اللیل والنهار بطریق تبعد عن مواضعات المنجمین و القابهم : (۱)

(س و تک ۱ - ۱۷) د یاقوت په (ارشاد الاریب ۱۷ ر ۱۸۴) که په دغه نامه یاد سوی د ی مارک لیسلی په سینټا و رو س ۵ ر ۱۲۱ (۱۹۵۶ - ۵۸ م) کی یوه انگریزي مقاله لري : ن ا لبیر و نی څیړنه په لمر خاته او دو رځی پراو پردو الی .

۱۵۶ - ۱۸ : الجماهر فی الجواهر (۲)

(س و تک ۲ - ۱) حاجی خلیفه دد ي کتاب نوم داسی را و ړی : کتاب الجماهر فی معرفة الجواهر (کشف ۱ ر ۵۹۴) و گو ر ی د : س پ م س ی بیټر یک ۸ ر ۱۶۳ ، او ۳۰ ر ۲۰۶ بر و کلمان ۱ ر ۴۷۶ نمبر ۱۱ ، او د د ه تکمله ۱ ر ۸۷۴ نمبر ۱۱ .

خطی نسخی :

ا سکو ر یا ل ۲ ، ۹۰۵ چی ذ کر ئي ستنس شید ر په (ز د م گ) ۴۹ ر ۲۵۲ (۱۸۹۴ م) کی ګړیدی . بله نسخه د ر اشد ا فندی په کتابخانه (استانبو ل)، کی د ه (ز کی و لید ی تو غا ن دنوی جغر افیا او ا تنوگر افی ر ا پو رټ داو سنی جغرافیا په مجله کی ۳۶۳ نمبر ۳(۱۹۳۴م) در یمه نسخه ن قاهر ي دتیمو ر پاشاده (۱۵۳ طبیعیا ت) (۳)

---

(۱) بر نی ۱۲۹ .

(۲) مقد مه ۴۹ بر نی ۱۲۸ .

(۳) دکتو ر کر نکوي د کتاب الجما هر طابع ا و نا شر و ایی : چی د تو پخانې او قیصر یې او اسکو ر یال در ي خطی نسخې په ګرد ه عالم کی معلو می د ی ، ا و بله نسخه ئې نسته (ص ۲۷۲) مګر د د ي ر سالې لیکو ا ل د قا هر ي او برلن نسخې هم ښیی .(ح)

چاپ: د کتاب الجما هرفی معر فة الجواهر دعربی متن لو سړی چاپ د کتور سالم کر نکوی په ۱۹۳۶م د حید ر آباد دکن د د ا ئر ة المعارف لپاره په ۲۷۳+۱۱ مخونو کی وکی ءچی له درو خطی نسخو څخه پشپړ سوی دی :

او له :د استانبول دتو پخا نې نسخه :

دو همه : دراشد افندی د کتابخا نې نسخه چی په قیصر یه کی ده .

دریمه : داسپا نیادا سکو ر یال نسخه .

د د ې چاپ په ۱۴۱ مخ کی تر ۱۴ لیکی ورو سته یو خو مخه مضمو ن لویدئی و ، چی هغه په ۱۱ مخه کی د کتاب آ خر ته چا ب سو ی ء د ی ء .

پر د ې کتاب په الاند لس ۲۴۱/۵ (۱۹۴۰م) کی تبصر ه سو ې ده .

هم وګو ر ی ء :(آی س آی س) ۹۰/۳۳ (۱۹۴۱م)

لیتمن : شر قی ادبیات ۲۲۵ (۱۹۴۳م)

زکی ولیدی تو غان :دبیرونی دمخکی ښه .د دهلی طبع (۱۹۴۱) چی له الجواهر څخه هم جغرا فی مطلبو نه اخیستل سوی دی .

د د ې رسالې نمبر ۱۹- ۱۰۴ - ۱۵۸ هم و ګو ر ی ء .

او (آ ی س آ ی س) ۵۶۲/۳۳ (۱۹۴۱م) او ۳۴ ر ۳۱ (۱۹۴۲م)

ترجمې :

هره سو یچ په ۱۹۴۱م دلیپزیګ دعر بی شرق شنا سی په اوسه مجمو عه کی د تقی الد ین هلا لی هغه شر حه په جر منی تر جمه ګړې د ه ، چی دالبیرو ونی د کتاب الجماهر پرسر یزه کښلې سوې وه .

وګو ر ی ء : آی س آی س ۳۹ ر ۷۶ ۱ (۱۹۴۶م) او ۳۸ ر ۷۶ (۱۹۴۸م)

د ز انیک جرمنی تبصر ه ، دطب اوطبیعی پو هنو په پښتو او خپرو نو کی ۲۷۲ ر ۴۰ (۱۹۴۱-۴۲م)

ف، کر ینکو : د کتاب الجماهر هغه څپر کی په انګریزی تر جمه کی، چی پرسرغلرو

باندی خپرنه ده: اسلامک کلچر ۳ ر (۱۹۴۳م) او. ۳ ر ۳۵۸ (۱۹۴۹م)
بیلنسکی : د کتاب الجماهر روسی ترجمه . لینن ګراد (۱۹۶۳م) ۵۱۸ مخه .

مقالی :

و یډ یمن : جرمنی مقاله «په مسلمانانو کی قیمتی ډبری» د اسلام مجله ۲ ر ۳۴۵ (۱۹۱۱م) .
لغة العرب : د خازنی دمیزان الحکمة اقتباس . ۹ ر ۶۷۱ (۱۹۳۱م) .
ف، کرینکو : فرانسوی مقاله : دد مشق د عربی اکا ډیمی مجله ۱۳ ر ۳۸۴ (۱۹۳۳م) .
او اسلامک کلچر ۶ ر ۵۲۸ (۱۹۳۲م)
تیچنر : انګلیسی مقاله: دمروت اوفتوت دسر یزی یوه تو ته . اسلام ۲۴ ر ۹ ر ۶ (۱۹۳۷م)
م ،شرف الدین یلتکایا : ترکی مقاله . دترك مجله ۶ (۱۹۳۶م) او د یو لکو مجله ۸ ر ۴۲ (۱۹۳۶م)
م،ی هاشمی : جرمنی مقاله « دالبیرو نی د کتاب الجواهر یونانی منابع» دشام دارکیا لوژی مجله ۱۵ ر ۲۱ (۱۹۶۵م) دغه مقاله په بون کی هم خپره سو یده (۱۹۳۵م)
م، سپیرهاف : انګریزی مقاله «دالبیرونی له کتاب الصید نه څخه داقونیطون (تاج الملوك) څپرنه » اسلامک کلچر ۱۹ ر ۳۲۳ (۱۹۴۵م) .
ج، روسکا : انګریزی مقاله «دالبیرونی د کتاب الجواهر څینې منابع درازی په کتاب سرالاسرار کی .د اسلام مجله ۲۵ ر ۱۹۱ (۱۹۳۹م) وګورئ:
آی س آی س ۳۴ ر ۴۲۶ (۱۹۴۳م)
دکتور محمد معین : پارسی مقاله« بعضی فواید لغویة کتاب الجواهر بیرونی».
دالبیرونی د کلکتې یاد نامه ص ۲۷ - ۲۳۷ (۱۹۵۱م)
ا،م بیلنسکی : روسی مقالی :

(۱) دالبیرونی کان پوهنه د ما سکو او لینن‌گراد دالبیرونی مجموعه ص۸۸تر ۱۰۵ (۱۹۵۰م)

(۲) دکتاب الجماهر دکهر بادبر خی رو سی ترجمه په‌دغه مجموعه کی.

(۳) دبیرونی دکتاب الجماهر داو سپنی فصل . دشورو ی دتا ر یخی او کلتو ری‌مؤسسې په ۳۳ خپرو نه کی ص۱۳۹ تر ۱۴۴ (۱۹۵۰م)

(۴) دبیرو نی نوی څېړنې پر فلزا تو باند ی . (ك س آ ی‌ن ا)۴۴ ص ۵۹تر ۶۶ (۱۹۶۱م)

گ گ لیملین : فرا نسو ی‌مقاله «دالبیرو نی د کا ن پو هنی معلو ما ت » د ا لبیرو نی په هغه مجمو عه کی ص۱۰۶ تر ۱۲۷.

دلیملین او بیلنسکی فرا نسو ی‌مقاله «دالبیرو نی عنبر » په‌هغه مجموعه کی ص۱۳۱ تر ۱۳۹ (وګو ر ی‌ء د کر ینکو چا پ ص۲۱۰تر۲۱۲) .

پ ، ی کهلی : انګریزی مقاله «البیرونی» د پاکستان د آسیایی انجمن مجله ۱۸۱ (۱۹۵۶م)

ب،الف کالچین: رو سی‌مقاله:دالبیر و نی‌دا و سپینی‌پر فصل باندی‌څوتبصر ې» دشوروی لوړه ذکر سوې تار یخی‌او کلتوری‌خپرو نه ۳۳ص۱۴۵تر۱۵۱ (۱۹۵۰م)

آ ی،یو کر چکو سکی :فرانسو ی‌مقاله «دالبیرو لی‌غمی»د شورو ی‌دا کاډیمی دعلم ،ادب ،ژبپو هنی‌بلیتن ۴ر۲۰۰(۱۹۴۵م)

۱۵۷ر۱۹ : کتاب الذخیرة النفوس والافکار فی خواص الموالید الثلاثة، المعادن والنباتو الاحجار (۱)

دد ې کتاب خطی نسخه دآکسفورډ په بوډ لیان کتا بخانه کی سته (نمبر ۱۵۱۹ر) چی سخاو ئې ذکر دآثارالباقیه(ص۴۸مقدمه) کی راوړی دی(۲) مګر بر و کلمان نده یاده کړې . (س‌و تک۲-۲)

---

(۱)مقدمه ۴۸ برنی ۱۲۹ (۲)په مقدمه کې‌نمبر۶۸۶مشرقی۱۲۶ دی‌ء .

۱۵۸-۲۰ کتاب الصیدله فی الطب. (۱)

(سروتک ۲-۳) داکتابچی پر علمی بو تو پوهنی (۲) باندی ددواجو پرلو (۳) لپاره تالیف سوی و، حاجی خلیفه ئې ذکر کوی (کشف ۲-۱۴۳۴) او بر وکلمان ئی هم په تکمله کی راوړی (۱-۸۷۴ نمبر ۲۷).

داکتاب دابو حامد عبدالله بن محمد النشا عی (۴) په ملګری ترتیب سو چی دالبیرونی د مرګ پر وخت لابشپړ سوی نه و.

خطی نسخی:

دعلی ګړ فار سی نسخه ٦ دبرتانیا دسوزیم او، ۵۸۴۹ نسخه (چی دفارسی

(۱) مقدمه ۴۸ برنی ۱۲۸. دانوم کتاب الصیدنه هم ضبط سوی دی: Science of drugs د بر وسی نسخه ئی ۱۳۴ پانی ۲۳ × ۱۹ سانتی ده، چی په ٦۷۸ هـ ۱۲۷۹ م په قونیه کی غضنفر التبر یزی طبیب کښلې ده. دی دمو لانا جلال الدین بلخی معاصر و، او رشیدالدین وزیرئې هم یا دوی. دده قبر تراوسه دقونیې دریلوی دریځ سره دی. بیرونی صیدله دعمر تر ۸۰ کال وروسته دخپل سرستیال نهشعی (په فارسی ترجمه کی: بهسعی؟) په مرسته د ۱۰۵۰ م په شاو خوا کی کښلی ده (نو دی په ۱۰۴٦ م کی ندی سړ) او ځکه چی دده یو وروستنی تألیف دی، نو ځکه په لو ړذکر سوی فهرست کی البیرو نی ندی را وړی. خوله عربی او فار سی نسخو څخه ئی ډ یر ا قتبا سو نه خلکو کړی دی، او پیژند ل سوی معتبر کتاب و. (وګو ری دلیند ن دایشیا یی ټو لنی مجله ۱۹۰۲ م ص ۳۳۳ دبیو ر یج مضمون) عربی لغو یان صیدله دبیع الاد و یة و ا لعقا قیر په معنی معربه کلمه ګڼی چی کاسب ئی صیدلانی یا صید لی دی. (ح)

(۲) Theorical botany (۳) Pharmacopaeia

(۴) داکلمه هر چا بل را ز ویلی ده: نشا عی؟ نشوی؟ نهشعی نهسعي؟ پخپله په دې رساله کی النشاعی؟ دی چی دبرو کلمان په حواله النخشعی صحیح دی (۱/۸۷۴) خوداسړی نه وپیژل سو (ح)

بیا نـو د هر کتا ب په با ب کی چی څنی مقا لې خپرې سوی وی هغه هم ښیو .

عنوا نو نه :

د کتابونو سونه له اتر ۱۸۳ پوری أول هغه راز کښل کیږی چې پ ، کر اوس د البیرو نی په فهرست کښ (د لیډ ن له نسخې څخه) چاپ کړ ی د ی . بیا که ئې په خطی نسخو ، یا د حا جی خلیفه په کشف الظنون کی نوم بل راز کښل سوی وی ، یا ئی یا قوت بل نوم اخیستی وی، نو دغه مطلبونه هم یادوو .

له نمبر ۱۳۹ تر ۱۸۳ پوری هغه نوسو نه را غلی دی، چی په یوه خطی نسخه کی وو، یا پخپله البیر و نی په آثار ا لبا قیه یا کتاب الهند یا په کتاب الا ستیعاب کی راو ړی دی ،یا داچی یا قوت یاحاجی خلیفه پخپلو کتا بونو کی ضبط کړ ی د ی

دا نو سو نه مو په لا تینی حروفو څکه و کښل ، چی عر بی نا پوهیدونکی خلک په و پو هیږی. (۱)

تشر یحات :

د کوسو کتابو په اول کی که (ف) وه، ذکر ئې دالبیرونی له لوړ ذکر سو ی فهر ست څخه راخیستسوی دی .او که (س و) و،نو د غه شرحه د ه ، سو تر او ی ،ویلې یمن څخه د ه ، چی د و ی دالبیرو نی پر تا لیفو نو باندی کښلې ده تر دغه وروسته که په نور و مټا بعـو کی د هغه کتا ب په با ب کی څه مو ند ه سی کښل کیږی .

---

(۱) دلته سوپخبل مروج پښتو رسم الخط کښول .(ح)

تر ټولو بشپړ ه نسخه ده (وګورئ ه: ه، بیور یج لاندی) او د بروسې دقرشونلو جامع نسخه او دبرلن ۴۵.

چاپونه :

زکی ولیدی توغان دصفة المعمو ره (دهلی ۱۹۴۱ م) په کتا ب کی له العبید له څخه ځنی جغر افی مطلبو نه را اخلی . ددې کتاب یو ه بشپړ ه نسخه په ۱۹۴۱ م ښاغلی میرهاف تر تیب کړې وه ،خودی په (۲۰) اپریل ۱۹۴۵ م نابیره په قاهره کی مړسو ،او دا کار پا ته سو . دغه سړی د کتاب دمقد مې متن اوترجمه په ۱۹۳۳ م کال د طب ا و طبیعی پوهنو په پښتو او خبرونو (۳۳) کی له ۱۵۱ تر ۲۰۸+۱۸ مخو پو ری په جرمنی تر دې سریزی لاندی خپره کړه : « د البیرو نی دطبی بوټو مقدمه »

ترجمې :

ابو بکر بن علی بن عثما ن ا سفرالکاشانی (۱) دغه کتاب په هند و ستان کی تر ۱۲۲۹ م دمخه په فارسی ترجمه کی ء. (وګورئ ه: ه ، بیو ر یج : دالبیرونی یونا پیژ ند لی کتاب » په جو رنال ایشیاټک سوسا یټی ۱۹۰۲ م ص۳۳۳ تر۳۳۵ کی)

---

(۱) په اصل کی دغه نوم دغسی دی ء . مګر دزکی ولیدی توغان په قول په خطی نسخو کی ابوبکربن علی بن عثمان اسفرا لکاسانی کښل سوی ء د ی ء ، چې دماوراء النهر دسیردریا پرغاړه کاسان ته منسوب و ، نه دایران کاشان ته . ابوبکرتر ۶۰۰ ه پوری په کاسان کی و ، بیاله دې ځایه کاشغر ته ولاړ ، او پخپل کتاب کی د پنج او درواز نباتی اطلاعات کاړی . ده دالبیرونی کتاب الهند په فارسی ددهلی دسلطان شمس الدین التتمش (۱۲۱۰-۱۲۳۶ م) لپاره ترجمه کی او دسلطان قطب ❁

م،سیبرهاف په ۱۹۴۳ م ددي کتاب یوه بشپړه‌تر جمه په جر منی وکړه ، خو خپره نسو ه‌اودی سړ سو ، مګر په ۱۹۳۲ م‌ئی‌د کتاب‌دمقدمې جرمنی ترجمه خپره کړه. دغسی هم‌دغه م،سیبر هاف‌داسلامک کلچرپه ۱۹/۳۲۳ (۱۹۴۵م) ګڼه کی یوه‌مقاله د کتاب‌الصیدله پریوه څپرکی باندی خپره کړه (وګوری۰: آی‌س آی‌س ۴۰/ ۳۵۸- ۱۹۴۵م) .

ددغه کتاب مقدمه په ترکی ، شریف‌ا لدین یالتکایا داستانبول د ملی موزیم په مجله کی ۴۰ (۱۹۳۷م) د کتاب‌الصیدله فی الطب د

✿ الدین ایبک‌په وخت کی هم‌په هند کی‌و ، ددەترنامه‌وروسته چی اسفر راغلی‌دی۰ ، داهم‌ښایی چی‌دسیر دریا دسیمی (اسفره) وی، چی‌تراوسه هم‌په دغه نامه‌یوښارګی سته .

کاسانی الصیدله په (۶۰۷ھ) کښ‌ست نده ترجمه کړې ، بلکه د البیرونی د کتاب‌یونوی‌آزاد ترتیب‌دی۰ ، او دځنی‌داسی سؤلفانو کارته هم‌حواله ورکوی ، چی‌هغه‌البیرونی ندی‌یادکړی لکه : مخلص مصری چی‌پرطبی‌بوټو باندی‌ئی یو کتاب کښلی و (منقول) او په دغه کتاب کی‌دبوټو یونانی او لطینی (لاتین) نومونه هم راغلی‌و. بل‌د ابومسلم سلیم‌مصری اوابوسلیمان خطابی او ابومنصور ازهری نومونه هم اخلی . د کاسانی د تألیف ځیړنه ځکه ګرانه ده ، چی دی کله کله د البیرونی په‌متن غلط پو هیږي او ددغه کتاب ټولی‌جغرافی ځیړنی یاادبی خبری حذفوی ، اویوازی پرطبی‌بوټو باندی‌ږغیږی ، مګر دعربی‌متن په‌تصحیح کی‌له فارسی ترجمې څخه ښه‌ګټه اخیستله کیږی .

دالبیرونی ددغه کتاب جغرافی او لغوی مطلبونه د افغانستان د قد یمی جغرافیا اوهم دپښتواو نورو افغانستانی ژبود تحقیق لپاره خو را مفید دی ، اواجتماعی اوضاع هم ځنی څرګندیږی . (ح)

مقدمې ترسرېزی لاندی خپره کړه (وګورئ: آی س آی‌س ۷۹/۳۸-۱۹۴۸م)

ددغه کتاب‌یوه‌برخه‌چې پرچاپو باندی کښل سوی ده ، لومړی پلا کرینکو معلومه کړه ، اوبیا زکی ولیدی توغان چاپ کړه ، چې دغه برخه په عربی نسخوکی نسته ، اویوازی په فارسی کی سته ، چې بیا بیرته‌له‌فارسی څخه‌عربی‌سوې ده .

مقالې :

ایسلرس : فرانسوی مقاله دهر بو په طب کی ۱/۴۸۰ (۱۸۷۶م) .

ف، کرینکو :فرانسوی‌مقاله.ددمشق دعربوداکاډیمی‌مجله۱۳/۳۸۸«۱۹۳۳م»

بیورریج : انګریزی مقاله . دالبیرونی یونا پیژندلی تألیف . جورنال‌ایشاتیک سوسایټی ص ۳۳۳ (۱۹۰۳م)

ف، کرینکو : انګریزی مقاله: دالبیرونی‌دطبی بوټوکتاب . اسلامک کلچر ۱۰۹/۲۰ (۱۹۴۶م) .

م: میرهاف : انګریزی‌مقاله: دالبیرونی دکتاب‌الصیدنه یوه‌برخه‌اسلامک کلچر ۳۲۳/۱۹ (۱۹۴۵م) .

انور : ترکی مقاله : دابوریحان کتاب‌الصیدنه . دترکودطب‌تاریخ ۵نمبر ۱۷ (۱۹۴۰م) هم‌دده بله‌مقاله : دالبیرونی درسل جوړونه . داستانبول دطب‌د پوهنځی مجله ۱۹۳۸م .

م، میرهاف : فرانسوی‌مقاله : دعربوپر درسل‌جوړولو باندی خطی‌نسخې. د مصر د تحقیقې مؤسسی مجله (قاهره.۱۹۴۰ م جلد ۲۲ ص ۱۳۳)

وګورئ : دجارج سارټن‌د کتابو تبصره : آی س آی ۳۵۸/۳۳ (۱۹۴۱م) د سی آی بی ای سمپوزیم په ۶ (۱۹۴۴ م) خپرونه کی د غه انګریزی مقالې :

۱- دعربی درسل جوړولو سوابق اوسټه ص ۱۸۴۷ تر ۵۶ .
۲- دعربی طب په‌طلایی وخت کی‌درسل جوړونه ص ۱۸۵۷ تر ۶۷ .
۳- دعربی طب دتاریخ منابع ص ۱۸۶۸ تر ۷۲ .
(وګوري : آی س آی س ۳۶/۴۹ - ۱۹۴۵م)

په آی‌س، آی‌س ۳۲/۳۷ (۱۹۴۷م) کی‌انګریزی مقاله «دسن‌لومړی یادونه»

نظیر احمد : انګر یزی مقاله «دالبیرونی کتاب الصیدنه او ددغه فارسی ترجمه . اندوا یرانیکا ۳/۱۴ ص۵ تر ۲۴ (۱۹۲۱م)

ه، هرمیلنك : جرمنی‌مقاله « دچاپیراغیزی دالبیرونی په نظرکی» دطب په ارشیف ۳۲۹/۴۴ (۱۹۵۰م) کی .

ویلی یمن : جرمنی مقالې :
۱- دسپوږمی تندری پروخت درنګونو ظهور دالبیرونی له خولې .
دعکاسی په سالنامه ۱۹۱۴م کی .
۲- دالبیرونی دبوټوپر کتاب باندی . دژوندپوهنی‌مرکزی‌مجله ۱۱۳/۴۰ (۱۹۲۰م)

ویلزی یوسکی : انګریزی مقاله : «دالبیرونی دسخنی دارویښزم تردارویښ اته‌پیړی دسخه» (آی‌س آی‌س)۴۵۹/۵۰ (۱۹۵۹م)

ټ، وی‌ار نولډ : انګریزی مقاله : «په‌یوه عربی‌نسخه کی‌چی‌په ۷۰۷ه کښل‌سوی ده‌دقیصر په‌باب‌یوفصل . په ۱۹۲۲م بروان‌ته‌په وراندی سوې مجموعه کی ص ۶ .

۱۵۹ر۲۱: کتاب‌الا حجار (کان‌پیژند نه) (۱)

(س‌وتک ۲-۴) داکتاب حاجی خلیفه ذکرکوی (کشف ۲/ ۱۳۸۵)او وایی‌چی‌موضوع یې‌دار سطود کتا بوشا نته وه،دار سطوطالس کتاب‌الاحجار، جی، روسکا ترجمه کړی اوپه ۱۹۱۲م په هیلیبر ګ کی‌چاپ سوی‌ه دی‌ء

(۱) مقدمه ۴۸ برنی ۱۲۸ په‌دې رساله کی کتاب‌الحجار ؟غلط‌ضبط‌سوی‌دی.

۱۶۰ر۲۳: کتاب السامره فی اخبار خوارزم: (۱)

(س وتک ۳ ـ ۱) دا کتاب یاقوت په معجم الادبا کی یاد کړی ءدی، ع (۱۷ر۱۸۵) مینار سکی دالبیرونی په یادنامه (کلکته ۱۹۵۱م) کی اوهم سعید نفیسی په انډو ایرانیکا کی وایی: چې دغه کتاب په پارسی ژبه کښل سوی ء وچې دخوارزم تاریخ پې دالبیرونی تروختو پوری شایه. (۲)

ددغه کتاب مضامین ټوله بیهقی (س ۴۷۰ھ) پخپل لوی تاریخ مسعودی یاتاریخ بیهقی کی رااخیستی وو، مګر دغه دواړه کتابونه متأسفانه اوس ورک دی. (وګوری ع دبر وکلمان تکمله ۱ر۸۷۵) خوسخاووایی چې یوه لویه برخه پې اوس سته (دآثار سقد مه ۱۰)

چاپ

سعیدنفیسی دتاریخ بیهقی په دوهم ټوک کی له ۸۱۲ تر ۸۴۰ مخونوری (دتهران چاپ ۱۳۲۶ش)

---

(۱) مقدمه ۱۰ برنی ۱۲۹. (۲) بیهقی دغه کتاب دابوریحان په خطلیدلی وچې نوم ئی ددغه کتاب په ټولو نسخو کی مشاهیر خوارزم کښلی ء دی ء ښائی چې صحیح ئی «مساميرخوارزم» وی. دتاریخ بیهقی داوسنی معلومی برخی لسم مجلددغه دخوارزم بحث دی ء، چې بیهقی دالبیرونی له کتابه رانقل کړی دی، اوښایی چې اصل ئې هم فارسی و. دغه باب دبیهقی دسورلی دکلکتې په طبع ۱۸۶۲م کی پسله ۸۳۴ مخه چاپ سوی دی. اودسعیدنفیسی دتهران په چاپ ۱۳۲۶ ش کی له ۸۰۹ تر ۸۴۰ مخه، اودد کترفیاض دمشهد په چاپ ۱۳۵۰ ش کی له ۹۰۱ تر ۹۴۵ مخه هم چاپ سوی دی ء.

ترجمه:

دتاریخ بیهقی عربی ترجمه چی یحیی خشاب اوصادق نشأت په‌قاهره کی په ۱۹۵۶م چاپ کړ ه ، له ۷۳۴تر ۷۵۸مخه پوری دخوارزم حال لری .

۱۶۱ر۲۳: ترجمة الاخبار المقنع ۰ (۱)

(س‌وتک ۳-۲) داکتاب البیرونی له‌پارسی څخه په‌عربی ترجمه کړی‌و، چی پخپله ئی په‌آثارالباقیه (ص۲۱۱) کی یادوی .مقنع (سړ۱۶۹ھ۷۸۵م) دیوې ډلی مؤسس دی‌ء ، چی د مبیضه او تر کا نوسره دآمو پرپوری غاړه گډسول . بیرونی پخپله دغه تاریخ وکیښ چی په لاندی ذکرکښ ونکی کتاب کې ځینی مطلبو نه بشپړ سوی‌دی (دبرو کلمان تکمله ۸۷۵)

۱۶۲ر۲۴: کتاب الاخبار المبیضة والقرامطه ۰(۲)

(س‌وتک ۳—۳) البیرونی دغه خپل کتاب په‌همد غه‌نامه په آ ثار البا قیه (ص۲۱۱) کی‌یادوی، چی په دسخه‌نمبر ۱۶۱ کی هم ذکرسو.

۱۶۳ر۲۵ : کتاب شرح شعر ابی تمام ۰ (۳)

(س‌وتک ۴-۱)داهم یاقوت په‌دغه نامه ښـو ولی‌دی‌ء (ارشاد۱۸۵/۱۷) چی‌بیائی حاجی‌خلیفه هم یادوی(کشف ۲۵۴/۳) یاقوت وایی چی داکتاب ناسکمل پاته سوی ء دی‌ء . (وگوری‌عدبروکلمان تکمله ۸۷۵/۱)

---

(۱)مقنع یعنی مخ پوتی سړی . نوم ئی هاشم‌دحکیم زوی و، چی‌دمرودکاوه کیمر دان په‌کلی کی‌راووتی اوم۱کاله په خراسان کی دعباسی حکومته سره وجنګیدی ء ،خوچی په۱۶۹ھ سړکړسو (ح)

(۲)برنی ۱۲۷ . مبیضه یعنی سپین کالیان اوقرامطه دوې مذهبی ډلی‌دی، چـی پـه‌اسلامی خبرو کې خاص افکارلرل ، اوددوهم هجری قرن څخه‌ئې په‌خراسان کی ځنی حرکتونه دعربی حکومتو پرخلاف کړی‌دی .(ح)

(۳) مقدمه ۴۸برنی ۱۲۸ .ابوتمام حبیب بن اوس طائی عربی مشهورشاعر اواديب‌دموصل‌دبریدعامل و(۱۸۸-۲۳۱ھ) ډېرکتابونه‌لری . دغه شرح یاقوت دالبیرونی په خط لیدلی وه (ح)

۱۶۴ر۲۶ : کتاب التعلل باحالة الوهم فی معانی نظم اولی الفضل ۰ (۱)

(س وتک ۴-۲) داکتاب هم دیاقوت دارشادالاریب څخه پیژ نو (۱۸۵/۱۷) حاجی خلیفه ئې په کشف الظنون (۱-۴۲۴) کی تعلیل باحالة الوهم فی معانی النظم لیکی . (وګورئ : دبروکلمان تکمله ۱-۸۷۵) .

۱۶۵ر۲۷ : کتاب المختار الاشعار والآثار ۰ (۲)

(س وتک ۴-۳) دیاقوت په ارشاد (۱۸۵/۱۷) او د حاجی خلیفه په کشف (۱۶۲۲/۲) کی په دغه نامه یادسوی دی . (وګوری : دبروکلمان تکمله ۱/ ۸۷۵)

۱۶۶ر۲۸ : مجموع الاشعار ۰ (۳)

(س وتک ۴-۴ دالبیرونی د خپلو اشعار ویوه مجموعه وه ، چې یاقوت ئې یادوی (۱۸۶/۱۷، ۹۰) . وګوری : دبروکلمان تاریخ ادب ۱/ ۴۸۱- اودده تکمله ۱/ ۸۷۵، ۱/ ۸۰۰ نمبر ۳ .

ه ، سوتر ۱۰ ور، ویډیمن . او ریچرپه (س پ م س ی) بیتر یګ ۵۲-۵۳، او ۶۱-۶۴ (۱۹۲۰ م) کی دالبیرونی څنی شعرونه په جرمنی دشرح سره ترجمه کړه .

۱۶۷ر۲۹ : کتاب الدستور ۰ (۴)

(س وتک ۴-۵) یاقوت کتاب المعنون بالدستور ذکر کوی (ارشاد ۱۸۵/۱۷) ددې لپاره دسخه نمبر ۱۳۵ هم وګوری ء . داویلای سو، چې داکتاب اودسخنی نمبر ۱۳۵ دوه جدا جدا کتابونه دی .

---

(۱) مقدسه ۴۸ برنی ۱۲۹ . دسخاوپه مقدسه کی ص ۴۸ ددې کتاب نوم د کشف الظنون په ډول کیبل سوی دی ، خو د لته ما د یاقوت په ډول وکیښ . (ح)

(۲) مقدسه ۴۸ برنی ۱۲۸ -۱۲۹

(۳) داکتاپ سخاواو برنی ندی ء یادکړی ء (ح)

(۴) برنی ۱۲۹ .

سید حسن برنی وا یی : دالبیر ونی دغه کتا ب چی د یا قوت په قول سلطأن سود ود ته‌ور اندی سوی و، دمنطق دستو ف احاسن المحاسن یوه مفصله شرح وه (ابن سینا اوالبیرونی .دابن سینایادنامه‌د کلکتی چاپ ص ٦ کال ١٩٥٦ م)(١)

١٦٨ر٣٠ : رسا له فی فهرست کتب محمد بن زکریا الرازی(٢)

په دی رساله کی یوازی دا لرازی‌دتألیفاتو بیان ندی، راغلی ،بلکه‌درازی ترتألیفاتو وروسته ،بیرونی خپل کتابو نه هم شوولی دی‌چی ددی‌رسا لی دوهمه برخه د ه .

ددی رسالی‌یو ه‌خطی نسخه په ایډن کی سته نمبر ٨٨٩.او پاول کراس په‌١٩٣٦م له پاریسه په ٥١ مخه کی خپره کړ ه ،اوهم سخاو دآثارالباقیه په‌مقد مه کی ددی رسالی سریزه او دوهمه برخه چی‌دالبیرونی‌دتألیفاتوبیان دی،چاپ کړی دي .

---

(١)ددی کتاب نوم یاقوت الد ستور راو ړی ،چی ددی رسا لی لپکوا ل سهو آ نور کلمات هم ورسره نښلو لی دی ،دغه مطالب چی له سیدحسن برنی‌څخه رانقل سوی د ی هم غلط دی ما دسید حسن اصلی مقا له ند ه لیدلی خو دیا قوت حموی بیان بل راز دی او دو اړو یی مطلب مسخ کړی دی.هغه وایی : وکتابه الاخر المعنون بالد ستو ر الذی‌صنفه باسم شهاب الد و لة ابی الفتح مو دود ابن ا لسلطا ن الشهید،مستوف احا سن المحاسن (١٧ر١٨٥)له دی څخه دانه معلومیږی‌چی احا سن المحاسن د منطق کو م کتاب و ،بلکه یاقوت وائی چې دستور دبیرو نې یو داسی کتاب و چی‌دښېګړ و خورابنه ئی سره را تول کړی‌وو (ح) (٢)مقد مه ٨ ٣ بر لی ١٠٠، ١٠٩ ددی رسالی سریزی ته رجو ع وکړی.یاقوت وا یی :چی د

ترجمه:

سوتر او ویه یمن دریچر په ملګری: دبیرونی دتالیفاً تو فهرست په (س پ م س ی) بیتر یګ ۵۲، ۵۳ (۱۹۳۰م) ص ۷۱ تر ۷۹ کی په جرمنی خپو رکی، او د عربی متن جرمنی ترجمه هم سخا و خپره کړه.

ج، روسکا په فرانسوی دغه فهرست په (آی س آی س) ۵ ص ۶ تر ۲۰ پوری په ۱۹۲۲ م چاپ کی، او د سوتر او ویه یمن لو ړه ترجمه ئی تکمیل کړه.

مقالی:

د سوتر اوویه یمن او ریچر جرمنی مقاله د البیرونی د تالیفاً تو پر نسخو باندی (س پ م س ی) بیتر یګ ۵۲، ۵۳ (۱۹۲۰م) ۵۵ تر ۹۶ مخه (ددغی او سنی رسالی سره دی مقابله سی) د سخا و د آثار الباقیه جرمنی مقدمه له ۱۱ تر ۲۴ مخه پوری.

ډ، ج با یلوت: فرانسوی مقاله: دالبیرونی ببلوګرافی.

(م ی د ی او) ۲ ص ۱۶۱ تر ۲۵۶ (۱۹۵۵م) ۳ ص ۳۹۱ تر ۳۹۶ (۱۹۵۶م)

ر، کوبیرت، جرمنی مقاله: درازی پر تألیفاتو باندی دالبیرونی څېړنه.

اورینتلیا ۲۷ ص ۱۹۸ تر ۲۰۲ پوری (۱۹۵۸م).

✿ البیرونی کتابونه ترشمیر وتلی د ی او مایی د سرود جامع په وقف کی فهرست ولید ی چی په ډیرنری خط تر (۶۰) پانو پورې رسیدی. بنا ئی چی یاقوت هم دغه رساله لیدلی وی.

دغه فهرست چی پاول کراس چاپ کړی دی، دالبیرونی د تألیفا تو په پلټنه کی دګردو څېړو نکو مأخذ دی، اوزموږ په دغه اوسنی څېړنه کی هم اصلی مأخذ دغه دی. (ح)

محمد قدیر تره کی او سرور گویا : مقاله : نا پیژ ندلی بیرونی .
کابل مجله ۵ر ۹۱ (۱۳۱۳ش د کابل طبع).
سعیدنفیسی :فارسی مقا له :دابو ریحان البیرونی چاپ سوی آثار .
اند و ایرانیکا ۵ر ۳ ص ۱ترم پوری (۱۹۵۲ م)

۱۶۹ ر ۱ ۳: حکا یة ا لا لة ا لمسما ة ا لسد س ا لفخر ی (الفخریه) (۱)

ددی کتاب نوم برو کلمان په تکمله (۱ر ۸۷۳ نمبر ۲۰ کی د بیر وت د خطی نسخی په شبو و نه یا د کړی دی. د غه آ له ا لسد س د سمر قند په تجزیه خا نو کی وه .(وگو ری دی: ،سیبلر فرانسوی مقاله « دسمر قند بیا و د ا نی» دلی ،سو ند په ور ځپانه کې ،پاریس ۳۰ جون ۱۹۵۶).

ددی رسالی یو ه خطی نسخه په بیر و ت کی سته ۲۲۳ (وگوری د ل ، شیخی کتلا گ ۱۰-۱۱)چی دغه سړی یوه مقا له د بیروت په المشر ق ۱۱ ر ۶ ۸ (۱۹۰۸م) کی هم پر کښلی ده .

۱۷۰ ر ۳۲ : ر یاضة الفکر والعقل ۰ (۲)

بروکلمان په تکمله (۱ر ۸۷۳) کی دحیدر آباد دکن له خطی نسخی څخه پیژ ندلی ده . خطی نسخه ئی په آصفیه کتابخانه کی سته (فهرست ۱ر ۷۹۳) چی په خا تمه کی یو وروستنی عکس هم لری .

---

(۱) په مقد مه او برنی کی ندی یاد سوی .دالسدس معنی په انگر یزی SeXtant کښلی ده ،چی هر شپږ ورځې نوی کېدونکې شی اوددایری شپږمی ته وایی . مگر دطول او عر ض دسعلو ،ولو اودتلسکوپ اونور وعلمی مقاصدو لپا ره هم دغه سکستینټ استعمالیږی . ښا یی چی د غسی یو ه آ له په عر بی السد س بلله کیده چی په سمر قند کی وه ،او البیرو نی په دی رسا له کی دهغی علمی بیان کړی و ی.(ح)(۲)په مقدمه ا و بر نی کی نسته . (ح)

خطی نسخې:

هغه کتابونه چې خطی نسخی ئې معلومی او موجودی دی ، په دی رساله کی پنوول سوی دی ، له ۱۸۳ کتابو څخه ۴۱ داسی بونه یادیږی،چې خطی نسخی ئې په کتابخانو کی سته . په دې څیړنه کی که دکتابخانو کتلاګ خپور سوی وی هغه هم ښیو.

چاپونه:

له دغو ۴۱ خطی نسخو څخه چې په کتابخانو کی سته (۲۳) کتابونه داسې دی، چې ګرده چاپ سوی دی ، خو پنځه داسی هم سته ،چې یوه یوه برخه ئې چاپ سوی ده . دد غو چاپونو او چاپونکوبیان دکتابونو د مخو او تو کو دشمیر او تاریخ سره دلته کښل سوی دی.

ترجمې:

د البیرونی ۱۲ کتابونه ګرده په نورو ژبو ترجمه سوی دی خو اوه داسې کتابونه هم سته ، چې یوه یوه برخه ئې ترجمه سوی ده .

دغه ترجمه له عربی متنو څخه په جرمنی ، انګریزی ، روسی فارسی ، اردو ،فرانسوی اوترکی سوې ده.

مقالې:

د بیرونی دبرش کتابونه داسی دی ، چې پرهغو باندې په کتابونو او مجلو کی لیکنې او کتنې کیږلی سوی دی . دغه تبصری اومقالی داسی هم دی ،چې موږ پخپله ندی موندلی.

خود نورو مؤلفانو او څیړونکو په مقالو یاکتابونو کی ئې ذکر راغلی دی .په دې رسالې کی تر ۵۰ زیاتی تبصرې د هغو د عنوانو سره ښودلی کیږی او د مجلاتو دنومونو د مخففاتو شرحه بهجلا راسی .

۱۷۱ ر۳۳ :اجوبة المسایل الخوارزمیه (۱)

دا نوم هم بروکلمان را وړی دی (تکمله ۱ ر ۸۷۴ نمبر ۲ ۲) چی په جرمنی ئی نوم «انتو رتن اوف فرگن اوس خوارزم »لیکلی دی ،او دغه ئی دتهران‌له یوی خطی نسخی څخه معلو سه کړ ید ه ،چی دابن سیناجوابونه دی . (وګوری: دمخه‌نمبر ۱۴۸ -او وروسته‌نمبر ۱۷۲) دتهران دخطی‌نسخې نمبر ۲ -۴،۹۹ ۵ .

۱۷۲ ر۳۴ :الاعتراض علی کتاب ابن سینافی حجة الحق (۲)

بروکلمان په تکمله (۱ ر۸۷۴نمبر۲۳) کی یاد کړی‌دی ،او دتهران په نسخه کی کښلی دی ،چی دا کتاب دابو سعید احمد بن علی‌له خوا دالبیرونی په‌نامه دابن‌سیناپه رد کی کښل‌سوی و او پخپله د بیر و نی لیک ندی (وګوری: دپاول کراس دبیرونی رساله) (ص۴۳۴۴)چی‌ابو سعید بن علی پر البیرونی او ابن سینا باندی کښلی ده (رک :نمبر۱۴۷ر۱۷۱)

ددی‌رسالی دتهران خطی نسخه ۲ر۵۹۹ر۴ نمبرلری

---

(۱) په مقدمه او برنی کی نسته . بروکلما ن ئی دتهران نمبر ۲- ۳ ۵۹۹ کښلی دی (تکمله ۱ ر۴ ۸۷) (۲)په مقدمه اوبرنی کی ندی راغلی .داعربی‌نوم بروکلمان‌ندی ضبط کړی ،په جرمنی ئی د غه مطلب کښلی دی .بنایی دغه عربی نوم احمد سعید خان له جرمنی څخه ترجمه کړی وی . یادتهران په نسخه کی وی خوسخا وا و سید حسن په دی خبرندی(ح)

۱۷۳ر۳۵ مجموعه من الحکم ۰(۱)

دا کتاب دالبیرونی حکیمانه ویناوی وی، چی بیهقی اوشهرزوری ذکر کړی اوبیاسخاو دآثارالباقیه په مقدمه کی را نقل کړی دی (دظهیرالدین ابوالحسن علی بن ابوالقاسم زیدالبیهقی لپاره وګورئ بروکلمان ۱ر۳۲۴ نمبرا ،او تکمله ۱ر۵۵۷ نمبرا دشمس الدین محمد بن محمود شهرزوری لپاره: تکمله ۱ر۸۵۰) دبیهقی کتاب تتمه صوان الحکمه نومیږی، اودشهر زوری دا: روضة الافراح ونزهة الارواح.

ترجمه:

سوتر اوویدیمن اوریچر په جرمنی دغه ویناوی له شرح سره په (س پ م س ی) بیتریګ ۵۲-۵۳ (۱۹۲۰ م) ۶۶۶۴ کی ترجمه کړی دی.

۱۷۴ر۳۶: ترجمه کتاب سامکهیه(۲)

ددی کتاب ذکر دبیرونی په کتاب الهند کی راغلی دی (وګورئ: دسخاو مقدمه پر کتاب الهند ۱۸۸۷ م ص۴، اودانګلیسی ترجمی مقدمه ۳۸) شا یی چې دا کتاب اونمبر ۹۷ سره ییووی.

---

(۱) مقدمه اوبرنی ئی نلری دبیهقی اوشهر زوری متن سره ور ته دی اویو خود بیرونی ګټوری ویناوی ئی رانقل کړی دی سګرپه دغو دواړو کتابو کی داتصریح نسته ،چی بیرونی یو کتاب په دی نامه درلود بروکلمان او نورسوانحلیان یی هم نه ذکر کوی نه پوهیږم چی ددی رسالی لیکوال شاغلی احمدسعید دغه نوم له کومه کړی دی؟ غربی پوهانو خو هم دغه یوځوویناوی په جرمنی ترجمه کړی دی، دا کوم مستقل کتاب نه و. ترهغه وخته چی ددی کتاب لپاره یوښکاره اوصریح سند ونه موندل شو ،نو دغه نامه ته زه دشک په سترګه ګورم .(ح)

(۲) البیرونی په کتاب الهند کی وایی: چی مادوه کتابونه د کاپیناتو پراصل او شوونه باندی په عربی ترجمه کړل چی یو سامکهیه Smakhya نومیږی (ص ۱۰) شایی چی داهغه نمبر (۹۷) کتاب وی ځکه چی سانکه ،سامکه ، شا مکهه دیوې سنسکریت کلمې اشکال دی اوداد هند دفلسفی یوه څانګه وه چی پرموجوداتو باندی ئې څیړنه کوله ،نوداهم یوبیل کتاب نسوګنیلای (ح)

۱۷۵ر۳۷: ترجمه کتاب فی الاصول الهندسه لاقلیدس الی لغة الهند (۱)

داقلیدس دهندسی اصول له‌عربی څخه‌دالبیرونی په‌لار ښوونه په‌سنسکریت‌ترجمه سوی‌و(وګورئ‌ه‌دکتاب‌الهنددعربی‌متن‌مقدمه ۵) ددی‌رسالی‌نمبر۹۳-۱۲۵ هم‌وګورئ.

۱۷۶ر۳۸: ترجمه کتاب المجسطی لبطلمیوس الی لغة الهند(۲)

داهم‌لکه نمبر ۱۷۵ له‌عربی‌څخه په‌سنسکریت‌ترجمه‌سوی‌دی(نمبر۱۴۳ وګورئ)

۱۷۷ر۳۹: ترجمة کتاب فی الاصطرلاب لابی ریحان الی لغة الهند. (۳)

لکه لوړ دوه کتابونه ۱۷۵ر۱۷۶ دهغپل داصطرلاب کتاب په‌سنسکریت ترجمه کی (وګورئ‌نمبر ۴۶)

۱۷۸ ر۴۰: رسالة ابی نصر فی جواب مسایل الهندسه.(۴)

دابونصر منصور بن علی بن‌عراق یوه رساله وه‌چې، دهند سی او نجو سو پنځلس جوابونه یی ویلی‌و ، کوم چې‌بیرونی‌له‌ده څخه‌پو ښتلی وو خطی‌نسخه ئی‌په‌بانکی پور کی سته نمبر ۱۹ر۴۴۶۸.

دا د«رساله فی‌الجواب علی مسایل الهندسیه»په‌نامه ددکن دایرة‌المعارف‌په ۲۱ مخه کی‌په ۱۹۴۶م‌دنورو ۱۴ رسالو سره خپره کړی ده،چې،ګرده رسایل‌ابی نصر الی البیرونی نومیږی.(وګورئ:ددې رسالی‌نمبر ۱۱۷ تر ۱۲۵ او ۱۷۹)

۱۷۹ ر۴۱ فصل من کتاب لابی نصر فی کریة السماء (۵)

داسمان پرګردیوالی (کرویت) چې ابونصریو کتاب کښلی‌و،له‌دې کتابه‌یوفصل دالبیرونی لپاره ترتیب سو خطی نسخه یی په‌بانکی پور کی‌ده ۲۲ر۲۴۶۸ .

داکتابګوتې په‌لوړنامه دحیدرآباددکن دائرة‌المعارف ۲۱مخه‌په‌رسایل ابونصر الی البیرونی کی په۱۹۴۶م‌خپور کی.(لوړنمبر۷-۱۲۵-۱۷۸)وګورئ .

---

(۱)مقدمه او بر نی‌ئې نلری .
(۲)مقدمه او بر نی ئی نلری .
(۳)مقدمه اوبر نی ئی نلری
(۴)مقدمه اوبر نی ئی نلری.
(۵) مقدمه اوبر نی ئی نلری.

۱۸۰ر۴۲: کتاب ابی ریحان الی ابی سعید (۱)

دفضایی مثلثاتو ددوومسئلو څیړنه وه چې دالبیرونی په نامه هغه ابو نصر کښلی وه، اویوه خطی نسخه ئی په لیډن کی ستهچې دیوه بل کتاب «نسخة کتاب ابوالریحان الی ابو سعید رحمهم الله» په پای پوری نښلول سوې ده اوسړی پسله لږه غوره داسی ګنلای سی ،چې ابو ریحان خپل خبریال ابو سعید السجزی ته دا رساله لیږلی وه نوداستادله خوا یوه شاګرد ته وړاندی سوې تحفه ده.

(دبروکلمان تکمله ۱ر ۸۶۱ نمبر ۱۷) دلیډن دخطی نسخې نمبر ۱۰۰۷.

۱۸۱ر۴۳: غرة الزیجات او غرة الازیاج معناه زیج بجیانند ۲

البیرونی دغه زیج له سنسکریت څخه په عربی ترجمه کی چې دویجای نندته تألیف اونوم ئې کړنه تیلکه (۳) و(٦٧) بانی ئی در لو دې پر هندی نجو مو با ندی په سنسکریت کی یوخورامهم کتاب و ، اویوه خطی نسخه ئی دګجرات په احمد آباد کی دپیر محمدشاه په درګاه کی سته.

---

(۱) مقدمه اوبر نی ئې نلری دغه ابوسعیددسیستان واودبیرونی معا صر عالم و ، نوم ئې احمد بن محمد عبدالجلیل سجزی دی، چې دسیستا نیانو د میا شتو بیا ن البیرونی له ده څخه رانقل کوی (آثار ۴۲) البیرونی په کتاب الاستیعاب کی کاږی چې ابوسعید دمځکی په حرکت قایل و،اوپرهمدغه اساس ئی یواصطرلاب جوړ کی. په اسلامی پوهانو کی دی سیستا نی عالم لا پخوا د مځکی د حرکت نظریه ورکړې وه (ح)

(۲) دغرة الزیجات داحمدآباد نسخه داسی شروع کیږی : «زیج بجیانند البانارسی الذی سماه کرنه تلکه و معناه غرة الزیجات. قال الاستاد ابوالریحان محمدبن احمد البیرونی کنت وجدت فی الهند زیجاً مختصراً صغیر آعمله بجیانندبن جیانند وهواحد المفسرین ببلدالبانا رسی ... وسماه غرة الازیاج. واحب بعض اصد قائنا نقله الی العربی ... وترجمته علی وجه الی ان ا لحق بعض علله ... (اسلا مک کلچر ۳۵ نمبر ۲- اپریل ۱۹٦۳م (ح)

(۳) KARANA TILAKA

دالبیرونی دغه کتاب هیڅ محقق ندی یاد کړی، اودغه عربی ترجمه پخپله ده کړې ده دی کړه نه تیلکه ډېرپادوی اوپه کتاب الهند (دحیدر آ باد طبع ص ۱۲۱ ۲۶۶- ۲۸۶- ۳۴۶- ۳۸۴-۳۹۲- ۳۱۰- ۴۱۹- ۴۲۰ - ۵۱۱- ۵۱۵ اوپه قانون مسعودی (حیدرآباد ص ۹۷۳-۱۳۱۳) اوپه تمهید المستقر (حیدرآباد ص ۲۷- ۳۲) اوپه افراد المقال (حیدرآبادص ۱۰۷-۱۳۶-۱۵۲) کی اقتباس ځنی کوی

د پیرمحمدشاه ددرګاه خطی واحده نسخه ځکه مهمه اوقیمتی ده، چی ددې کتاب سنسکریت متن اوس نسته، اوتش دغه عربی ترجمه بی پاته ده ډیرو هندی پوهانو ددغه سنسکریت متن دموندلو زیار وکیښ، مګردوی خوګامیاب نسول.

چاپ :

وایی چی دالبیرونی په نامه یوغرة الازیاج په پاکستان کی چاپ سوی دی چی دهغه طباعتی خصوصیات ندی راته معلوم ،اولیدل سوی ندی.

ترجمه:

دسیدصمد حسین رضوی انګلیسی ترجمه دالبیرونی واحد او نا پیژند لی کتاب غرة الزیجات یا کړه نه تیله که، په اسلامک کلچر کی ۳۷ص ۱۱۲ تر ۱۳۰ ص ۱۶۷ تر ۱۸۷، ص ۲۲۳ تر ۲۴۵ پوری (۱۹۶۳م) او ۳۸ ص ۴۷ تر ۷۴ ص ۱۹۵ تر ۲۱۲ (۱۹۶۴م) او ۳۹ ص ۱ تر ۲۶ ، ص ۱۳۷ تر ۱۸۰ (۱۹۶۵م).

مقالی:

په لوړ ذکر سوی اسلامک کلچر کی په انګریزی، اودسید ابوظفر ندوی اردو مقاله «دابوریحان بیرونی یونوی پیداسوی کتاب» دا عظم ګړ په معا رف کی ۲۸ ص ۲۱۴ تر ۲۱۶ (۱۹۳۱م).

۱۸۲ر۴۴ کتاب اللمعات (۱)

---

(۱) برنی ۱۲۸ بل چاندی ښو ولی.

غلام حسین جونپوری پخپل کتاب جامع بهادر خانی ص ۱۹۸ (۱۸۳۵م) کی‌وایی‌چی په علم سرایاو سنا ظر (۱) اړه لری او ده څلور شکله دالبیرونی‌له کتاب اللمعات څخه رااخیستی دی .

خودغه کتاب هیڅ بل‌چاپاکوم مستشرق ندی ذکر کړی(وګوری‌دسیدحسن برنی البیرونی دوهم چاپ ۱۹۲۷م ص ۱۲۸)

۱۸۳ - ۴۵ : تر جمه ما في پو ليسه - سد ها نته .(۲)

لکه لوړ نمبر ۷۵ د ا کتاب هم البیر و نی پخپله په کتاب‌الهند کی ښو و لیږ دی (دعر بی متن مقدمه۲۳ ، او لوړی ټوک ۱۵۴)

داهم له‌سنسکریت څخه په عربی ترجمه سوی و (وګوری‌برنی ۱۲۷)

د سنسکریت‌داصلی متن مؤلف برهمه‌ګو پته دی (ددې فهرست‌نمبر ۵ وګو ری)

---

(۱) علما لمرایاوا لمنا ظر یا علم‌الا نعکاس OPTICS د قدیمو عالی ر یاضیاتو یوه‌نهائی ا و مهمه‌بر خه‌وه، چی ا لبیر و نی‌علم اللمعا ت بللی‌دی، اود لید نی اوکتنی او رنااو وړ ا نګوعلمی او در یاضی پرمثبتواصولو څیړ نه وه د اکتاب خو د جو نپو ری په قول په ۱۸۳۵م لاهم په‌هند کی ومګر و ر و سته و رڼ دی ښا یی چی کوم و خت یی نسخه وموندله سی (ح)

(۲) دا نوم برڼی دبرهم ګپت: پانی سا سی د هانت؛ لیکی ۱۰ البیر ونی‌وایی‌چی ز مو ږ « سند هند ا» کلمه له سدهاند څخه جو ړه سوی ده ، ا و هند یان سد هاند سم او نا او و ښتونکی اونا کږ پدو نکی‌ته وایی ، او پر ۀولو هغوعلمو نوبا ند ی‌اطلاقوږ ی چی په نجو مو ا ړه لری ، ا ود د وی‌کتا بو نه پنځه د ی ، چی دریم ئی پلیس سدهاند Pulisa-Siddhanta نو میږی اویونانی پولیس‌ته منسو ب دی (کتاب‌الهند ۱۱۸)

داسی ښکاری چی‌دغه‌کتاب له یو نا نی څخه په سنسکر یت را ا ړ ول سو ی و، سیدها نته کلمه سنسکر یت د ه ، چی ا وس په دغه معنا مو ږ په پښتو کی«سیده»لر و ، او دا د علو م مثبته Exact په پښتو ۀا کلی‌سوای «سیده پو هنی » دپو لیسه سدها نته ذکردکتاب ا لهند په انګر یز ی ترجمه کی‌مکرر راغلی‌دی(۱ ص ۴۰۲/ ۲۳۷/ ۴۴۷ او دو هم ص۴۳) «ح»

بنکار ندوی

(۱) د البیرونی د کتابونو نومونه

(الف)

آثار الباقیه عن قرون الخالیه عمومی نمبر ۱۰۵
آداب الصحبة الملوك ۱۳۳
ابطال البهتان بایراد البرهان ۲
ابطال ظنون فاسده ۵۷
اجوبة والا سؤله لتصحیح سمت القبله ۲۸
اجوبة المسایل الخوارزمیه ۱۷۱
الاحجار ۱۵۹
اخبار المبیضه والقرامطه ۱۶۲
الاخبار المقنع ۱۶۱
اختصار المجسطی ۱۴۴
اختلاف الاقاویل فی استخراج التحاویل ۱۰
اختلاف ذوی الفضل... ۲۷
اختلاف الواقع فی تقاسیم الاقالیم ۲۶
الارشاد الی تصحیح المبادی اشتمل علی النموذارات ۷۷
الارشاد الی ما یدرك ولا ینال من الابعاد ۱۰۶
الارشاد فی احکام النجوم ۱۴۹
الاستبخار فی قدالاشجار ۸۷
استخراج الاوتار الدایره... ۶۴
استخراج الکعاب ... ۳۵
استخراج قدر الارض... ۲۴
الاستشهاد باختلاف الارصاد ۱۴۶
استعمال الاصطرلاب الکری ۵۰
استعمال دوایر السموت ... ۱۶
استیعاب فی تسطیح الکره ۱۳۹
استیعاب الوجوه الممکنه ۴۶
اعتبار مقدار اللیل والنهار ۱۸
اعتبار مقدار اللیل والنهار بطریق تبعد عن مواضعات المنجمین... ۵۵
الاعتذار عما سبق لی من تاریخ الاسکندر ۵۴
الاعتراض علی کتاب ابن سینا ... ۱۷۲
افراد المقال فی امر الاظلال ۱۵
امر الممتحین و تبصیر ابن کیسوم المفتتن ۹
الانبعاث لتصحیح القبله ۳۲
ایضاح الاداله علی کیفیات سمت القبله ۲۹

(ب)

باتنجل فی الخلاص من ارتباك ۹۸

باسديو الهند عند مجيئة الارض ٩٦
البحث عن الطريقة المتعرفه
المذكور في كتاب آثار العلويه ٦٩
براهين اعمال حبش بجدول التقويم ١١٧
البراهين على عمل محمد بن صباح ١٢١
البرهان على عمل الحبش ١٢٣
البرهان المنير في عمل التسيير ١٠٢

(ت)

التأريخ ايام السلطان محمود واخباره ١٠٥
تبيين رأى بطليموس في السماء ٧٨
تجريد الشعاعات والانوار ٤٢
تحديد المعموره وتصحيحها في الصوره ١١٢
تحديد نهايات الاماكن لتصحيح
مسافات المساكن ١٩
التحذير من قبل الترك ٨٩
تحصيل الاماكن من الزمان عند الهند ٥٢
تحصيل الراحه بتصحيح المساحه ٨٨
تحصيل الشعاعات ... ٤٣
تحقيق ما للهند (كتاب الهند) ٩٣
تحقيق منازل القمر ٦١
التحليل والتقطيع للتعديل ١١
تذكره في ارشاد الى صوم النصارى
والاعياد ٥٣
تذكره في الحساب والعدد ... ٣٤
تذكره في المساحه للمسافر المقوى ٦٥
ترجمه پوليسه سدهانته ١٨٣
ترجمه كتاب الاصول الهندسه ١٧٥
ترجمه كتاب سامكهيه ١٧٤
ترجمه كتاب المجسطى ١٧٦
ترجمه ما في برهم
سدهانت من طرق الحساب ٤٠
تسطيح الصور ... ٤٨
تسطيح الكره ١٤٢
تسهيل التصحيح الاصطولابى ٤٧
تصحيح الطول والعرض ٢٣
تصحيح كتاب ابراهيم بن سنان ١١٦
تصحيح ما وقع لابى جعفر
الخازن من السهو ١١٨
تصحيف المنقول من العرض والطول ٢١
تصفح كلام ابى سهل القوهى ٦٠
تصوير امر الفجر والشفق ١٠٩
التطبيق الى تحقيق حركة الشمس ١٠١
تعبير الميزان لتقدير الازمان ٥١
التعلل بحالة الوهم ... ١٦٤
التفهيم لاوائل صناعة التنجيم ٧٣
تقاسيم الاقاليم ١٥٤
تقسيط القوى والدالات ٧٤
تقويم القبله ببست ... ٣١
تكميل حكاياة عبد الملك البستى .. ٥٥
تكميل زيج حبش بالعلل ... ٤
تكميل صناعة التسطيح ١١٠
تلافى عوارض الزله ... ٣٣
تمهيد المستقر ... ٤٥

التنبيه على صناعة التمويه ٩٩
تنقيح التواريخ ١٠٣
تنوير المناهج ١٠٠
تهذيب الاقوال .. ٢٠
تهذيب زيج الاركند ٦
تهذيب شروط العمل ... ٣٠
تهذيب الطرق المحتاج اليها ... ١٢
تهذيب فصول الفرغانى ١٤
التوسط بين ارسطوطالس وجالينوس ١٢٩

(ج)

جدول الدقايق ... ١٢٠
جلاء الاذهان ...
الجماهر فى جواهر ١٥٦
جمع الطريق السايره ... ١٠٨
الجوابات عن المسايل العشر الكشميريه ٧٢
الجوابات عن المسايل
الجواردهمن منجمى الهند ٧١
جوامع الموجودلخواطر الهنود ٥

(ح، خ)

حديث اورمزديا رومهريار ٨٢
حديث دادمه وكرامى ٨٤
حديث صنمى الباميان ٨٣
حديث قسيم السر وروعين الحياة ٨١
حديث نيلوفر فى قصه دبيستى وبار بهاكر ٨٥
الحساب والعد ... ٣٤
حكاية الالة المسماة السدس الفخرى ١٦٩
حكاية طريق الهند فى استخراج العمر ٧٥
حل شبهة عرضت فى كتاب الاصول ١٢٥
خيال الكسوفين عند الهند ٨

(د)

الدرفى سطح الاكر ١٤٣
الدستور ١٦٧
دستور الخط ١٣٥
دلالة آثار العلويه ... ٥٦
دلالة اللفظ على المعنى ... ١٣٠
الدوايرالتى تحد الساعات الزمانيه ١٢٢

(ر، ز)

راشيكات الهند ٣٨
راى العرب فى مراتب العدد ... ٣٧
رساله ابى نصر فى مسايل الهند سه ١٧٨
رسالة النرجسيه ١٣٧
رسوم الحركات... ١٢٧
رياضة الفكر والعقل ١٧٠
زيج العلايى ١٤٠
زيج المسعودى ١٤١

(س، ش)

سبب برد ايام العجوز ١٣١
سكلب الاعداد ٣٩
سكون الارض وحركتها ١٢٨
سير سهمى السعادة والغيب ٧٦
شامل ؟ (شامكه) ٩٧
شرح شعرابى تمام ١٦٣
الشموس الشافيه للنفوس ١٤٨

(ص، ط)

صفة اسباب السخونه ... ٦٨
صفيحات التسيير ١٥١

الصيد له فى الطب ١٥٨
طالع قبة الارض ... ١٧
(ع، غ)
العجائب الطبيعيه والغرائب الصناعيه ١٥٣
علة التربيه ... ١٣٢
علة علامات البروج فى الزيجات ٩٤
علة تنصيف التعديل ١١٥
علل زيج جعفر المكنى بابى معشر ١١٣
غرة الزيجات ١٨١
غروب الشمس عند منارة اسكندريه ٢٥
الغزليات الشمسيه ١٣٦
(ف، ق)
فحص عن النوادر ابو حفص ٦٢
فصل من كتاب لابى نصر فى كرية السماء ١٧٩
فهرست كتب محمد بن زكريا الرازى ١٦٨
فيما اخرج ما فى قوة الاصطرلاب الى الفعل ٤٩
قافية الالف من الاتمام فى شعرابى تمام ٨٦
القانون المسعودى ١٠٤
القرعة المصرحه بالعواقب ٩٠
القرعة المثمنه ٩١
قوانين الصناعه ١٣٤
(ك، ل)
كتاب ابى ريحان الى ابى سعيد ١٨٠
كتاب فى السموت ١١٤
الكلام على الكواكب ذوات الاذناب والذوائب ٥٨
كلب ياره ٩٢
كيفية رسوم الهند فى تعلم الحساب ٣٦
اللمعات ١٨٢
لوازم تجزى المقادير ... ٦٧
لوازم الحركتين ... ١٤٥
(م)
مااخرج مافى قوة الاصطرلاب الى الفعل ٤٩
مبادى الهندسه ١٢٦
مجازات دوايرا لسموت ١١٩
مجموع الاشعار ١٦٦
مجموعة الحكم ١٧٣
المختار الاشعار والآثار ١٦٥
المدخل الى علم النجوم... ١٥٢
المسامره فى اخبار خوارزم ١٦٠
المسايل البلخيه ... ٧٠
مسايل سئل عنها ابن سينا ١٤٧
المسايل المفيده والجوابات السديده ١
المستقر والمستودع ٩٥
مضيات الجوالحادثة فى العلو ٥٩
مطرح الشعاع ... ٤٤
معرفة القسى الفلكيه ... ١٢٤
مفتاح علم الهيئه ١٣
مقاليد علم الهيئه ٧
مكاييل والموازين ... ١٧
منصوبات الضرب ٤١
المواليد الصغيره ... ٧٩
(ن)
النزهة النفوس والافكار... ١٥٧
النسب التى بين الفلزات والجواهر فى الحجم ٦٣
نقل خواص الشكل القطاع ٦٦
وامق وعذراء ٨٠
الوساطة بين الاهوازى والخوارزمى ٣

ددې رسالې فهرستونه :

ددې کتا بګوتې په پای کې ځنې ضروري فهرستونه هم زیاتیږي چې اول د کتابو دنومو یو مرتب الفبایي فهرست دی . بیا نو د البیرونۍ د تأ لیفاتو موضوعات دی ، و روسته بیا ترهر موضوع لاندې دمر بوط کتاب نمبر ښوول کیږي . دمنا بعو او مأخذونو جلا فهرست سته ، او بیانو دهغه په کتابخانو کې دبیرو نۍ د مؤ لفا تو د خطي نسخو بیل فهر ست هم لرو .

موضوعونه اوماخذونه :

بیرونۍ دخپلو آثارو موضوعونه په دغه فهرست کې پخپله هم تاکلي دی (چې په دې رساله کې دجلا جلا عنوان په ډول لیدل کیږي) او گرد ه دده په حساب شپاړس عنوانونه دی . مگر دده دغه و ښنه ډېر ه اصولي ند ه او پخپله فقط ۱۳۸ کتابو نه له۱۸۳ څخه ښیي . خوددغه کتابوله نومونو څخه ددوی موضوع ښه نه څر گند یږي . ځنې داسې کتابو نه هم سته چې یو خاص مو ضوع نلري ، او ډیر شیان پکښې ځای سوی دی ، لکه آثا ر الباقیه او کتاب الهند او قانون مسعو دی . نو ځکه د غه ر ساله په داسې ډول ترتیب سو ه ، چې د بیرو نۍ دژوند هغه معلومات په ز یات سې ، چې په معیاري تأ لیفاتو کې را غلي دي لکه :

م ، میير هاف د بیرونۍ پر ژ و ندا نه باندې عر بي ، فا ر سي او ارو پائي تألیفو نه پخپل هغه لیک کې ذکر کوی چې نوم ئې « دعر بو ددرمل جوړو نې معلومات » دی ، او دمصر د مؤسسې په مجله کې خپا ر ه سوی دی (۲۲ ص ۱۳۳ تر ۱۳۹) ۱۹۳۰ م . دیاقوت ارشادالار یب (۶ص ۳۰۸ تر ۳۲۴ - لیډ ن ۱۹۱۳ م)

(۲) البیر و نی خپل تا لیفو نه داسی و یشی

۱- علم هیئت (معلومات،جدولونه،سجموعې)عمومی نمبر ۱ تر ۱۸

۲- طول او عرض او آفا ق (جغرا فی) له ۱۹ تر ۳۳

۳- حساب ، شمېر له ۳۴ تر ۴۱

۴- وړانګې او رناوی اود اسمان معلو مات له ۴۲ تر ۴۵

۵- آلات او اصطرلاب له ۴۶ تر ۵۰

۶- اوقات ،وخت تا کنه ،پېښ لیك له ۵۱ تر ۵۵

۷- ستو ري، لکی وال ستوری ،لوبدونکی ستوری له ۵۶ تر ۶۰

۸- مختلف موضوعو نه : هیئت ،هندسه ،جغرافی ،فزیك له ۶۱ تر ۷۲

۹- اسمان پوهنه : اساسو نه ،طالع له ۷۳ تر ۷۹

۱۰- اوسانې (له فارسی او سنسکریت څخه ترجمې) له ۸۰ تر ۸۵

۱۱- دودو نه او دین او ځنی نوری څېړ نې له ۹۳ تر ۹۸

۱۲- مختلف :دمؤلف ورك سوی خطی کتابو نه له ۹۹ تر ۱۰۳

۱۳- مختلف :دمؤلف ترپنځه شپیتم کال وروسته له ۱۰۴ تر ۱۱۳

۱۴- مختلف :دابونصر مؤلفات له ۱۱۴ تر ۱۲۵

۱۵- مختلف : دابو سهل مؤلفات له ۱۲۶ تر ۱۳۷

۱۶- گرا سر . دابوعلی الجیلی تالیف ۱۳۸

(۳) د البیرونی د تالیفاتو علمی ویشنه

الف: ریاضی :

(۱) حساب : ۳۴ ، ۳۵ ، ۳۷ ، ۳۸ ، ۴۰ ، ۳۹ ، ۴۱ .

(۲) هندسه : ۶۴ ، ۶۶ ، ۶۷ ، ۱۰۸ ، ۱۲۵ ، ۱۲۶ ، ۱۳۵ ، ۱۶۷ ، ۱۷۵ ، ۱۷۸ .

(۳) مثلثات : ۱۲۴ ، ۱۰۸ .

(۴) مناظر او مرایا : ۴۸ ، ۱۱۰ ، ۱۳۹ ، ۱۴۲ .

(۵) د میخکی گچه کول : ۶۵ .

ب : هیئت، ستوری پیژندنه :

(۱) عمومی هیئت : ۱ ، ۲ ، ۳ ، ۴ ، ۵ ، ۶ ، ۷ ، ۸ ، ۹ ، ۱۰ ، ۱۱ ، ۱۲ ، ۱۳ ، ۱۴ ، ۱۵ ، ۱۶ ، ۱۷ ، ۱۸ ، ۶۱ ، ۶۲ ، ۷۱ ، ۷۲ ، ۱۰۰ ، ۱۰۱ ، ۱۰۴ ، ۱۰۶ ، ۱۱۱ ، ۱۱۳ ، ۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۱۱۷ ، ۱۱۸ ، ۱۲۰ ، ۱۲۱ ، ۱۲۳ ، ۱۲۷ ، ۱۲۸ ، ۱۳۷ ، ۱۴۰ ، ۱۴۱ ، ۱۴۳ ، ۱۴۴ ، ۱۴۵ ، ۱۴۶ ، ۱۴۷ ، ۱۵۵ ، ۱۷۱ ، ۱۷۶ ، ۱۷۹ ، ۱۸۱ .

(۲) جوی حوادث : ۵۶ ، ۵۷ ، ۵۸ ، ۵۹ ، ۶۰ ، ۶۹ .

(۳) آلات : ۴۶ ، ۴۷ ، ۴۹ ، ۵۰ ، ۵۱ ، ۵۲ ، ۱۰۷ ، ۱۱۹ ، ۱۲۲ ، ۱۶۹ ، ۱۷۷ .

(۴) ستوری پیژندنه (تر ویت = نجوم) ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۴ ، ۴۵ ، ۷۳ ، ۷۴ ، ۷۵ ، ۷۶ ، ۷۸ ، ۷۸ ، ۷۹ ، ۹۹ ، ۱۰۲ ، ۱۳۲ ، ۱۴۸ ، ۱۴۹ ، ۱۵۱ ، ۱۵۲ ، ۱۸۲ ، ۱۸۳ .

(۵) پنځ پو هنه (کوسمولوجی) ۱۲۹

ج: جغرافیا، مساحت:

(۱) حسابی جغرافیا ۲۰، ۲۱، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱ ۳۲ ۳۳، ۱۱۴.

(۲) نقشه کښنه (کارتوگرافی) ۱۹، ۲۲، ۲۳، ۱۱۲.

(۳) مساحت ۲۴، ۲۵، ۱۰۹، ۱۳۶.

(۴) اقلیم پیژندنه ۲۶، ۶۸، ۱۳۱، ۱۵۴.

د: فیزیك اوطبیعی پوهنی:

(۱) کثافت مېچنه (دنسمتری) ۶۳

(۲) کان پیژندنه ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۹.

(۳) طب او بوټی پیژندنه ۱۵۸.

ه: پېښ لیك او تاریخ:

(۱) اصلونه ۵۵.

(۲) پېښ‌لیك (کرونولوجی) ۵۳، ۵۴، ۱۰۳، ۱۰۵

(۳) پېښې ۱۵۰، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲

و: ادبیات او فلسفه:

(۱) اوسانې او نور ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲

(۲) کتاب ښودنه (بیلوگرافی) ۱۶۸

(۳) پېښویه (گرامر) ۱۳۸

(۴) شاعری ۸۶، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶

(۵) فلسفه ۱۳۰، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۵۳، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۷۳

ز: دوو دونه اودیان:

مختلف: ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۸، ۱۷۴

(۴)

اخیستونکی او مخففات ئې

د ارو پا ئی ژ بو هغه آثار چی‌دد ې کتاب منابع او ماخذ د ی .

ب ، م ـــ دحساب کتا ب ښو د (۱) .

ب ، او ، ر ، آی ـــ د بهندار کردشر قی څېړنو مجمو عه‌پونه (هند) ۲)

ب ، سی ، م ، س ـــ د کلکتې دحسا ب‌ټو لنی‌خپر و نه(۳)

ب ، س ، او ، ا ، س ـــ د شر ق او افر یقا د څیړ نو د مکتب خپر و نه .

لنډ ن پو هنتون (۴)

آ ی ، ه ، کو ـــ د هند تار یخی څلو ر میاشتنی مجله (۵)

آ ی ، سی ـــ دهند دحیدر آباد اسلامک کلچر مجله . (۶)

ج ، ا ـــ آسیایی مجله . (۷)

ج ، ا، او ، س ـــ دامریکا دشرقی څېړ ن ټولنی مجله . (۸)

ج ، ب، او ، ر، س ـــ دبهار او اور یسې دځېړن ټولنی مجله .(۹)

ج، ن، ی، س ـــ دنز دې شرق‌دځېړنو مجله . (۱۰)

ک ، س، آ ی ، ن، ا ـــ دشرقی انستتیو ت لنډ خبرو نه (۱۱)

م، آی ، د ،ی ، او ـــ دشرقی څېړ نو لپاره ډو مینیکن سوسسه .(۱۲)

م ،ز ، گ ـــ د طب او طبیعیاتو او تخنیک دتار یخ معلومات . (۱۳)

---

1. Bibliographeca Mathematica 2. Annales of the Bhandarkar Oriental Research Institute Poona
3. Bulletin of the Culcutta Mathematical Society.
4. Bulletin school of Oriental and African Studies, University of London. 5. Indian Historical Quarterly.
6. Islamic Culture. 7. Journal Asiatic
8. Journal of the American Oriental Society.
9. Journal of the Bihar and Orisa Research Society.
10. Journal of the Near Eastern Studies.
11. Kratkie Soob sheniya Institttue Vestokovedeniya.
12. De L'Institut Dominican D. Etudes Orientale.
13. Mitteilungen Zur Geschichte der Medizin der Matur Wissenschaften und der Technik.

م ، او ـــ ختیځه نړۍ . (۱)

او ، ل ، ز = دشرقی ادبیاتو مجله . (۲)

ر ، س ، او ـــ دشرقی څېړنو مجمو عه . (۳)

س ، پ ، م ، س ، ی = دفیزیک او طب او اجتماعیاتو دزدکړی سرسټیال . (۴)

ز د ، م ، گ = دجـرمنی د شرقیاتو دټولنی مجله . (۵)

ز ، د ، پ = دحساب او طبیعیاتو مجله . (۶)

و ، د ، پ ، گ = جرمنی مذاکرات دفیز یک پر تاریخ . (۷)

ـ او ، س ، آی ، ر ، آی ، س ـــ

ـ سی ، آی ، ب ، ا =

ـ آی ، س ، آی ، س ـــ

Avicenna Commemoration Volume. Calcutta, Iran Society. 1950.

Al-Biruni Commemoration Volume A.H. 1362

Calcutta, Iran Society, 1956

Biruni Sbornik Statei-Pad, red. (By) S. P. Tolstova.

Moscow-Leningrad, Academy Nouk USSR 1950

A Bibliography of A.U.B. Faculty Publications, 1866-1966 Beirut, A.U.B. 1967.

---

1. LeMonde Oriental.
2. Orientalistische Literatur Zeitung.
3. Revista Degli Studi Orientali
4. Sitzungsberichte der Physikalisch-Medizinischen Sozietat in Erlangen. Beitrage.
5. Zeitschrift des Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft.
6. Zeitschrift fur Mathematik und naturwissenschaften. (Unterieht).
7. Verhandlungen D. Deutsch. Phy Gesch.
8. Osiris (Bruges).

(۵)دخطی نسخو بنکا رو ند یو زه

۱ـ احمدزکی باشا ـدقاهري دملی کتابخاني د کتا بو نو فهر ست

۲ـ سید کامل حسین ـ دعربی، فا رسی ،اردودقلمی نسخوفهرست .

علی گړیو نیو رسټی ۱۹۳۰ م .

۳ـآصفیه ـدحیدر آباد دکن دآصفیه کتابخاني فهر ست . څلور ټو که

۴ـعسکری موزه ـ داستانبول دعسکری موزې د کتا بو فهرست

۵ـ الف ، س ـ دایاصوفیه د کتا بخاني فهرست (استانبول) .

۶ـعاشر ـدا ستانبو ل دعاشرافندی د کتابخا ني فهرست .

۷ـ معین الدین ندوی ـ دهنددبانکی پوردعر بی اوفارسی خطی نسخوفهر ست ټوك

۱۵ چاپ ۱۹۲۹ م

عبدالحمید ـټوك ۲۲ چا پ ۱۹۳۷ م

۸ـل، شیخو ـ دبیر و ت دشرقیاتو دفاکو لټي دعربی نسخو نهر ست

۶-۷=۸=۱۰ ټوك .

۹ ـ و،اهلوارټ ـدبرلن د کتابخاني دخطی نسخو فهرست لس جلد ه. خاص بیا

۵ ټوك . بر لن ۱۸۸۷ = ۱۸۹۹ م .

۱۰د برلن دحکومتی کتا بخاني فهرست .برلن ۱۹۲۷م

۱۱ـدبود لیان (ا کسفورډ)د کتا بخاني دشرقی خطی نسخو فهرست:

لومړی ټوك :(ج، یو ری ا کسفو ر ډ ۱۷۸۷م. لو مړی جلد

دوهم « :۱،ب نیکول ۱۸۲۱م

دریم جلد :۱، ب پوسی ۱۸۳۵م

۱۲ـ دبر تانیا دسوزیم دشر قی خطی نسخو فهر ست . دري ټو که لند ن

۱۸۴۶ـ ۱۸۷۹م

۱۳ « « « دفهرست ضمیمه .ج ،ریو. لندن ۱۸۹۳م

۱۴ـدبرټانیا دموزیم دعربی خطی نسخو فهوست . ۱،ګ ایلیس:لندن ۱۹۱۲م
۱۵ـ دبروسي دکتا بخانې دعربی نسخو فهرست ،زاوم ګ۶۸ص ۳۷تر۶۳
(۱۹۱۴م)
۱۶ـداناطولی دکتابخانی فهرست.دشرقی معلو ما تو مرستیال.ج ۷ص۷۷ تر۸۸ .
۱۷ـفهرست الکتب العربیة المحفوظه بکتبخانة الخدیویه المصریه ۵ توك
قاهره ۱۳۰۸ ﻫ
۱۸ـداسکوریال دعربی خطی نسخو فهرست ،دری توکه پاریس۱۸۸۴-۱۹۳۹م
۱۹ـدسلطان محمد فاتح دمسجد دکتابخانې فهرست استانبول.
۲۰ـ دا ستا نبول دفیض الله دکتا بخا نې فهرست «
۲۱ـ دګوتا دکتابخانې فارسی اوعربی خطی نسخې (نمبر۳)گوتا ۱ ۸ ۸ ۱م
۲۲ـاو،لوث .داندیا آفس دعربی نسخو فهرست لندن ۱۸۷۷ م .
۲۳ـداستانبول دجارالله کتابخانې فهرست
۲۴ ـ دبا سفو رس دکندیلی کتابخانې فهرست .
۲۵ ـ دقونیې د یو ا غا د کتا بخانی فهرست
۲۶ـ دکوپرلوزا ده محمد باشا دکتابخانې فهرست (استا نبول)
۲۷ ـدلیدن دشرقی کتابو فهرست .شپږم توك ۱۸۵۱- ۱۸۷۷م .
۲۸ـد استانبول دمرادملا دکتابخانې فهرست .
۲۹ـدبمبی دملا فیروز دکتابخانې فهرست.
۳۰ـ دا ستا نبول د نو رعثما نیه کتابخا نی فهرست
۳۱ـ دپاریس دملی کتا بخا نې دعربی مخطوطاتوفهرست ،۱۸۸۳-۱۸۹۵ م
۳۲ـ دپټنې دخدابخش دکتابخانې فهرست دوه توکه . ۱۹۱۸ـ
۱۹۲۲م ـ (بانکی پور)

۳۳ ـ د پټرز برګ دشاهی کتابخانې دشرقی کتابو فهرست ۱۸۵۲م

۳۴ـ درباط دعربی مخطوطا توفهرست ۱۹۲۲م .

۳۵ـ درام پور دعربی خطی نسخو فهرست ۱۹۰۲م . درضالا پیر پری فهرست دوه ټوکه ۱۹۶۳ - ۱۹۶۶م.

۳۶ـ دراشدا فندی دکتابخانې فهرست (قیصریه)

۳۷ـ داستانبول دتوپقاپوسرای دکتابخانې فهرست .

۳۸ ـ دقاهرې دملی کتابخانې دطلعت پاشا مجموعه .

۳۹ـ دقاهرې دتیمور یه کتابخانې نادری خطی نسخې . ۱۹۳۳م .

۴۰ـ دطهران د مجلس د کتابخانې عربی او فارسی خطی نسخی دوه ټوکه طهزان ۱۹۳۳م

۴۱ـ دا ستانبول دعمومی کتابخانې فهرست .

۴۲ـ داستانبول دولی الدین دکتابخانې فهرست.

۴۳ـ دتهران دابوعبدالله زنجانې دکتابخانی فهرست

۴۴ـ دسیدی حمزه دزاویې کتابخانه.

۴۵ـ دتیونس دزیتونې دکتابخانې فهرست.

(٦)دهند وستان په کتا بخا نو کی

د البیرو نی د تألیفا تو خطی نسخې

۱ـ د ا حمد آ با د دپیر محمه شاه د د رگاه کتا بخا نه : غر ة ا لز یجا ت.

۲ـدعلی گرد مولانا آ زاد کتا بخانه :کتا ب ا لتفهیم (دوې فا رسی نسخې

نمبر ۴۴ گرده (۱۳۵)مخه .او نمبر ۵۴گرده (۱۹۸) مخه

قانون مسعو دی: دوه‌تو که نمبر ۱۸ (عر بی) کتا ب الصید له نمبر ٦ گرده

(۹۷) مخه (فارسی)

۳ ـد بمبی‌دملا فیر و ز کتا بخا نه :

قا نون مسعو د ی نمبر ٦۵ عر بی .

۴ د کلکتې د آ سیایی‌تو لنی کتابخانه:ا لرساله‌فی‌صنعة‌الاصطرلاب‌نمبر۱۴۸۱عر بی

د کلکتې ملی کتابخا نه : قانون مسعو د ی

۵ـ د حید ر آ با د د کن آ صفیه کتا بخا نه :

القا نون ا لمسعو د ی د ر یم تو ك نمبر ۳۷۴ گر د ه (۳۳٦) مخه .

ر یا ضة الفکر و ا لعقل یو تو ك ۷۹۸ مخه .

٦ـد را مپو ر د رضا کتا بخا نه :

کتاب فی الاستیعاب‌ا لو جوه ا لممکنه فی صنعة الاصطر لا ب یو تو ك ۴۲۵ .

ا لقا نو ن ا لمسعو د ی یو تو ك ۴۲۸ .

۷ـدپټنې د با نکی پو ر کتا بخا نه :

کتا ب ا فرا د ا لمقا ل فی ا مر ا لا ظلا ل ۲۴٦۸ر۳٦

کتاب فی را شیکات‌ا لهند ۲۴٦۸ ر ۳۷.

تمهید ا لمستقر فی تحقیق ا لممر ۲۴٦۸ ر۳۸

مقا له‌فی استخر اج‌الاو تارفی‌الدا یره‌نخو ا ص‌ا لخط المنحنی‌فیها۲۴٦۸ ر ۴۲

ا لآ ثا ر ا لبا قیه عن قر و ن ا لخا لیه ۹٦۳

رساله فی براهین العمل حبش بجدول التقویم ۲۴۶۸ ر ۸ .
رساله فی تصحیح ماوقع لابی جعفر الخازن من سهو فی زیج الصفایح ۲۴۶۹ ر ۹
رساله فی مجازات دوایر السموت فی الاصطرلاب ۲۴۶۸ ر ۱۲
رساله فی جدول الدقایق ۲۴۶۸ ر ۱۴
رساله فی براهین علی عمل محمد بن الصباح فی امتحان الشمس ۲۴۶۸ ر ۱۵
رساله فی برهان علی عمل حبش فی مطالع السمت فی زیجه ۲۴۶۸ ر ۱۷
رساله فی معرفة القسی الفلکیه بطریق غیر طریق النسبة المؤلفه ۲۴۶۸ ر ۱۸
رساله فی حل شهبة عرضت فی الثالثة العشرة من کتاب الاصول .
رساله ابونصر فی جواب مسائل الهندسه ۲۴۶۸ ر ۱۹
فصل من کتاب لابی نصر فی کریت السماء ۲۴۶۸ ر ۲۲ .

(پای)

چې دغه معلو مات ی ، ویې یمن او ج ، هیل په جرمنی دطب او طبیعی پو هنو په مجله کـی خپا ره کـړی د ی ۱۱ نمیر ۳ .
علی بن زید البیهقی : تتمه صـوا ن ا لحکمـه ص ۶۲ تر ۳ ۶ (لاهور ۱۹۳۵ م) سیوطی :بغیةالوعاة ص. ۲(دمصرچاپ ۱۳۳۶ھ)
چې دغه معلو مات ی ، ویې یمن په جر منی په (س پ م س ی)
بیتر یگ ۲۸ ص ۱۱۷ تر ۱۱۸ پو ری ترجمه او خپا ره کړ ه .
ابن ابی اصیبعه : عیون الا نباء ۲ ص ۲۰ .
ی ، سخاو : د آثار البا قیه جر منی مقدمه (لنډ ن ۱۸۷۹ م)
همد د ه د کتا ب الهند ا نگر یزی مقد مه (لنډ ن ۱۸۸۸ م)
س ، بروکلما ن : د عر بی اد بیا تو تار یخ ۱ ص ۳۷۵ (۱۸۹۸ م)
دد غه کتاب تکمله ۱ ص ۸۷۰ (لیډ ن ۱۹۳۷ م)
دا سلا م په انسا یکلو پیډ یا کی دالبیرونی کلمه . لومړی ټوک قدیم چاپ .
ددغه کتاب نوی چاپ : پرالبیرونی د بالیټ مقاله ۱ ص ۱۲۳۶ .
ه ، سوتر : دعر بو ریا ضی پوها ن او اسما ن پـو ها ن ص ۹۸ تـر ۱۰۰ د لیپز یگ چا پ ۱۹۱۰ م .
دغسی هم دغه سوتر دی ، ویې یمن په ملگری دالبیرونی پرتالیفاتو بانـدی په (س پ م س ی) بیتر یگ ۵۲ ، ۳ ۵ ص ۵۵ ۹۶ (۱۹۲۱ م) کی څېړ نه کړ یده .
جا ر ج سارټن : د علم د تا ر یخ مد خل ۱ ص ۷۰۷ (با لتیمور ۱۹۲۷م)
ل ، لیکیرس : دعر بو د طب تا ر یخ ۲ ص ۵ ۷ تر ۶ ۸ او ۲۱۵ تر ۲۱۷ (پار یس ۱۸۷۶ م) کاره دوا خ :داسلام مفکران ۲ص ۷۵ ۸۷او ۲۱۵ تر ۲۱۷ .
ه ، ریتر : دالبیرونی تا لیفو نه :اورینتلیا ۱ ص ۷۳ تر ۷۸ (استانبول ۱۹۳۳م)
پ ، کراوس : دالبیرونی رساله اونور (پار یس ۱۹۳۶م)

سمو نه

(۱) دمؤ لف په سر یزه کی(۴)مخ دالبیرو نی عمر (۸۰) کاله او د ده دو فات کا ل ۱۰۵۰-م شو و ل‌سو ی‌ء د ی ء مگر په دمخنیو سو ر خینو کی مسلم قول ۴۴۰ق - ۱۰۴۸-م دی‌ء.

(۲) د ۲۸ مخ دحاشیی په پای کی‌دی دغه عبار ات حذف سی :

له په پا ی کښی و ایی تر ار بعما ئه پو ری .

(۳) د۴۴ مخ په‌حاشیه کی د کتاب نو م البدءوالتار یخ د ی‌ء.

(۴) د ۶۳ مخ په حا شیه کی د غه جملا ت حذ ف کی‌ء« و قد فرغت ... تر ار بعما ئه »

(۵) دسر یز ی ۳مخ۱۳ لیکه «دهمدغو و ختو»پر ځا ی « لومړیو وختو» صحیح د ی .

(۶) ۱۰ مخ آخر ه لیکه کښو ل‌غلط و کښل صحیح‌د ی .

(۷) ۱۸ « ۸ لیکه دحیش پر ځا ی‌حبش

(۸) ۱۲۵ « ۲۳ لیکه: دادعلو م مثبته لپا ر ه په پښتو.

(۹) ۱۲۶ « ۲ ستون‌داعتبار مقدا ر ... عمومی نمره ۱۵۵ ده .

(۱۰) ۶۳ « ۲ لیکه‌عمومی عد د ۹۳

(۱۱) ۸۵ « ۱۲ لیکه د امر ا ر الفجر پر ځای امر الفجر صحیح د ی .

(۱۲) ۱۲۸ « جلاءالا ذ هان ۱۱۱ .

(۱۳) ۱۲۹ « مـکاییل‌و الموا زین ۱۰۷

(۱۴) ۱۳۸ « ۲۲ لیکه عو اص‌الخط .

(۱۵) ۱۳۱ « لومړ ی لیکه علمی و پښنه .

(۱۶) ۱۳۰ « ۱۴ لیـکه د۶۵ پر ځای ۶۰

فهرست کتب طبع شده از طرف مؤسسهٔ بیهقی کتاب خپرونه.

۱ـ ازخیبر تاپامیر .
۲ـ سکندر درراه آریانای کبیر .
۳ـ امام اعظم ابوحنیفه وافکار اوطبع اول .
٤ـ خدا یادونه .
٥ـ پښتو تفسیرشریف ترلسهی پاری پوری.
٦ـ پارههای قرآن کریم تاپاره اخیر(۳۰).
۷ـ نور .
۸ـ انتخابی ښاروال .
۹ـ سالنامه ترجمان .
۱۰ـ بهاری .
۱۱ـ محمدی رسالت .
۱۲ـ دین او انسانی تمدن .
۱۳ـ ژور نالیزم عملی .
۱٤ـ اقتصادی کالنی .
۱٥ـ اقتصاد معتدل .
۱٦ـ جویبار .
۱۷ـ دنیای حیوانات مخصوص اطفال .
۱۸ـ غزنه و غزنویان .
۱۹ـ ظهیرالدین محمد بابرشاه .
۲۰ـ امام اعظم ابوحنیفه (رح) و افکار او طبع دوم .
۲۱ـ تو پاز .
۲۲ـ شهر وفا .
۲۳ـ فروغ جاوید .
۲٤ـ فواید دین در زندگی .

ARIC
B
1.12
HAB
2291

د خپرونې سلسله (۲۵)

۱ ع ۸

خپروونکی : د بیهقـی کتاب خپرولو موسسه

کابل ـ افغانستان

۱۳۵۲ ش

د چاپ شمیر (۵۰۰)

دولتی مطبعه

احمد زکی ولیدی توغان : نوی جغرافی او نژادی معلومات. د جرمنی جغرافی مجموعه ۳۶۳ (۱۹۳۴م)

ر ، رمزی رایت : دابو ریحان البیرونی د کتاب التفهیم فی صناعة التنجیم مقدمه (لندن ۱۹۳۴م)

ضیاء الدین احمداوکرینکو : اسلامک کلچر ۶، جولائی، اکتوبر ۱۹۳۲م.

س ، بروکلمان : د عربی ادبیاتو تاریخ ۱ص۶۲۶ تر ۶۲۷ (دوهم چاپ)

ف ، تچنر : ز د م گ ۷۷ ص ۳۱ (۱۹۲۷ م)

م، کراوسی : البیرونی او ایرانی څیړنی . دیر اسلام ۲۶(۱۹۴۲م) ۱ر۱۵ .

ج ، کورتیوس: دالبیرونی ژوندون . انډو ایرانیکا نمبر ۱ (۱۹۵۲ کلکته)

نفیس احمد : د مسلمانانو خدمت جغرافیې ته. ص۲۹ ر۳۲ر۸۱ر۸۳ر۵ ۱۵ (لاهور ۱۹۴۷ م)

د ، بلاچر : لوی البیرونی . دعربو لوی جغرافیا پوهان په منځنیو پیړیو کی (پاریس ۱۹۳۲م)

ایلیوټ او ډاوسن : د هندوستان تاریخ ۲ص ۱ .

رېناود : دابو الفدا جغرافیه (ترجمه ج ۱- ۱۹۴۸م)

س ، م علی : البیرونی دعربو پر جغرافیه . دلوړ مضمون انګریزی ترجمه ، د علی ګړدا سلامی تحقیقا تو د مؤسسې خپرونه ص۸۱ تر ۸۷ (۱۹۶۰ م)

ی ،س کنیډی : پرالبیرونی باندی یوه مقاله دعلمی بیو ګرافی په ډکشنری کی . دوهم تولک ، نیویارک ۱۹۷۰ م

زکی ولیدی توغان : په اسلامی دایرة المعارف کی دده مقاله پرالبیرونی ۲ ص ۶۳۵ تر ۶۳۹ (۱۹۴۴ م)

عربی ماخذونه :

خیرالدین الزرکلی : الاعلام ج ۶ ص ۲۰۵ تر ۲۰۶ (۱۹۵۵ م قاهره)

عمر رضا کحاله : معجم المؤلفین ج ۵ ص ۲۴۱ تر ۲۴۲ (۱۹۵۹م قاهره)

اعما عیل باشا البغدادی : پـه هدیة العارفیـن کـی البیرونـی (۱۹۵۱ م استانبول)

یاقوت حموی : معجم الادباء ج ۱۷ ص ۱۸۰ تر ۱۹۰ (قاهره)

عبدالرحمن الحلمی : جهود العلماء المسلمین فی میدان العلوم ۳

مجلة الازهر فی قاهره : ۲۴ / ۷۹ (۱۹۵۲ م)

نبیه امین فارس : عبقریة العرب العلمیه فی تراثنا القدیم ۳ .

العلوم : البیرونی ج ۲ ص ۳۵ (۱۹۵۶ م بیروت)

م ، یحیی هاشمی : نظریات الاقتصاد عند البیرونی (راد) ج ۱۵ ص ۳۶۵ تر ۳۶۵ (۱۹۳۵ م)

دری ماخذونه :

محمد قدیر ترهکی اوسروگویا : نامعلوم بیرونی . کابل ج ۵ ص ۹۱ تر ۹۶ (۱۳۱۴ ش)

عبدالحی حبیبی : یك صفحه از حیات بیرونی . آریانا ج ۶ ص ۲۹ تر ۳۰ (۱۳۲۶ ش) (۱)

---

(۱) دغسی هم وگورئ دکابل په آریانا مجله کـی : کتاب الصیدنه بیرونی جلد ۲۰ شماره ۱ - ۲ .

عبدالحی حبیبی : بیرون والبیرونی . آریانا ج ۴ شمـاره ۴ .

رر چگونه علما را تقدیر میکردند ؟ آریانا ج ۶ شماره ۱۱ .

رر البیرونی او افغانستان آریانا ج ۲۵ شماره ۵-۶ (ج)

علی اکبر دهخدا : شرح حال نابغهٔ شهیر ابو ریحان البیرونی .
مجلهٔ آموزش و پرورش
۱۵ ص ۱ تر ۸۱ (۱۳۲۴ ش تهران)
سعید نفیسی : ابو ریحان بیرونی . پیام نو ۴ ص ۲۲ تر ۶ ۲
(۱۳۲۷ ش تهران

اردوماخذونه :

سید حسن برنی : البیرونی (ژوند او مؤلفات) دعلی گړ دو همچاپ
(۱۹۲۷ م)
عبد الله خان : البیرونی . مشیر عالم . لومړی څپړکیځ .
عبد السلام ندوی : البیرونی . دالبیرونی یاد نامه ، کلکته ۱۹۱۵م.
محمد عنایت الله : تذکرهٔ ابو ریحان . علی گړ ۱۸۹۳ م
لطیف ملک : ابو ریحان البیرونی . لاهور ۱۹۶۵ م
د غسی هم دغه مقالې وګورئ په : دالبیرونی یاد نامه . کلکته
۱۹۵۱
د بیرونی یاد نامه په روسی د : س ، پ تولستوف مقاله بیرونی
او ددې ژوند (ص ۳ - ۲۹)
سید حسن برنی : ابن سینا او البیرونی ، د دوی مشا بهتونه او
مخا لفتونه ، دابن سینا یادنامه ،
کلکته ۱۹۵۶ م ص ۳ تر ۱۴ .

دالبیرونی دتالیفاتو عمومی فهرست

(۱) المسایل المفیـــدهوالجوابات السدیده:

ف . دالخوارزمی پر نجومی جدو لو نو با ندي یـو کـتا ب و (۲۵۰) پا نی (۱)

د عبد الله محمد بن موسی الخوار زمی (متوفا ۸۴۰ م) دز یج لاتینی تر جمه او یلا رد کړي ا و حوا شی هم ه . سو تر پر کښلی د ي (و گوری : دډ نمار ک دعلو مو داکاډ یمی یاد گا رو نه ص ۳ ر ۲۸۰ دکو پنها گن طبع ۱۹۱۴ م . اسلامی دائرة المعارف ۴ر ۵۰۲ طبع ۱۹۱۶ م. سو تر ۱۱ ر ۱۹ . دخوار زمی پرالجبر باندي و گوری: جی ، رو سکاد عربی الجبر مضمون دهید لبرگ د اکاډ یمی په مجله کی ۱ ر ۱۲۵ طبع ۱۹۱۷ م . دسار تن دتار یخ علم مقد مه ۱ر ۲۹ فصل او دخوار زمی عصر ص ۵۶۳.) او په (ب ، م) کی دالبیرو نی کلمه ۴ ص ۱۲۷ تر ۱۲۹ (۱۹۰۳ م) چی ه ، سو تر لیکلي د ه .

(۲) ابطا لا لبرهان بایراد البرها نعلی العمل الخوار زمـــی فی زیجه :

ف ابو طلحه طبیب دالخوار زمی پر ز یج باند ي یو ایرا د کښلی و ،خو

---

(۱) د احمد سعید خان په فهر ست کی دپانو شمیر ۱۲۵۰ چا پ سو ي د ي خو صحیح ئی ۲۵۰ د ي پخپله البیر و نی وایی : قد عملت لز یج الخو ارزمی علله ... فی ۲۵۰ ورقة (آثار البا قیه مقد مه ۴۰) د سید حسن بر نی په البیر و نی کتاب کی هم د غسی را غلی د ی (ص ۱۱۰ دعلی گړ طبع ۱۹۲۷) د خو ا ر ز می د ز یج یا دو نـه په کتا ب الهند (ص ۴۱۰ - ۴۳۸) کی سو ی ده (حبیبی)

البیر و نی په دي کتاب کی دهغه رد په (۳۶۰) پانو کی وکیښل. (۱)

(۳) کتاب ا لو سا طـة بـین الاهوازی والخوارزمی :

ف . ابو الحسن الاهوازي (۲) پخپل یوه کتاب کی دالخوارزمی پر زیج باندي انتقاد کړي و. چې له انصافه لیري و، نو البیر و نی دد غو دوو منځ ګړ توب و کړ. دغه کتاب ۶۰۰ پانې و. (۳) (وګورئ : نمبر ۱ - ۲)

(٤) تکمیل زیج حبش بـالعلل وتهـذیب اعماله من الزلل : (۴)

ف : دحبش پر زیج باندی یو کتاب دی چې ۲۵۰ پانې و (۵) س - و ۱ - م : دغه زیج د ۸۲۰ م په شا و خـوا کی حبش کښلی دی چې یوه بر خه ئی پخپله دده پر دقیقو محاسباتو بنا ده او ډیر مشهور سوی دی . لکه چې نللینو هم له دغه څخه نقلو نه لری.

---

(۱) د آثار الباقیه په جر منی مقدمه (د سخاو لیکنه) او د سید حسن بر نی په کتاب البیر و نی کې ذکر را غلی د ی (ح)

(۲) دابو الحسن نوم ندی معلوم، خو د اسلام له لو یو ریاضی پوهانو څخه و، چې د پنځمی میلادی پیړی د هندی عالـم اری بهته د ستو رو دحرکاتو کلو نه ئی په یوه جدول کی ترتیب کړی و، او البیر و نی هم هغه ثبت کړل. (کتاب الهند) دا هـوا زی د ژو ند و خت دنهمی میلا دی پیړی او اخر د ی (ح)

(۳) د آثار مقدمه او بر نی ۱۱۰.

(۴) د غه.

(۵) دلته احمد سعید د البیر و نی د عربی متن په ترجمه کی سهوسوی دی، البیرو نی وائی چې د کتاب در یمه بر خه په ۲۵۰ پانې کی تکمیل سوې ده، نو گر ده کتاب (۷۵۰) پانې و (ح)

داحمد بن عبدالله حبش مروزی د ژ و نـد انه معلـو مو لو لپـا ره و گو ری ء :سو تپر ۱۲ - ۱۳ نمبر ۲۲. او سار تپن ۱ ر ۵۶۵. دی په الحاسب المروزی مشهور و .(۱)

دد ه په زیج کی چی کومی خطا وی پپښی سوی وي ، البیرونی هغه سمی کړي ، او خپل نوی معلومات ئی پرزیات کړل . دابن حبش کتاب « زیج مأمونی » نو سیږی .

(و گو ری ء : بر و کلمان ۱ ر ۲۲۱ دده تکمله ۱ر ۳۹۳ لانـد ی نمبر ۱۱۷ - ۱۲۳ هم وگو ری ء)

✿ (۵) جوامع الموجود لخواطر الهنود فی حساب التنجیم:

ف .دهندپر نجومی کتاب سندهند باندی دالبیر و نی څپړ نی چی. ۵۵ پانی ئی بشپړی سوي وي . (س و ۱-۵)

دسند هنداصلی سنسکر یت نو م سید هانته دي، چی دهند دنجو می پو هانو نظر یات څرگند و ی او له د وی څخه پ ر مهم سو ر یه سید ها نته او برهما سید هانته دی . و گو ری ء: دنلینو دنجو مو دتار یخ علم الفلک)باب ۲۱ - ۲۳.ددغو دو و کتابو نو ترجمه لهسنسکر یته په عر بی و گو ری ء: الادب الجغر افی العر بی ۶۴ . کتاب الهند۷۳ . البیرونی په هندکی علمی څپړ نی و کړي، او پر سند هند با ندی ئی

---

(۱)ابن حبش حا سب مر و زی د خر اسان مشهو ر ریاضی پو هاند په ۲۲۰ھ ۸۳۵ م کی مړ سو ،ده دري زیجه او ډپر دفاکیاتو کتابو نه تالیف کړ ل ، او په ۲۱۴ھ ۸۲۹م کا ل ئی دلمر د تند ری تا کلو لپا ر ه نوي طر یقه و مو ند له، دی دسلو کالو په عمر مړ سو تو لدئی ۱۲۰ ھ اټکل سوی دی.

(دحبیبی افغا نستان بعد از اسلا م ۸۴۰)

دمترجم لەخوا

دا کتاب ښو د د ۱۹۷۱ م کال د نو مبر په میاشت دپو هانو په هغه لویه ټو لنه کی خپو رسو ، چی په ډهلی کی جوړه سو ې وه او پر هند ی پو هنو با ند ی ئې د البیر و نی څیړ نی ښو و لـې .

ز ه هم په دغه ټو لنه کی وم ، او د علا مه ابو ریحان بیرو نی پر علمی څیړ نو باند ی گټه وری خبر ی اتر ی و سو ې .

دا لبیر ونی پر کتابو او تأ لیفو نو باند ی تر او سه داسی یو جا مع او بشپړ کتاب نه و خپور سو ی ، نو ځکه ما دد غه پښتو ترجمه او بشپړ و نه مفید ه وګڼله او دا لبیر ونی د زرم تلین لپاره سی پښتو کی ، ځنی تو ضیحات او څر گند و نی سی هم پر ز یاتی کړ ې .

دکتاب لیکو ال په ا نگر یز ی ژبه ښا غلی احمد سعید خا ن ، علی ګړ د پو هنتون داسلا می څیړ نو کتاب سا تونکـی د ی ، چی د البیر و نی پرمؤ لفاتو او هم دده له بابته چی څه لیکل سوی دی ، په دې کتا بگو تی کـی ډ یر ه ښه څیړ نه کـو ی او د لبیر و نی هموطنا نو او پو هانو ته ئې لو ستنه گټه لری ، ا و هم ددغه لوی پو هاند علمی تبحر ښه څر گندوی .

البیر و نی ز ر کاله دمخه تبر سوی دی ، خو دده په لیکنو کی او س هم دا سی خبر ی پیدا کیږی ، چی په علمی څیړ نو کی مو ږ په کار راځی ، نو ښا ئی چی دده په کتا بو اولیکنو او څیړ نو خبر یو او یوا ز ی د ده په تش نا مه و نه نا ز یږو ، بلکه د ده

شرحه و کښله،محمد عنایت الله و ایی چی دغه دبر هماګو پتادپو لیسه سید ها نته عربی ترجمه ده .(تذکرهٔ ابو ریحان بیرونی د اګرې طبع ۱۸۹۳ ص ۲۶) (۱) لاندی نمبر ۴ او د کتاب الهند انګلیسی مقدمه ص ۲۳ - ۲۴ هم وګورئ .

(۶) تهذیب زیج الارکند : (۲)

ف . د زیج ارکند نجومی جدول لونه چې پخوا په عربی ترجمه سوی و و ،دهندی اصطلاحاتو سره نامفهوم و و ،البیرونی دغه کتاب پخپلو الفاظو او اصطلاحاتو ترجمه کې خو دپانو شمېر ټی ندئ پښو ولې ئ .(س و ۱-۶)

جی رینا و ډ دهند په یادداشتونو (ص۳۲۲) کی وایی : چې ارکند د هندی نوم اهر ګنده وران سوی شکل دي ، او معنائی د ورځو مجموعه ده ، نللینو وایی : چه د ا کتاب د بر همنا ګو پتا تالیف کهنده کهادیکه دی (تاریخ علم الفلک ۱۶۶)وګورئ: کتاب الهند

---

(۱) په ۱۵۴ ه ۷۷۱م او دوه کاله تر دې ورسته دعبا سی خلیفه منصور دربار ته دهند له خوا یو سفار تر اغئ چی په دغه ډله کی دهند پوهاند ما نکا، یاکانکاهم و ،دهله خانه سره دهند دعلم الملک یوه رساله راوړه چی هغه الفزاری او یعقوب بن طارق په عربی ترجمه کړه او نوم ئی «کتاب السندهند »سو .دبر هماګو پتا ن کتاب نوم په متن کی غلط دئ صحیح ئی « براهما سفوتا سید ها نته » دی چی په ۶۲۸ م تالیف سوئ دی(د کر اتشکو فسکی الادب الجغرافی .۷ دقاهری طبع ۱۹۶۳ عربی ترجمه)دسیدهانتها و پولیسه شرح د ورستنی نمبر ۸۳ ۱ په لمن کی وګورئ (ح)

(۲)دآثار الباقیه مقدمه ۴ برنی .۱۱

۲۰۶ ، ۲۲۶ البیرونی په کتاب الهند (ص ۳۰۰) کی وایی :
چی ما د کشمیری سیاوه پله لپاره په عربی کهنده کها دیکه
وکیښی او په ښه ډول سی شرح کی ء .

دبرهما گوپتا کتاب ترالبیرونی دبرد مخه په عربی ترجمه
سوی و ، مگر دا ترجمه دبره ښه نه وه ، نو حکه البیرونی هغه بیا په
عربی دخپل علم په رڼا کی په ښه ډول ترجمه کی ء .

۷- کتاب مقالید علم الهیئه ما یحدث فی بسیط الکره :

ف . دا کتاب دنجوسو هغه مطالب دی چی دمخکی دکرې سره
اړه لری او دا سهپد جیاجیلا ن سرزبا ن بن رستم لپاره په ۱۵۵
پانو کی کښل سوی دی. (س و ۱-۷)

بنا یی چی اسپهد دسپه سالار (۱) په معنا وی وگورئ: دالبیرونی
آثار الباقیه ۳۹-۲۰۹ و و لرس و ایی چی اسپهد دطبرستان دشاها نو
لقب و (دپارسی او لاتینی دآرپوهنی قاموس ۱-۹۲ طبع ۱۸۵۵م)
وگورئ: کشف الظنون ۱۷۸۴ ج ۲ ترمقالید الهیئه لاندی.
او دبرونکلمان تکمله ۱-۸۷۴ نمبر ۱۴ . البیرونی په کتاب الاستیعاب
(لاندی نمبر ۴۶) کی دا سی لیکی چی ده په دې کتاب کی دستورو
د درجود تاکنی او د اسمان په منځ کی د ځمینو ستورودار صاد
لپاره مختلفی لاری ښودلی دی . (س و ۱-۱) وگورئ: دکتاب

Commander-in-Chief (1)

ابو العباس سرزبان بن رستم بن شروین اصفهبدطبرستان جیل جیلان،
دمازندران دآل باوندیو لسم پاچا شروین د رستم زوی په
۲۸۲ هـ کی ژوندی و ، او رستم دشروین زوی له ۳۳۵ تر ۳۷۰ هـ
پورې پاچا و نو دسرزبان دژوندا و قدرت وخت تر ۴۰۰ هـ ورسته
تاکلای سوای (دالتفهیم مقدسه هـ معجم الانساب ۲۸۶ -ح)

التفهيم خطی نسخه چی رمزی را يټ ترجمه کړي او په ۱۹۳۴ ئی په لنډن کی چاپ کړي ده .(۱)لاندی نمبر ۷۳ هم وګورئ.

۸-خيال الکسوفين عند الهند:(۲)

ف . دلمر او سپو ږمی دد و و متحدو او متسا وی مدار ينو بحث دی چی په هند کی مشهور و و ا و هيڅ هندی زيج له د غو څخه خالی نه و ، خو دالبير و نی ماګري په هغو نه و و خبر .

دغه کتاب پخپله البيرونی په کتاب الهند کی هم يادکړی دی(ص ۳۰۰) (په کتاب الهند عربی متن کی(ص ۵۱۲)دعند الهند کلمات لسته-ح)

۹-امر الممتحن و تبصير ابن کيسوم المفتتن:(۳)

ف- البير و نی و ا يی : ابن کيسو م د تحقيق له لا ری ا و ښتی او نا پوهی ئی غو ر ه کړي وه نو ما دغه کتاب په ۱۰۰ پا نی کی پر وکيش، چی دزيج ممتحن په باب کی دده غلط فهمی ليري کم . زيج ممتحن دخليفه مأمون منجما نو جو ړ کړي و(وګوري ء سو تر ۸-۹ نمبر ۴ ا و د نللينو دنجو م مقاله په اسلامی دائرة المعارف کی ج اص ۵۰۶ دغسی هم د علم ا لهيئه مقاله چی په د غه کتاب کی پنګري ليکلي د ج اص ۱۱۳۶ نوي طبع)(۴)

---

(۱)دآثار مقدمه ا و برنی ۱۱۱ . د ا ر و پا په يوه کتا بخا نه کی دالبير و نی دعلم هيئت يوه مصو ر ه نسخه سته چی په ۳۶۰ق کا ل «؟» په غز نه کی کښل سوې ده (دکر نکوی له قو له تذکر ة النو ادر ۱۵۵) دمقاليد ذکر په عيون الانباء (ص ۲۰) کی هم سته(ح)

(۲) دآثار مقدمه اوبرنی ۱۱۱

(۳) دغه کتا بو نه

(۴)دزيج ممتحن مؤلف يحيی بن ابی منصور د ي چی د مامون په امر ئی د دمشق په جبل قا سيون کی رصدو کی ء اودغه زيج ئی وکيښ،دده په کورنی کی ډير نو ر منجمان هم تير سوي چی ډير تأليفو نه لري(ح)

۱۰ـ اختلاف الاقاويل لاستخراج التحاويل : (۱)

ف. يـوه متبحر سـړي دکـلو پـر تـحو يـل بانـدي لـه البيرو ني څخه پوښتنه کړې وه چې په‌جواب کې ئې‌دغه‌مقاله دپرش‌ښه وکښله (س و ۱ - ۱۰)

په‌دغه مقاله کـې‌دساده کـال دار ولو طريقه په‌منطقوي کـال ښو ولې سو ې‌ده (وګو ريء د نلاينو البتا نې ۱ر۱۲۸ـاو په‌اسلامي دائرة‌المعارف کې پرا ستر ونو مې دده مقاله ۱ر ۳ . ۵او دپنګري‌مقاله په دغه دائرة‌المعارف کې ۳ر ۱۱۳۵).

۱۱ـ مقاله في التحليل والتقطيع للتعديل :

ف . چا دلمر دتعـ يل پرجد ولو نو شک لاره او دحبش دتحليل طريقه ئې نه و ه زده ، دغه سړي‌له‌البير ونې‌پو ښتنه‌وکړ ه‌اوده دغه مقاله . ۷ پاڼې پرو کښله . (۲)(س-و ۱-۱۱)

تعديل‌الشمس‌دنجوم په اصطلاح دلمر دمنځنې حرکت‌او ښتل دي په‌ښپړ حرکت . (۳) وګو ريء : دکينيدي او مرو ة احمد مقاله پر البيرو ني او لمر يزتعديل په ج ن ي س۱۷ سنه۱۹۵۳ص ۱۱۲ کې . اود سيدن مقاله :دا لبيرو ني‌رسائل او ابن سيناالاسلامک کلچر ۳۴ ص ۱۷۳ طبع ۱۹۶۰ م. (لو ړنمبر ۴ وګو ريء)

۱۲ تهذيب الطرق المحتاج اليها في استخراج هيئة الفلک عند المواليد وتحاويل السنين وغيرها من الاوقات: (۴)

---

(۱)مقه مه او بر ني ۱۱۱ .

(۲)دآثار مقدمه اوبر ني ۱۱۱

(۳)دلمر دتعديل شر حوګو ريء: کتاب التفهيم ۱۱۷

(۴)دآثار مقد مه او بر ني ۱۱۱ . دغه مسايل Horoscope بولې، چې په‌طالع‌او زا يچه اړه لري (ح)

ف . د ایو ه . ٦ پانیز ه مقاله وه چې د ز ېږېد نو او د کلو نو د اوښتنو اودنورو وختونودفلکي هیئت داستخراجي لاروتهذیب ئې ښود.(س و ۱ - ۱۲)

۱۳- مفتاح علم الهیئه: (۱)

ف . دا . ۳ پانیز ه رساله دقاضی ابو القاسم عامري لپاره وکښله شوه چې د هیئت سبا دي ئې بیله مشکلا تو ښو و ل .

د دې کتاب نو م البیر و نی پخپل کتاب ا لهند کی هم اخستی دي (ص . ۳۰) چې په سنسکریت ئې هم ترجمه کاو ه (وګو ري ء بر نی ۱۲۷)

۴ تهذیب فصول الفرغانی: (۲)

ف.دا(. ۲۰) پانیز کتاب دابو الحسن مسا فر لپاره دعلم هیئت دفرغانی د کتا ب فصو ل تهذیب د ي ء (س و ۱ - ۱۴) عبدالله بن محمد بن کثیر الفر غانی (۳) دپر ش فصله کتا ب کښلی و (وګو ر ی ء : سو تر ۱۸ نمبر ۳۹) دبر لن په خطی نسخی کی د مسافر نو م الحسین ابو الحسن د ی ء (خطی نمبر ۷۴۰۷)

۱۵ - افراد المقال فی امر الاظلال: (۴)

---

(۱) دآثار مقدمه او برنی ۱۱۱ . د کتاب الهند دحیدر آباد چاپ(ص ۳۲ ۲) کی دانو م راغلی ءدي ء (ح)

۲)دغه کتابو نه .

(۳)داسې په ارو پا کی Alfraganus بولی ،جو ا ـ ع علم الـنجو م ئی په ۱۶۶۹ م په لیدن کی غو لیوس چاپ کی ء دده نو م احمدبن محمد کثیردخوارزم دي ، دماسون دد ربار منجم اودډېر ونجو سی تالیفاتوخاوند د ي ء.تر ۲۴۷ هـ ۸۶۱م پو ر ي لاژو ندي و (دحبیبی افغانستان بعد از اسلام ۸۴۰)

(۴)دآثار مقدمه او برنی ۱۱۲ . دظل لپاره وګوري ءالتفهیم ۱۸۴ - ۱۸۶ ح

ف . داکتاب هم . . ۲ پانې دهغه ابو الحسن مسا فر لپاره کښل سوی دی
او دهغو سمو خیتو (خطوط مستقیم) څېړنه کوی ، چې دمساحت په
علم کې «ظل» بولی . دا ظلالو ټول مسائل یې رو ښانه کړی دي .
(س و ۱ -۱۵) وګورئ : بروکلمان ۲ ر ۳۷۶ نمبر ۲۸ تکمله
۱ ر ۸۷۴ نمبر ۱۷ دا بوالحسن مسافر لپاره لوړ نمبر ۱۴ .
ددغه کتاب خطی نسخې دهند په بانکی پور نمبر ۲۴۶۸ ر ۳۶- او په
پټنه نمبر ۲۵۱۹-۲۳۳۵ - ۳۴ کې ستنه . په ۱۹۴۸ م دحیدرآباد دکن
دایرة المعارف دغه رساله دالبیرونی نیدنور و رسالو سره یو ځای چاپ
کړې ده . (نمبر ۳۸-۴۵-۶۴ وګورئ)
دامریکاد شرقیانو د ټولنی مجله ص . ۳۳۰تر ۳۲۵-۸۰ ګڼه طبع ۱۹۶۰
کې دماري لویس داو یدین یوه مقاله دالبیرونی پر ظل او دور ځوپر
وخت باندې خپره سوې ده . دغسی هم وګورې ، :
دبیروت دپوهنتون ببلوګرافی دبیروت طبع ۱۹۶۷م ص۱۳۹ .
په اسلامک کلچر کې درسایل البیرونی مقاله دسید ین په قلم ۳۴ ګڼه
ص۱۷۳ طبع ۱۹۶۰ م . (۱)

۱۶- استعمال دوایرالسموت لاستخراج مراکز البیوت: (۲)

ف .داکتاب هم سل مخه دهغه مسافرلپاره کښل سوي دي(س و ۱-۱۶)
چې پر تسویة لبیوت ئې څېړنه کوله ، او بیائی دغه خبره پخپل کتاب

---

(۱) دغه کتاب دعیون الانبأ مولف دکتاب الاظلال په نامه یادکړیء. دبانکی
پور په مجموعه نمبر ۲۵۱۹ کې هم سته چې په ۶۳۱ق کښلی سویء دی
بله نسخه ئې دمصر دکتا بخانې نمبر ۸ده چې په ۱۱۵۳ کښلی سوې
ده . (ح)

(۲) دآثار مقدمه او برنی ۱۱۲

الا ستيعاب (لاندی نمبر ۴۶) کی هم چه څېړلی ده .(د مرکز البيوت لپاره دنللينو مقاله په اسلامی دائرة المارف ۱ر۳ ۵۰ ـ ا و د پنګري د علم الهيئه مقالـه په ۳ ج ص ۶ ۱۱۳ کـی وګـو ري (۱) ددغودايرو دا ستعما ل شرحه و ګوري : در يتر ا صطرلا ب په جر منی (نور مبر ګ ۱۹۲۰) او د برلن دا کاډ يمی مقا لات ۲۶ (۱۸۵۸ م) دابو لحسن مسا فر لپار ه و ګوري لور نمبر ۱۴ .

۱۷- مقاله فی طالع قبة الارض وحالات الشوابت ذوات العروض: (۲)

ف . دامقاله د جرجان دځينو منجمانو لپاره په ۳۰ يانيوکی کښله سوی وه (س و ۱ -۱۸) چی دمځکی دښځ او دهغو عرو ضولرو نکو ستورو څېر نه ئی کوله چی دا ستواء دخيتی شمال ته واقع دي . (۳) دويد يمن او جی ،هيل جرمنی مقاله و ګو ري : پرالبيرونی دطبی او طبيعی علومو مجموعه ۱۱ - ۳۱۶ (۱۹۱۲م)

۱۸- اعتبار مقدار الليل والنهار (۴)

ف . دايوه کوچنی مقاله وه چی د ګردی مځکی دشپې او ورځی مقدار پکښی معلوم و (س و ۱ - ۱۸) او هم دا ثابته کړه سوې وه چی

---

(۱) دسمت شرح و ګوري :کتاب التفهيم ۱۸۳ بيو ت : ۲۰۵ (ح)

(۲) دآ ثارمقد مه او بر نی ۱۱۲

(۳) و ګوری : التفهيم : طالع ۲۰۵ - عرض ۱۳۳ (ح)

(۴) د آ ثا رمقد مه او برنی ۱۱۲

په قطب کی یو ه ورځ یو کال ده . دقطب په سیمو کی نیم کال ورځ او نیم کا ل شپه وي . (۱)

(۱) ا لبیرو نی په ۴۲۷ هـ کا ل چی عمر ئی ٦٥ و یو ه مقا له د محمد ز کر یا را زي پر تأ لیفا تو باندي وکړله ، په دې مقا له کی خپل ټول تاء لیفات تر ٦٥ کاله پوري وکړل ، چی د آ ثار البا قیه په مقد مه کی را غلی دی ، او محکه چی ورو سته پر موضوع باندی وبشلی کیږی ، نوز ه دوه نمبر ه او ل عمو می او بیا مو ضو عي ورکو م . داو ښ پخپله البیرو نی کړی دی ، او داسی ښکاری چی لومړی برخه له اتر ۱۸ پوری دز یج او ستو رو کتا بو نه دی (ح)

د نړۍ د طول او عرض او سمت ټاکنه

۱۹ -۱: تحدید د نهایات الاماکن لتصحیح مسافات المساکن:(۱)

ف . دا کتاب سل پاڼې و (س و ۲ - ۱) د دې کتاب او قانون مسعودي در بـط لپاره وګـوری (د دې څېړنې نمبر ۱۰۴) او د بیټر یګـ (س پ م س ی) ۲۹ ص ۱۲۵ . اودبروکلمان تکمله ۱ ر ۸۷۴ نمبر ۱۵ . خطی نسخه : د سلطان فاتح کتا بخانه نمبر ۳۳۸۶ چې په غزنی کی په ۲۳ رجب ۴۱۶ هـ (۱۹ ستمبر ۱۰۲۵م) دالبیرونی په ژوند کی بشپړه سوې دهپا یی چې دمؤلف په قلم وی (وګوری اسلام ۱۹ کال ۱۹۳۱ م) ص ۵۴ . دنیای شرق ج ۷ ص ۱۲۷ . په اسلامک کلچر کی دکر ینکو مقاله ۶ (۱۹۳۲ م ص ۵۲۸ .دالبیرونی یاد نامه ص ۱۹۰ کلکته ۱۹۵۱).

چاپونه : دا کتاب په قاهره کی په ۱۹۶۲م دعر بی خطی نسخو د مؤسسی له خواچاپ سو (اتمه نشره) د غسی هم زکی ولیدی توغان د تحد ید او څینی نورو کتابونو ا قتبا سات له ډ هلی څخه په ۱۹۴۱م د هندوستان دارکیالوجی نمبر ۵۳ لاند ی چاپ کړه . او کر ینکو هم

---

(۱) د آثار مقد مه او برنی ۱۱۲ . زکی ولیدی توغان چې داستانبول دفا تح دکتا بخانې خطي نسخه لیدلې ده وایی دغه کتاب ۱۶۱ پانې لری (۲۱×۱۸ سانتی) چې په غزنی کی په ۱۸ ستمبر ۱۰۲۵م غالباً البیرونی پخپل خط کښلې ده او پرلومړی مخ ئی « بخطه» لیکلی دی او دکتاب په سر کی فقط داکلمات ستة : کتاب ابی الریحان محمد بن احمد البیرونی . په پای کی وایی : قد فرغت منه بغزنه لسبع بقین من رجب سنه ست عشرو ار بعما ئه (ح)

له تحدید څخه ځنی عربی اقتباسات په ۱۹۲۱ د کلکتې دالبیرو نی په یاد نا مه کی تر جمه ا و خپاره کړ ه .

ترجمې : دالمان دجغر افیا په مجله کی د زکی و لید ی توغا ن په قلم د اسلام او جغرافیا په عنوان د البیرو نی دتحد ید د سلطان محمد فا تح د کتابخانې له نسخی (نمبر ۳۳۸۶) څخه ځینی مطالب په جر منی ترجمه او خپاره سو ل (۴۰ گنه ۱۹۳۴ م ص ۳۶۱ ر ۷۲)

کرینود البیرونی په یاد گاری کتاب (کلکته ۱۹۵۱) ص ۱۹۵ -۲۰۸-۶ له د غه کتا به عر بی مطا لب را اخستی او جمیل عالی په انگلیسی تر جمه کړی او د بیروت په خپرو نوکی په ۱۹۵۷م چا پ کړی دی (ج ۱۸ ترص ۲۷۸ و رو سته)

مقالې : په (زد م گ) گنه ۹۰ ص ۳۸ تر ۵۱ (۱۹۳۶م) کی دز کی ولید ی توغان جر منی مقاله شما لی خلک و گوری (آی س آی س) ۳۴ر ۶ ۱۵ (۱۹۴۳م) د کرینکو په قلم دچین دبرخی اقتبا س ددمشق د اکا ډ یمی په مجله ۱۳ ص ۳۳۸ کی ۱۹۱۳م چی ترکی ترجمه ئی دا ستانبول د ترک مو سسې خپر ه کړې ده . سید حسن برنی دالبیرونی په یاد نا مه (د کلکنې طبع ۱۹۵۱ م ص ۲۶) کی دسلما نانو تحقیق په علم مساحت کی مقاله لری . په دغه یاد نامه (ص ۱۷۷ تر ۱۹۳ ۲۴ کی) دجی - ه کر امر س مقاله: البیرو نی څنگه طول بلد دوا تنو دتاکنی څخه معلوماو ه ؟ (وگوری : د مینار سکی مقا له دالبیرو نی ځنی معلو مـات ، په دغـه یاد نا مـه کی ص ۲۶ - ۲۷ - ۲۳۳) . د کراتشکو سکی مقا له : البیرو نی او دده بر خه د شرق په تاریخ او جغرافیا کی چی دالبیرو نی په روسی یاد نامه ۱۹۵۰ ص ۵۵- ۷۳ - مسکو کی خپر ه سو ه .

علمی ذوق او د څیړنې وسیع نظر او دزده کړې نه ستومانید ونکی زیار او دحقیقت تلاښ هم په ځانو کې پیدا کو، او د خپلو معلوماتو د لیکلو لیاقت و موسو، چې زموږ را تلونکی تو کمونه، زموږ له نوشتو څخه زموږ په حال او فکر او ژوند خبر سی.

کابل جمال مینه

۱۰ اسد ۱۳۵۱

عبدالحی حبیبی

دسیدحسن برنی‌مقاله په‌اسلامک کلچر ګڼه ۳۱ کال ۱۹۵۷ ص ۱۶۵-۷۷ کی په‌دي عنوان:

کتاب التحدید دنجومی جغرافیا یو ناخپور سو يې شهکار. په اسلامک کلچر ۳۳ کال ۱۹۵۹ م ص۲۱۳ تر۲۱۸ پوری د م ۱، مینن‌مقاله : البیرونی اوده برخه‌د مسلمانانو په‌جغرافیا کی .

په (زد م ګ) ګڼه ۷۷ کال ۱۹۲۲ م کی د فرنزتیچنر مقاله : د عثما نیانو جغرافی ادبیات . دمولانا ابوا لکلام آزاد مقاله ابوریحان البیرونی وجغرافیاي عالم دبمبی‌په ایران وهند ګڼه ۱ کال ۱۳۳۱ ق کی‌چی‌عربی ترجمه ئی‌په ثقافةالهند ۳ر۲ کال ۱۹۵۱م ۵۲ م کی خپره سوه .

۲۰-۲ تهذیب الاقوال فی تصحیح العروض والاطوال :(۱)

ف ، داکتاب ۲۰۰ پانی وچی دښارونو د طول اوعرض سمونه ئی کړي وه (س‌و ۲-۲) ددی کتاب‌تعلق له‌قانون مسعودی سره وکو رې‌ء ددی څیړنی نمبر ۱۰۴ . د غسی هم (س پ م س پ) بیتر یګ (ج ۲۹ ص ۱۲۵) .

۲۱ ـ۳ تصحیف المنقول من العرض والطول :(۲)

ف. مخلوبیت پانی‌وچی دعرض‌او طول په‌سمونه کي‌دنور واقوال تصحیح کړی‌و (س‌و ۲-۳) وګورې‌ء : دتعلق‌لپاره دنمبر ۱۰۴ حوالي او (س‌پ‌م‌س‌پ) بیتریګ ۲۹ر ۱۲۵ .

---

(۱) دآثار مقدمه اوبرنی ۱۱۲

(۲) دآثار مقدمه‌اوبرنی ۱۱۳ . احمدسعیدخان سهوا " تصحیح المنقول کښلی دی‌ء ، سم‌ئی‌په‌مقدمه اوبرنی کی تصحیف دی‌ء (ح)

۲۲ ـ ۴ مقاله فی تصحیح الطول و العرض لمساکن المعمور من الارض : (۱)

ف. شل پانې وچې د ۲۱-۲۳ نمبر سره ورته ده (س و ۲-۴) دتعلق لپاره لاندې نمبر ۱۰۴ وګورئ او (س پ م س پ) بیتر یګ ۱۲۵ر۲۹ .

۲۳ ـ ۵ مقاله فی تعیین البلد من العرض و الطول کلاهما : (۲)

ف. شل پانې رساله وه چې دیوه ښار د عرض اوطول د تا کنې لارې ئې ښوولې (س و ۲-۵) اونمبر ۲۱-۲۲ ته ورته وه ، دې سقالې داهم ښوولې چې دیوه ځای عرض او طول که معلوم وی ، هغه څنګه په نقشه کې راوستل سی؟ دتعلق لپاره ئې لاندې نمبر ۱۰۴ اوبیتریګ ۱۳۵ر۲۹ وګورئ .

۲۴ ـ ۶ مقاله فی استخراج قدر الارض برصد انحطاط الافق عن قلل الجبال : (۳)

ف. شپیته پانې رساله وه (س و ۲-۶) اودمځکې پیمایش ئې په دې ډول ښکاره کاوه چې د غرولې کګریو څخه د افق د کښته والی ر صد وسی په قانون مسعودی کې البیرو نی د دغه راز پیما یش څیړنه کړې ده .

وګورئ : دویډیمن جر منی مقاله د طبیعی پوهنو او تکنیک په ارشیف کې ۱۹۰۹ر۱ م ص ۶۶-۶۹ . د برلن خطی نسخه نمبر ۵۷۹۴ د دغه کتاب یولیډیزدئ (وګورئ د اهلوارډ کتلاګ ۵. او د بروکلمان د عربی ادبیاتو د تاریخ تکمله ۸۷۴ر۱ نمبر ۱۶)

۲۵ ـ ۷ مقاله فی غروب الشمس عن منارة اسکندریه : (۴)

---

(۱) دغه کتا بونه

(۲) دغه

(۳) مقدمه اوبرنی ۱۱۳ - ۱۸۸

(۴) مقدمهٔ ۴۲ بر نی ۱۱۳

ف. داسکندریې له‌خلی سره د لمر لو یدو ځیړنه خلویښت پانی رساله وه (س‌و ۳-۷) دغه‌سناره دخپل‌عصر مشهو ر رناځلی(۱) اودرصدځا ی‌و .

۲۶ - ۸ مقا له فی اختلاف الواقع فی تقا سیم‌الاقا لیم :(۲)

ف. شل‌پانی وه (س‌و۲-۸) چې‌یاقوت‌دخپل معجم‌البلد ان په لیکنه کی هم داقلیمونو په ځیړنه کی‌ګټه‌ځنی اخیستې وه . (وګورئ: بیتریګ ج ۲۷ ص ۹- ۱۴ اودبروکلمان تکمله ۱ر ۸۷۴ نمبر ۲۵ ددی ځیړنی لاندې نمبر ۱۵۴)

۲۷ - ۹ مقا له فی اختلاف ذوی الفضل فی استخر اج العرض‌والمیل :(۳)

ف. دعرض‌اومیل په‌تاکنه کی دپو هانو پراختلاف‌یوه‌رساله وه چې‌پانی‌ئی‌ندې معلومی (س و ۲-۹)

۲۸ - ۱۰ کتاب الاجو بة والا سوء له لتصحیح سمت القبله (۴)

ف. دیرش پانی دقبلې‌دخواپه سمه‌تاکنه کی‌یوه رساله‌وه . (س‌و ۲-۱۰)

۲۹-۱۱ ایضاح‌الادله‌علی کیفیة‌سمت القبله :(۵)

ف. پنځه‌ویشت پانی رساله وه دقبلې د خوا د تاکنی پر دلائلو باندې .

(س‌و ۲-۱۱) وګورئ نمبر۲۸ .

---

(۱) Light—House

(۲) مقدمه اوبرنی ۱۱۳

(۳) دغه

(۴) دغه

(۵) دغه

۳۰- ۱۲ تهذیب شروط العمل لتصحیح سموت القبل: (۱)

ف. څلویښت پانې یوه رساله وچې دقبلې دخوا اودسمو لولپاره ئې دشروطو دتهذیب لاره ښوولې. (س و ۲-۱۲)

۳۱- ۱۳ تقویم القبله بست بتصحیح طولها وعرضها: (۲)

ف. پنځلس پانې یوه رساله وچې دبست دقبلې خوائې دد غه بارد طول اوعرض پەسمونې سره تاکلې وه (لوړ نمبر ۲۸ وګورې) بست په سجستان کې پرهلمند باندې دقندهار لمرلو یدو خواته واقع دی. (س و۲-۱۳)

۳۲- ۱۴ مقاله فی الانبعاث لتصحیح القبله :

ف. پنځه څلویښت پانې یوه مقاله وه (س و۲-۱۴) چې دقبلې دتاکنې دتصحیح لپارهئې سپارښتونه اولارښوونه کوله. (لوړنمبر ۲۸ وګورې.)

۳۳-۱۵ تلافی عوارض الزله فی کتاب دلائل القبله: (۳)

ف. په دې رساله کې د دلائل القبله کتاب دغلطیو تلافی سوې وه (نمبر ۲۸-۲۹ وګورې.).

(س و۲ - ۱۵)

---

(۱) دغه

(۲) دغه. مګربرنې دبست توم ندی راوړی خو دالبیرونې په اصلی مقاله کې دې کلمې ټکی نه درلوده سخاودشک په علامت (؟) سره له یوې نسخې څخه بست هم رانقل کړی دی او دا صحیح دی. پخوانی مؤلفان بست دسیستان یوه سیمه ګڼې، مګراوس دهلمند دولایت مرکز دی (ح)

(۳) مقدمه اوبرنی ۱۱۴ دلائل القبله دابی العباس احمد بن ابی احمد تالیف دی.

دی په ابن القاص طبری شافعی مشهور وچې په ۳۳۵ هـ مړ دی (کشف الظنون -ح)

۳۴-۱ تذکره فی الحساب والعد بارقام السند والهند (۱):

ف. دپرش پانې یادونه وه دسندهند ارقاموپه شرح کې (س و ۳-۱)
دالبیرونی په آثار الباقیه ۱۳۸ کی دغه اثر کتاب الارقام بلل سوی دی. اوسخاوپه (زدم گ) ۲۹ (۸۷۵ام) ص ۱۴۸-۱۵۶ کی ستایلی دی. وگوری بیتریگ ج ۱۴ ص ۴۱

۳۵ - ۲ استخراج الکعاب و اضلاع ما و راء من مراتب الحساب (۲)

ف. دکعبو نو (۳) اودهغود د اضلا عو داستخراج دحساب لا ری چاری سل پانې کتاب و (س و ۳-۲)

۳۶-۳ کیفیه رسوم الهند فی تعلم الحساب: (۴)

ف. دهندي رسومو څنګه والی دحساب په زده کړه کې، یوه رساله چې د پانو شمیرئي ندی معلوم . (س و ۳-۳)

۳۷ - ۴ مقاله فی ان رأی العرب فی مراتب العدد اصوب من رای الهند فیها (۵):

ف. دعدد په مراتبو کې دعربو رای دهند یانو تررای خو راښه وه دارساله ۱۵ پانې وه، چې البیرونی پخپل کتاب الهند (ص ۸۳) کی هم دغه یاده کړیده (۶) (س و ۳-۴)

۳۸-۵ مقاله فی راشیکات الهند (۷)

ف. پنځلس پانې مقاله وه (س و ۳-۵) چې په سنکریت ئی نوم «تري راشیکا» ویعنی

---

(۱) دغه (۲) دغه (۳) Cubes

(۴) هغه (۵) هغه (۶) کتاب الهند دحیدآباد طبع ۱۳۹ (ح)

(۷) هغه

دري راشيکه چې البيروني په عربي راشيکات جمع ځنې جوړه کړې وه. موضوع ئې د مخصوص وزن (۱) ـ حسابول و (وګوري د دې څېړنې نمبر ۶۳ ـ او (س پ م س پ) بيتريګ ۸ر۱۶۳ ـ او ۸ر۴۸ر۲ (۱۹۱۶م) برو کلمان ۱ر۴۷۶ نمبر ۸ـ۹ ـ۲ ـ د دغه کتاب تکمله ۱ر۸۷۳ نمبر ۸ـ۱۸) د راشيکات خطي نسخې په بانکي پور نمبر ۸ر۲۴۶۸ ـ او ۳۷ ـ او پټنه ۳۵ـ۲۳۳۵ـ۹ـ۲۵ر۱۹ ـ او د اندیا آفیس نمبر ۴۳ ۱۰ بشپړونده .

چاپ :

د غه رساله د حیدر آباد دائرة المعارف په ۱۹۴۸م دیرش مخه د درو نورو رسالو سره د رسایل البیرونی په نامه چاپ کړه (وګوري نمبر ۱۵ـ۴۵ـ۶۴)

مقالې :

ی، ویدیمن په س پ م س ی بیتریګ ۴۸ـ۹ـ۴ (۱۹۱۶م) کې: (۱) د الخازنی پر مشکلاتو باندې. (۲) د تناسب د کلورین تر البیرونی وروسته .

ك، کایفر: د تاجرانو لپاره د نظریاتو او اصولو د سرسټی سلسله (زوریخ) .

---

(۱) سید حسن برنی د راشیکات ترجمه اربعهٔ متناسبه کړې ده خو سمه نه ښکاري مراد د خاصو شیانو د روندوالی Specific - Gravity دي. په سنسکریت راشی سره تولول دي او راشیکه کمیت ـ چندی ته وایی (سنسکریت انګلش د کشنري ۸۷۹) البیرونی د جواهرو پر تللو او د روند والی باندې خاص آثار هم لري. د اندیا آفیس پر نسخه هندي نوم تري را چیک هم کښلی دي (ح)

✡۳۹-۶مقاله فی سکلب الاعداد (۱)

ف . ددی مقالی نیمی ۳۰ پا نهی وه(س وس-۶) دسکلب معنانده ښکاره ، محمد عنایت الله وایی چی د کتاب بشپړ نوم «سمسکالیتایا »و(۲) چی د حسا ب داصولو سره ئی اړه درلوده (تذکرهٔ ابور یحان بیرونی ـ اگره ۱۸۹۳ص۲۶)(۳)

✡۴۰-۷ترجمه مافی براهم سدهاندمن طرق الحساب: (۴)

ف. څلو یښت پانی ودبراهم سد هانت تولی دحساب لاری پکښی راغلی وی براهما سدها نته دهند مشهور کتاب البیرونی له سنسکر یته په عربی ترجمه کی . (کتاب الهند ۲۰-۷۳ عربی متن او د انگریزی ترجمی سریزه۳۶ ددی مقصد لپاره وگوری ددی څیړنی نمبر ۵ لوړ)

۴۱-۸منصوبات الضرب :(۵)

ف دپانوشمیر ئی ندی لیکلی(س وس-۸) داد ریاضی دضرب دعمل مختلفی طریقی وی.

---

(۱) هغه

(۲) Samskalitaya

(۳)سخاو دآثار الباقیه په سریزه کی سکلب بی تکوچاپ کړی،چی په خطی نسخو کی ئی هم تکی نه درلودل ،برنی (ص۱۱۴) هم سکلب لیکی چی ددی بلو گرافی لیکوال هم ! Saklab دشکه سره کښلی دی.بنایی چی اصل ئی دسنسکریت سنکشیپ Sankshep وی چی معنا ئی اختصار او لنډونه ده ،او داد ریاضی یو متوسط عمل دی،داهم بنایی چی دکلمې اصلی شکل سنگهت وی چی د برا همهر نجومی مشهور کتاب و، او البرونی ډیر مطلبونه څخنی را اخلی (ح)

(۴)مقدمه او برنی ۱۱۴

(۵)دغه.زما پخیال منصو به عربی کلمه البیرونی دضرب دجدولونو لپاره استعمال کړی ده چی او س ئی دلته ضرب زبانی بولی (ح).

د شعاعو نورومعمر کتابونه(۱)

۴۲- ۱ تجريد الشعاعات والانوارعن الهضايح المدونة في الاسفار:

ف. پرورانگو او دهغو پر تیریدو باندی یو ۵۵ پانی کتاب چی دلمر او سپوږمی له تند ری څخه دورانگو پر تیریدلو پرغیدی(س وم-۱) دورانگو دنجومی معلوماتو اوانعکاس لپاره وگوری :

دنللینو البتانی ۱ر۳۰۷ سوتړ دخوا ر زمی د زیج په طبع کی (نمبر اول) دغه څیړنه خورا ژوره کړیده ، پخپله البیرونی هم دقانونی مسعودی په (دریم فصل) کی دورانگو پر انعکاس جلا بحث کوی،د البیرونی په آثار الباقیه کی دغه کتاب د تجريد الشعاعات والانوار په نامه بلل سوی دی او دکتاب فی استیعاب په (۸۳ ب پاڼه) دلیدن خطی نسخه نمبر ۱۰۶۶ کی هم دغسی دی وگوری : کشف الظنون ۱ر۳۴۵.

۴۳-۲ مقاله فی تحصیل الشعاعات بابعد الطرق عن الساعات: (۲)

ف. لس پا نیزه مقاله وه (س وم-۲) چی دورانگو وضع ئی دساعاتو له قاعدو څخه معلومو له ددغه نامه معنا نه ندهنکاره،بنائی چی د(عن) پر ځای (من) وی.

---

(۱)سید حسن برنی وایی چه د البیرونی دالشعاعات والنور مراد علم الاشعه اوعلم المناظر دی (ص ۱۱۴) پخپله البیرونی چی دکتاب نوم راوړی هغه دا ښیی چی په کتابونو کی دورانگو او رنا و و په بیان کی ځینی ناوړی راغلی وی، او ده په دغه کتاب کی د هغو سمونه کړی ده (ح)

(۲)مقدمه او برنی ۱۱۴

۴۴-۳مقاله فی مطرح الشعاع ثابتاًعلی تغیر البقاع :(۱)

ف، یعنی دو ړ انګو دوقو ع ځای چی دسیمودتبدیل سر ه هم ثابت پاتیږی.

دامقاله پنځلس پانی و ه (لکه ۴۲ -۴۳ نمبر)

۴۵- ۴ تمهیدا لمستقر لتحقیق معنی الممر (۲)

ف شپیته پانی کتاب ؤ چی د برو کلمان په تکمله ۱ص ۸۷۴ نمبر ۹ ۱

کی ذکر سوی د ی اود سیوری پر اوږ دوالی څیړ نه ده ، ممر د تیریدلو

ځای ته وایی ،او مراد ئی دلته دوړ ا نګو او رڼا دتیږید لو ځای دی.

خطی نسخی ئی یو ه په با نکی پور نمبر ۲۴۶۸ -اوبله په پټنه کی

ده نمبر ۲۳۳۵ .دغه رساله دحیدر آباد دکن دعثمانیه دایر ةالمعارف

له خوا په ۱۰۷ مخه کی په ۱۹۴۸ م کال دالبیرونی له نور ورسا لو

(ددی څېړنی نمبر ۱۵-۸۳- ۶۴) سره یو ځای چاپ سوی ده.او ترجمه ئی هم

د(البیرونی پرمسر)(۳)په نامه دبیروت دپوهنتون له خوا دشرقی کتا بو

په نمبر ۳۲ کی په ۱۹۵۹م کال دکنیدی او سفوری اوایفرم په قلم چاپ

سو ه (۱۱ / ۲۰۱ مخه) (۴)

---

(۱)مقدمه اوبرنی ۱۱۵

(۴)دغه

(۵) Albiruni on Transite

(۶)دبانکی پورپه مجموعه ۲۵۱۹ کی هم د تمهید یو ه نسخه سته

چی په ۶۳۱ ق کښلی سوی ده (ح)

آلات اودهغو څخه کار اخیستنه

۴۶-۱ استیعاب الوجوه الممکنه فی صنعة الاصطرلاب: (۱)

ف . اتیا پانې کتاب وچې داصطرلاب جوړولو لپاره ئې دول دول لاری ښوولی (س و ۵-۱) وګو ری

د ی ، و یلې یمن جر منی مقدمه په دس و یلتل کې ۲۰ ر ۹۹ ۱ ۹ چې د اصطرلاب دجوړ ولو اود دایر ودو یشلو پرښه معلو مات لر ی . دغسی هم وګوری دسید یلوټ فرانسوی مقاله داکاډیمی په نوشتو کې (ج ۱) ۱۸۴۴م ((بیرونی څنګه دمخروطی مقاطعواو دخاص قطب نما جوړول وښوول)) او دویډ یمن جرمنی مقالی دمخکی دسروی په مجله کې ۲۲ (۱۹۱۰م) او هم دده مقاله ((دلمر او سپوږمی د موضع د کتنې اله)) چې بیرو نی ښوولی ده په اسلام ۴(۱۹۱۳م) کې .

دالبیرونی په آثار الباقیه (ص ۳۵۷) کی ددی کتاب ذکر راغلی دی دغسی هم وګوری (برو کلمان جلد ۱ ص ۳۷۶ نمبر ۶) او ددغه کتا ب تکمله ۱ ر ۸۷۳ نمبر ۶ .

خطی نسخی : ایاصوفیا نمبر ۲۵۷۶ برلن نمبر ۵۷۹۵ پاریس نمبر ۲۴۹۸ بودلیان ۱ ر ۱۰۳۷ ر ۳ د برتانیا مو زیم شرقی ۹۳ ۵۵ از هر نمبر ۵۷۲ جارالله ۱۴۵۱ لیدن ۱۰۶۶ رامپور ۱ ر ۴۲۵ توپقاپی سرای ۷ ر ۳۵۰۵ تهران ۲ ر ۱۵۰ تیونس ۵۵۳۹ - ۵۵۴۰. سید حسن برنی دالبیرو نی په یادګاری کتاب د کلکتی چاپ ۱۹۵۱ ص ۳۲ کې وایی : چې دبیر ونی الرساله فی الاصطرلاب له کتاب فی الاصطرلاب څخه یوه بیله لنډه رساله ده . د کلکتی دایشایی تولنی په مجله ۱۸۹۹ نمبر ۶۶ کې اشرف علی اوپه نمبر ۱۴۸۱ کې محمد اسحاق دغه نوم رسا له فی صنعة الاصطرلاب کاږي .

---

(۱) مقدمه ۳۳ برنی ۱۵ ۱

سریزه

کله چې ایدو رډ سخا و دالبیر و نې آ ثار الباقیه او تحقیق ماللهند چاپ او ترجمه کړ ل ، نو د خلکو دلچسپې د منځنیو پیړیو دد غه لو ی عالم له کار و او فکرو سره ډ بر ه سوه . او دده تأ لیفو نه د عالمانو او مؤسسو له خو اوخپړل سوه ، اوهم خلکوورو ورو وپیژندل .

ابو ر یحان محمد بیرو نی خوا رزمی داحمد زو ی د ۳۶۲ هجری کال دلو ی اختر دمیاشتی په د ر یمه (۴ سپتمبر ۹۷۳ م) د خوا رزم د کث ✿ په یوه سیمه (ا و سنی خیوه) کې و ز یر ید ی ء . د ی له لو مړ ی سره یو منجم ا و ر یاضی پو ها ند و ، خو عمو ماً ځې په ګردو علمو نو کې لا س لاره ، او له کو چنیو ا لی مخه په ځپړ نه او پلټنه بو خت و ، چې دده لو مړ ی لوی کتا ب آثارالباقیه عن القر ون الخالیه د عمر پر ۲۷ کال تألیف سو ی ء د ی ء . او په همدغو و ختو کې خوا رزم شاه د ی روز ه او پاله .

خو کله چې دغه خوارز مشاهی کورنی و رانه سوه ، نو بیرو نې ناچاره سو ، چې خپل وطن پر یږ د ی ، او د یوه او بل حکمر ان پا لنه و منې . څو چې په پا ی کې سلطان محمود دسبکتګین زو ی د ی و نیو ی ء او غز نی ته ځې بو ت .

بیرونی له غز نی مخه هند و ستان ته و لاړ ، او تر لسو کا لو پو ری هلته و ، بیا نو بیر ته غز نی ته را ځی ء ا و پا ته عمر یې

✿ بیر ون دخر ا سان دنسا په سیمه کې یو ځا ی و ، چې بیر و نی و ر ته منسوب د ی ، د کث ښار ته دده نسبت ندی ء سو ی ء (ح)

په دس ویلټل ۲۰ (۱۹۱۹م) کی داستیعاب یوه برخه په ص۲۳ تر ۲۶ کی ویډیمن چاپ کړه چې دمقدسی ترجمه ئی هم دغه ویډیمن اوفرنک او ریچر په (س پ م س ی) بیتریګ (۱۹۲۰م) ص۹۷ تر ۱۲۱ پوری کړیده (آی س آی س) ۴۹۸ر۵ (۱۹۱۷م)

مقالی : دویډیمن جرمنی مقاله : دهغو عالمانونو مونه چی البیرونی په نمبر ۵ کی راوړی دي . دغسی هم ددمقاله پرمخرو طاتو در یاضی او طبیعی علومو په مجله ۱۷۷ر۵۰ (۱۹۱۹م) کی .

دغسی هم دجی ، فرنک فرانسوی مقاله پر اصطرلاب باندی په (س پ م س ي) بیتریګ ۵۱ر۵۰ (۱۹۱۸م) ص ۵۵۲ کی .

دهـ ،سیمن او میټلبرګر جرمنی کتاب((کروي اصطرلاب)) ۳۰ر۳۴ (۱۹۲۵م) (وګوری : آی س آی س۷۳۳ر۷(۱۹۱۹م)

دویډیمن اوجی، فرنک جرمنی مقاله «پراصطرلاب باندی» په (س پ م س ي) بیتریګ ۵۲ - ۵۳ (۱۹۲۰م) ص ۹۷ تر ۱۲۱ پوري .

۴۷ - ۲ تسهیل التصحیح الاصطرلابی و العمل بمرکباته من الشمالی و الجنوبی (۱)

ف . سل پا نی کتاب و (س و ه-۲) داصطرلاب دسمولولاري ئی اسانو لی، اود هغه د شمالی او جنوبی دمرکباتو عمل ئی بنووی .

په اصطرلابو کی د کسوف اوخسوف دسیمی یوه برخه پرخطاستواباندی بنوولـه کیږی ، چې یوه ئی شمالی قطب او بله ئی جنوبی قطب ته ځی ، اوپه دغه کتاب کی دغه مسئله شرحه سوی ده .

د حاجی خلیفه کشف الظنون ۱ر ۸۴۵ او دبرو کلمان ۱ر۴۷۶ نمبره وګوری . ددی کتاب خطی نسخی په برلن نمبر ۹۴ ۵۷ پاریس نمبر ۲۴۹۸ر۱ کی سته .

---

(۱) دغه

مقالی : پردی کتاب دویډیمن جرمنی مقا له دطبیعی علو مو او تکنیک په ارکایو ۱۹۰۹م ۱-۶۶ کی : البیرونی او دمخکی د محیط تا کنه . او همدده بله جرمنی مقاله «مسلمانان وهان ا و د مخکی بعد » ددغی مجلی په ۳ر۲۵۳ (۱۹۱۱م) کی ، او دنللینو محاضرات ص ۲۸۹ نمبر ۳ او دالبیرونی یاد نامه ۱۹۵۱م ص ۳۲ وگوری دلته بر نی پخپله مقاله د مسلمانو څیړنی په مساحت کی وایی‌چی کتاب الاصطرلاب‌له هغه کتاب ا لا ستیعا ب څخه‌بیل‌دی چی یوه خطی نسخی ئې په لیډ ن کی وه . (ب د ۶۷ - ۱۹۰۸م)

۴۸-۳ تسطیح ا لصور و تبطیح ا لکور (۱)

ف . لس پانی کوچنی رساله وه (س و ۵-۳) چی یوه بې نومې خطی نسخه ئی په لیډن نمبر ۱۰۶۸ کی وه (وگوري دسوتر کتلا گ‌دغه نمبر) یوه برخه ئی په آثار الباقیه (ص ۳۵۸) کی هم سته چی شرحه ئی م، فایورینی په اجتماعی او جغرافی ایتالیانا ۳(ر۳۱۸۹۱ کال م کی‌خپره کړی ده و گوری دبروکلمان تکمله ار۳۸۷ نمبر۱۳ .

ددی کتاب یوه جرمنی ترجمه ه، سوتر په ۱۹۲۲ م دطبیعی‌علو مو او طب په مجوعه (۳ص ۷۹ تر ۹۳) کی کړی ده، اویوه فرانسوی مقاله هم هغه فاریورینی دالبیرونی پرکارتوگرافی باندی په‌جیوگرافیکا ایتالیانا ۳ (۳) ۱۸۹۱ م ص۲۸۷ کی کښلی ده ، وگو ری (آی‌س‌آی‌س) ۵ - (۱۹۲۳)۳۹۸) دآثار الباقیه هغه برخه چی په دی موضوع اړه لری ، ددغه کتاب په انگریزی ترجمه (ص۳۵۸) کی سته .

۴۹-۴ فیما اخرج ما فی قوة الاصطر لاب الی الفعل ؛ (۲)

ف . دیرش پانی یوه رساله وه، چی د اصطرلاب د استعمال لاری او چمونه ئی

---

(۱) هغه

(۲) هغه

ښوول ، او د ا ئی هم بیا نو ل چی په اصطر لا ب کو م کو م مشکلات حل کیدا ی سی (س‌و۵ - ۴)

۵۰ - ۵ مقاله فی استعمال الاصطرلاب الکری (۱)

ف . لس پانی وه (س‌و ۵-۵) چی د کروی‌اصطرلاب داستعمال چمونه ئی‌ښوول وگوری : د کنیدی‌انگر یزی مقاله : البیرونی او د نصف النهار تا کنه د ریاضی دمعلم په مجله کی ۵۶ (۱۹۶۳) ۶۳۵- ۳۷ . او د ا مر یکن یونیورستی بیو گرافی ۱۸۶۶- ۱۹۶۶ دبیروت‌چاپ ص ۱۴۳ (۱۹۶۷ ا کال)

(۱) هغه

د زما نو او و ختو نو په باب کی

۱-۵۱ مقاله فی تعبیر المیزان لتقدیر الازمان (۱)

ف پنځلس پانی مقاله وه چی د وختو نو دمعلو مولو د میزان بیان ئی کاوه .

۲-۵ مقاله فی تحصیل الان من الزمان عند الهند (۲)

ف . دا کتاب سل پانی وچی د هند و انو د وخت تاکنی طریقه ئی په دقیقه او ثانیه بیانو له .

۳-۵ تذکره فی الارشاد الی صوم النصاری والاعیاد (۳)

ف . د مسیحیانو دروژی او اختر و نو په بیان کی شل پا نی رساله وه (س و ۶-۳)چی په آثار الباقیه کی ئی هم شرحه راغلی ده . (۴)

۴-۵ مقاله فی الاعتذار عما سبق لی فی تاریخ الاسکندر (۵)

ف . بیرو نی چی کومی خطاوی په تاریخ سکندري کی کړي وی په دغه ۱۰ پا نیز ه مقاله کی هغه تصحیح کړي او خپل عذر ئی و غو بت (س و ۶- ۴)

عر بو دسکندر کرو نولوجی په دو ل دول کښلی وه البیرو نی په آثار الباقیه (ص ۱۳۷) کی د تار یخ تاکنی دول دول نیټی ترلسو پوری کاږی، چی د اسکندرسر یانی نیټی هم په د ر یم جد ول کی دی او دغه طیلسان المضعف (۶) بو لی

---

(۱) هغه Explanation of the balance for the measurement of time

(۲) هغه Ascertainment of the present moment of time according to the Indians.

(۳) هغه

(۴) وګو ري دآثار الباقیه عربی متن ص ۲۸۸ تر ۳۰۹ .

(۵) هغه

(۶) Twofold Taylasan

۵۵- ۵ تکمیل حکایات عبدالملك الطبیب البستی فی مبداء العالم و انتهائه (۱)

ف. دالبیرونی دا مهم کتاب چی تقریباً سل پانی وی، د هغو روایاتو بشپړونه وه چی عبدالملك بستی طبیب ددی نړی دابتداء اوانتهاپه باب کی کښلی وو البیرونی خپل شخصی معلومات او د مختلفو قومونو عقاید پر دی موضوع باندی سره را غونډه کړل. (۲)

---

(۱) مقدمه ۴۳ برنی ۱۱۶

(۲) متاسفانه د عبد الملك بستی دغه کتاب او هم د البیرونی دغه تکمله دوا ړه اوس نسته خو دغه دوا ړه کتابونه د افغانستان خلکو هم دلی وکښل، چی زمونږ دعلمی تفکر قدیمه سلسله ثابتوی. دنړی د پیدا کیدو رو ایات په بست کی وؤ لکه چی په ۳۵۵ ق کال مطهر بن طاهر المقدسی خپل کتاب الخلق و التاریخ په همدی بست کی وکښیښ (بروکلمان دعربو دادب تاریخ ۳ر۶۳ د پاریس طبع ۱۸۹۹- ح)

لکی وال او کوخی وال ستوری (۱)

۵۶-۱ مقالة فی دلالة الا ثا را لعلو یة علی ا لا حد ا ث السفلیه (۲)

ف. دلوړی دنیا کوم کوم اثرونه پرکښتو پیښو باندی لویږی دادپرش پانې مقاله وه (س و۷- ۱)چې یوه نسخه ئی په برلن کی وه اهلوارټ نمبر ۵۷۳۴ چاپ ۱۸۱۳ام بیرونی درالوید ونکو ستوروخیړنه په کتاب التفهیم کی هم کړ ید ه و گوری ه لاندی نمبر۷۳

۵۷- ۲ مقا لة فی ا بطال ظنون فاسد ه خطرت علی قلو ب بعض الاطباء فی ا لکوا کب الحادثة فی ا لجو (۳)

ف. په فضا کی چې کوم ستوری ښکاری دهغو په باب کی دځینو طبیبانو په زړه کی بې اساسه خیالو نه پیدا کیدل او هغه ئی شوم ګڼل البیرونی دغسی اوهام په دې اویا پانیزه مقاله کی رد کړل.

۵۸-۳ مقا لة فی ا لکلام علی ا لکوا کب ذوات الاذ ناب وا لذوا ئب ۴

ف. یوه (٦۵) پانیزه مقاله دلکی والواو کوخی والو ستور و په بیان کی وه (وګوری ددی څیړنی ۱٫۵٦)

۵۹-۴مقا لة فی مضیات ا لجو ا لحاد ثة فی ا لعلو (۵)

ف. ددی مقالی پانې ندی شوولی سوی اودهغو روښانو شیانو بیان وچې په لوړه فضا کی ښکار ه کیږی.)

۶۰-۵مقا له فی تصفح کلا م ا بی سهل ا لقوهی فی ا لکوا کب

(۱) عربی اصطلاح ئی مذنبات او ذ وائب د ی Comets یعنی هغه ستو ری چې لکی یا کوخی لری (ح)

(۲)مقدمه ۴۳ اوبرنی ۱۱٦

(۳)هغه .الجو : Atmosphere

(۴)هغه (۵)هغه

المنقضه (۱)

ف . پنځلس پانې مقاله وچې پرلوید ونکو ستورو (۲) باندې ئې دابوسهل کوهي دخیږ نو شرحه کوله اوهغه ئې ښه شنلې .

پرابوسهل کوهي باندې وگورې سوتر ۷۵ نمبر ۱۷۵ (۳)

---

(۱) هغه

(۲) یاماتیدونکی ستوری Falling stars =Meteorites

(۳) ابوسهل ویژن بن وستم کوهي دطبرستان منجم اودرصدخاوند اوخورامشهور عالم دی چې دپرتالیفات لری د ۴۰۵ ق په شاوخوا کې مړدی (ح)

متفرقات

۶۱-۱ کتاب فی تحقیق منازل القمر. (۱)

ف، ۱۸۰ پانې وچې د میاشتې د منازلو تحقیق پکښې و (س و ۸-۱) بیهقي له دې کتابه یوه ټوټه رانقلوی (وګورئ:

د آثارالباقیه مقدمه ص ۵۲- او ددې څیړنې نمبر ۱۷۳ دبر وکلمان تکمله ار ۸۷۴ لمبر ۲۴) علي بیهقي ئې هم په تتمه صوان الحکمه کې ص ۶۳ ذکر کوی او پخپله البیروني ئې په کتاب الهند ص ۲۴۲ کې نوم راوړی.

۶۲ر۲ کتاب فی الفحص عن نواد را بی حفص عمر بن الفرخان. (۲)

ف، ۲۴۰ پانې کتاب وچې البیروني دا بو حفص عمر بن فرخان پرنادرو اوعجایبو باندې کښلی و (س و ۸-۲) دعمر بن فرخان په باب کې سو تړوګوئ ۷ نمبر ۳.

۶۳ر۳ مقالة فی النسب التی بین الفلزات والجواهر فی الحجم. (۳)

ف، دفلزاتو او جواهرو دحجم دنسبت (۴) په بیان کې دیرش پانې یوه

---

(۱) هغه.

(۲) هغه. ۱ بو حفص عمر بن الفرخان طبري لوی حکیم او منجم او دیحیی بن برمك اوسا سون په دربار کې و، د ده برو علمي کتابونو مؤلف یا مترجم دی ئ (الفهرست ۳۸۱ تاریخ الحکماء قفطي ۳۳۴) دده شرحه د بطلمیوس پرځلورو مقالو باندې په شوال ۱۹۶ق ۸۱۲م کې ختمه سوی ده، او د ۲۰۰ق ۸۱۵م کال په شاوخوا کې مړ دی ئ (دبر وکلمان د عربی ادب تاریخ ۱ر ۲۴۹ تکمله ۳۶۴ - ۳۹۲

(۳) مقدمه ۱۴۳ و برنی ۱۱۷ (۴) Specific Density

مقاله وه (س و ۸-۳)

وګوري: س پ م س ی بیتر یک ۸ر۳ ۶ ۱- دد ي ر سا لی ځنی ټو ټی خا ز نی په میز ا ن ا لحکمه کی نقل کړی د ی. و ګوري:

خا نیکوف په ج ۱۱ و س ۶ (۱۸۵۷ م) ۱- و یه یمن په د و ب ګ ۶ر۳۳۹ (۱۹۰۸ م) کی- ا سلا م ۶ر۳۵۳ (۱۹۱۱م) ایبل په دیسر تیشن ۱۹۰۸ م ص ۱۸۲- با و یر یس په د غه مجله ۱۹۱۴ ص ۲۸ کی د بر و کلمان تکمله ۱ر ۸۷۴ نمبر ۱۲.

خطی نسخه ئی د بیر وت نمبر ۲۲۳ چیخو ف پخپل کتلا گ ۲۰-۵۵ کی یا ده کړي د ه.

دغسی هم وګو ري:

په ژرنا ل ایشا تک ۱۱ر ۳۷۹ (۱۸۵۸م) کی کلمنیت مو لی فر انسوی مقا له د ډول ډ ول فلزا تو ا و کا نی شیا نو پر تول با ند ې.

د ا لبیر و نی قو اعد او د آ یین اکبری لنډ یز او تر جمه.

دل، چیخوف مقا له دبیر و ت په ا لمشرق ۱۰ر ۹ (۱۹۰۶) کی.

د ی، و یه یمن جر منی مقا لې:

۱- د خا صو شیا نو پر تللو با ند ی په (س پ م س ی) بیتر یک ۳۸ر۱۶۳ (۱۹۰۶م) کی.

(۲) دالبیر ونی ا صو ل دخا صو شیا نو پر تلنه د ډ چ د فیز یک په مجله کی ۸۶ر۳۳۹ (۱۹۰۸م) (۳) په لوړعنوا ن یو ه بله مقا له په (س پ م س ی) بیتر یک ۳۱ر۴۵ (۱۹۱۳) کی.

۶۴ - مقالهٔ استخراج الاوتار فی الدائرة عواص الخط المنحنی فیها(۱)

ف.ددایرې دوترونو پر معلومو لو یوه(۸۰)پانیزه مقاله وه(س‌و۸-۴)چې‌سوتریوه ترجمه په بیلوتیکا ما تهیما تیکا (ج۲ص۱۱تر ۷۸ د لیپزیګ. ۱۹۱۰م‌طبع) کی خپره کړې وه وګورې ءبروکلمان۱ر۳۷۶ نمبر ۷- اوددغه کتاب تکمله ۱ر۸۷۳ نمبر ۷)

خطی‌نسخې‌ئی په با نکی پور ۲۴۶۸ر۴۲- او پټنه ۲۳۳۶ر۴۰-۲۵۱۹ اوقاهره ۵۲۰۳ اولیدن ۱۰۱۲ -او مرادملا ۳۹۶ر۱۴ ۱ کی سته.

دحید رآبا ددکن‌دائر ة المعارف په ۱۹۴۸م دغه‌د(رساله فی استخراج الاوتارفی‌الدائرةلخوص الخط المنحنی الواقع فیها)په‌نامه۲۲۶ مخه چاپ کړه او دادر سایل البیرونی‌یوه برخه‌ده(لوړ نمبر ۱۵ —۳۸-۴۵ وګورې).

په(ج‌ن‌ې‌س)۱۷ ص۱۱۲-۲۱ (۱۹۵۸م) کی کنیدې او مروه احمد یوه مقاله‌دا لبیرو نی پرلمر یزه‌معادله(۲)خپره کړه دغسی هم‌و ګورې: دبیر وت د پو هنتو ن‌خپر و نی۱۹۶۷ص۱۴۳ اوپه‌اسلامک کلچر ۱۹۶۰م۳۴ر۱۷۳ کی دای،س‌سیدان مقاله:دالبیر ونی‌رسایل‌اوابن‌سینا. دغسی هم‌سچای د امریکن ماتهیماتیکا په ۹۵ر۳۳(۱۹۲۶م) کی‌یوه‌مقاله‌لري- (دالبیرونی‌اصول‌د. ۴درجې وترد تقریب لپاره »

---

(۱)مقدمه۴۳ برنی ۱۱۷ دآثار الباقیه په‌مقدمه‌اوبرنی کی‌عواص‌الخط د ی‌مګر په‌انګریزي کی‌احمد سعید خان Bi-Khwass ضبط کړې دی‌اوترجمه‌ئی‌هم : By the Properties of its curved line کړیده مګرد عواص‌مطلب‌مشکل توب‌اوګرانښت‌اوصعوبتو نه‌دي‌چې‌له‌منحنی‌خطوطو څخه‌په‌دائره کی‌پیدا کیږي(ح)

(۲) Solar equation

په دغه ښار کی په تألیف اولیکنه تېر کړی ، څو چی داتیا کالو په پاخه عمرد. ۱۰۵ م کال په شاوخوا کی همدلې مړ سو .

بیر ونی‌چی دمنځنیو پیړیو ، یولوی سائنس‌پوهاند و ، دنجومی څېړنو او کتنو سره ئې دېره مینه درلوده ، او دده گرده پوهنه د قدیم یونان او د هند له سرچینو څخه را بهیدلې ، او دتېرو مسلمانومنجما نو پر څېړنو و لاړه وه ، چی دده په شهکار (۱) القانون المسعودی کی سره را تولهسوې ده .

بیرونی دډېرو تألیفا تو خاوند او تکړه لیکوال ؤ ، د ده له کتابونو څخه اته ویشت داسی تألیفونه دی ، چی په هندارهلری،اوپه دې‌رساله کی‌دستوری(*) په نخښه ښودلسوی دی.

دی په رشتیا هم یوسائنس پوهاند و ، چی علمی ستر گی ئی ددینی‌او اسلامی اعمالو سره‌یو ځای درلودې، نو ځکه‌ده وچ مذهبی یا نژادی تعصب نه درلود، د غزنی دمسجد لپاره ئی یو داسی تقویم(۲) جوړ کړی ، چی‌پر روسن کلنډر بنا سوی‌و ، مګرد مسجد اما م دغه تقویم له دې جهته نه‌ومانه ،چی اصل‌ئې یو غیر اسلامی تقویم و .

که څه هم دده سورنی ژبه خوارزمی وه ، خو په عربی، یونانی ،دری، فارسی، سنسکریت‌او څونورو ژبو هم‌پوهېدی‌ . ده کتاب الهنددهندوستان دفلسفې‌او فرهنګ او علم‌او دودونو او نورو خصوصیاتو دځر ګندولولپاره د عربی ژبی خورا معتبرا ودباورو کتاب ګټل کیږی ، چی په عربی کی بل‌ساری نلری .

---

(1) Magnum Opus (2) Calender

٦٥ـ٥ تذكرة في المساحة للمسافر المقوي (١)

ف. دالس پا نې رساله پردي موضوع باندې لیکل شوې وه چې پورتنۍ جوړه سړي خونې لاړې پښو تلاې سي (وګورئ. لباب الالباب ٢٣٩ ر ٢٣٥ ؟) (س٨ـ٥)

٦٦ـ٦ مقاله في نقل خواص الشكل القطاع الى ما يغني عنه (٢)

ف د قطاع شكل (٣) پرخواصو باندې بشپړه توضيح په شلو پا نوکې کښلې شوې وه (س٨ـ٦) د ې شکل ته ترانسورسل تهيوروم اوف مينيلوس (٤) وايي، چې کراوس دالبيرو نې په تاءليفاتو کې اوسخاوهم قطاع په تشديد راوړې دی مګر د کتاب التفهيم په يوه نسخه (بريتش موزيم ٨٣٣٩ (او ٧) کې قطاع د قاف په پيش بيله تشديد مضبط دي، (٥) سخاو هم د دې کتاب ذکر کوي (نمبر ١٦ ٨ وګوري)

٦٧ـ٧ مقاله في ان لوازم تجزي المقادير الا الى نهاية قريبة من امر الخطين المتباينين يقربان و لا يلتقيان في الاستبعاد. (٦)

ف. دې لس پانې مقالې دا ښوولې چې دوې خيتې که سره نښتې وي او په ليري و اتن کې نه سره يو ځاي کيږي، نو به هغه په مساوي برخو کې څنګه وو يشلې سي؟ نو دې مقالې دقطع زايد (٧) او د هغه داسې ټوټې (٨) شرح کوله (س٨ـ٧)

٦٨ـ٨ مقاله في صفة اسباب السخونة الموجودة في العالم واختلاف فصول السنة (٩)

---

(١) مقدسه اوبرني ١١٧ (٢) دغه.

(٣) دقطاع شكل شرح وګورئ. كتاب التفهيم ٣٢.

(4) Transversal theorum of Memelaus

(٥) القطاع بالضم وتخفيف الظا (كشاف اصطلاحات الفنون ٢ ر ١٢٠١)

(٦) مقدسه اوبرني ١١٧

(٧) Hyperbole (٨) Asymptotes

(٩) مقدسه اوبرني ١١٧

ف . ۴۵ پانی رساله وچی دنړی دټودوالی او مفصلو نو د اختلاف سبب نه ئی څوول (وګوري آثارالباقیه ۲۵۶) (س۸—۸)

۶۹-۹ مقاله في البحث عن الطريقة المتعرفة المذكوره في كتاب آثار العلويه (۱)

ف . هغه طریقه چې د آثارالعلویه په کتاب کې ذکر سوې وه دهغې څیړنه په د غه څلوېښت پاڼیزه مقاله کې راغلې وه (س۸—۹)

آثار العلویه هم د البیرونی ، تالیف دي چې دمخه ئې ذکر په (نمبر ۶ ۵) کې وسو ، ښائي چې دا مقاله هم دار مطبوعه میتیو ریتس (۲) سره تعلق ولري .

۷۰-۱۰ المسايل البلخيه في المعنى المتعلقة بانكسار الصفاعه (۳)

ف . او یا پانې رساله وچې دابوزیدعلی بن سهل البلخی (۴) څیړنې ئې دالکندي پر فلسفه باندي ښوولې (وګورئ هغه حوالې چې میرهاف له تتمة صوان الحکمه او داسلامی پوهانو له بیوګرافی څخه په (اوس آي رآی س) ۸-۲۲ ص ۱۴۵ ۱۹۴۸ م) کې ورکړې دي . (س۸-۱۰)

۷۱-۱۱ اجوابات عن المسايل الواردة من منجمي الهند (۵)

ف . دا (۱۲۰) پانې کتاب د هغو پوښتنو جوابونه ووچې د کشمیر ترویتانو (منجمانو اوپند تانو کړي وي ، تردي وروسته دابل کتاب هم به دغو خبرو اړه ري (نمبر ۷۲) (س ۸—۱۱)

---

(۱) د غه

(۲) Meteorites (۳) هغه

(۴) ابوزید بلخی لوی فیلسوف (۲۳۵-۳۲۲ هـ ۸۴۹—۹۳۴ م) د ډیروتالیفاتو خاوند دي وګورئ : الفهرست ۴۹۸ ، الاعلام ۱ ر ۱۳۱ تتمه صوان الحکمه ۲۶ تاریخ حکما دقفطی ۳۶ معجم الادباء ۱ ر ۱۴۱ بروکلمان ۱ ر ۲۲۹ کشف الظنون ۲ ر ۲۸۹ (ح)

(۵) مقدمه او برنی ۱۱۷

۷۲-۱۲، الجوابات عن المسایل العشر الکشمیریه «۱»

ف. دهغو لسوپوښتنو جوابونه ووچې د کشمیر پوهانو رالیزلی وو، دیرو نی او کشمیر پرتعلقاتو باندې وګو رې ء کتاب الهندص ۲۰ — او ددغه کتاب انګر یزي مقدمه ص ۲۴. (لورنمبر ۷۱ هم وګورې ء)

(۱) دغه

د نجو مو د احکامو کتابونه

۷۳ ــ ۱ کتاب التفهیم لاوائل صناعة التنجیم (۱)

ف . دترویت (۲) یوابتدایی کتاب و چې پانې ئې ندی ښوولی سوی (س و ۹-۱) په کشف الظنون (۱/۴۶۳) کی نوم تفهیم لا وا یل صنا عة التنجیم علی طریق المدخل راغلی دی چې دا بوالحسن علی بن ابوا لفضل الخاص لپاره کښل سوی و . مگر پخپله البیرونی وایی چې دغه کتاب هغې ښځې ته کښل سوی دی چې نوم ئې ریحانه بنت ابو الحسن ؟ و (برو کلمان ۱/۴۷۶ نمبر ۳-۹ او ددغه کتاب تکمله ۲/۸۷۲ نمبر ۳ - ۹) (۳)

---

(۱) دغـــه

(۲) دا کلمه په پښتو کی له ستوری + وت څخه جوړه سوی ده ــ ستاره شناسی Astrology چې په عربی ئې علم نجوم یا تنجیم بولی په پښتو پخوانی ادب کی ترویتی یا تور یتی منجم و .

(۳) کتاب التفهیم په ۴۲۰ ه کال دریحانې بنت ا لحسین یا بنت الحسن لپاره کښل سو ی ء دی ء .

«وگو ری ء : ددغه کتاب چاپ تهران ۱۳۱۸ ش ص ح - ۲ مگر استا د جلال همائی د تفهیم فاضل ناشروایی : بنا یی چې دغه ښځه دابوالحسین احمد بن محمد سهیلی د خوارزم شاهیانو دوزیر (س ۴۱۸ ه) له کو رنی څخه وی چې یو علم پالو نکی وز یرو (ص ح مقد مه) مگر داچې حا جی خلیفه «کشف ۱/۴۶۳» وایی چې دابوالحسن علی بن ابی الفضل الخاسی لپاره کښل سوی ء دی ء اوبرو کلما ن هم دغه خبره لیکی «تکمله ۱/۸۷۲ نمبر ۳» د پخپله البیرونی له تصریحه سره مخالفه ده څکه چې البیرونی د ریحانې پلار حسن یا حسین بولی نه ا بوا لحسن یا ابوا لحسین نو څکه دغه خبری نسو منلای او پخپله دالبیر و نی قول ټینګ دی «ح»

خطی نسخی : علیگر ۱۳۱ - ۱۱ دوی فارسی نسخی نمبر ۴۳/۴۵. دقاهری دزکی پاشا عکسی نسخه (وگوری، تذکرة النوا در ۱۵۴) دبرلن ۵۶۶۶ عربی نسخه دیودلجان ۲۲۶۲ عربی نسخه .

دبریش سوزیم فارسی نمبر ۳۴۵۱ نسخه فیز ۱۳۳۳ داستانبول دتورعثمانیه فارسی نسخه نمبر. ۲۷۸. دپاریس نمبر ۲۳۹۶ نسخه له فارسی نخه ترجمه سوی ده اونمبر ۴۹ ئی فارسی دده .

رباط ۴۳۹ تو پقا پو سرای ۸/ ۷۷ ۳۴ تهران ۲۰۱۶۲ زوس حمزه هسپ ۱۸/۵ (وگوری، آثارا لباقیه ۷ نمبر ۲)

چاپی نسخی :

رامسی رابت د کتاب التفهیم فارسی متن دپرهنش سوزیم له نمبر ۸۳۴۹ خطی نسخی څخه وا خیست اودا نگریزی ترجمی سره ئی له لندنه په ۱۹۳۴ کی خپور کی، (وگوری، آی س س ۴۴۸/۲۳ کال ۱۹۳۵ م) جلال همائی ایرانی پوهاند دډغه کتاب فارسی متن په ۱۹۴۰ م په ۶۷۷ مخه کی په دپر ښه دول او دتحقیقاتو سره له تهرانه خپور کی (وگوری، آی س آی س ۱۹۰/۳۷ کال ۱۹۴۷ م اود عربو داکا دپی ریو بود دمشق چاپ ۱۹۲۵ م ۲۴۷/۵.)

مقالی :

(۱) د کتاب التفهیم په باب کی ورته یمن په « بی پ م س ی » بیتر یگ ۱۹۶۲ م ۳۴۳ ص ۱ تر ۳۰ پوری یوه جرمنی مقاله د البیرونی پر جغرافیا باندی لري .

(۲) د البیرونی د ژوند او جرئت (۳) د ابعاد و د تناسب د کتور بن د البیرونی په نظر کی په (س پ م س ی) بیتر یگ ۴۸ - ۴۹ کی (۱۹۶۲ م) ص ۱ تر ۱۵ سره او هم په (آی س آی س) ۴ ص ۲ ۴۰ کی .

(۴) دمخکی دتحیطه تاکنه دطبیعی پوه هنو اوتکنیکونه ار کایو کی ۱/۶۶ تر ۶۹ (۱۹۰۹م)

(۵) په دغه مجله کی ۳/ ۶۵۳ (۱۹۱۱م) دمخکی پرابها دو باندی دمسلما نانو پوهانو راځی .

(۶) نجومی آلات دمثلثاتو اوسماحت په تاکنه کی په (س پ م س ی) بیتریگ ۱ م (۱۹۰۹م) کی اود فلزا تو اوطب او طبیعی پو هنو مجمو عه ۱۹۱۲م ۱۰/۲۵۲ . اودبیزانتین په مجله ۱۹۱۰م ۱۹/۱۴۵ کی دخلاصة کتاب التفهیم «راسپور» معرفی .

دکنیدی مقاله «دالکا شی داقتر انا توپر جد ول» په (آی س آی س) ۳۸ ص ۵۶ تر ۵۹ (۱۹۴۷م) کی دغسی هم وګوری دغه کتاب ۱۹۱۶ م ۳/۱۱۲ . اودحسن برنی مقالی : «په مساحت کی دمسلما نانو ځیرنی» دالبیرو نی په یاد ګا ری توک کلکته ۱۹۵۱م کی اود محمد قزوینی مقاله په نامه فرهنګستان ۱/۳ ص ۲۳ (۱۳۲۲ش) کی د هند داعظم ګړ په اردو مجله معا رف ۳۶/۳۱۲ (۱۹۴۰م) کی د کتاب التفهیم لندیز او تبصره سته . (۱)

(۱) د کتاب التفهیم لاوایل صناعة التنجیم هغه دری متن چی په ۱۳۱۸ ش استاد جلال همائی له تهرانه چاپ کړی دی ګرده (۶۷۷) مخه دی چی په سرکی ۱۹۰ مخه مفصله خورامحققانه مقدمه هم لری په دی پیمقدمه کی د کتاب علمی اونجومی اوادبی خصوصیات اونسخې اوهمد لغاتو اواصطلاحاتو (د ری — سنسکریت) جلافهرست اوشرحه سته . دهرمخ په لمن کی هم بنه تحقیقی حواشی اوتوضیحات لری په پای کی دنومو اوکتابو اومندرجاتو مفصل فهرستونه دي.

ځکه چی دغه فاضل محشی په قدیم نجوم اور یاضی خبرسړي دی، نو ئی د دغه کتاب متن پـه عالمانه اوتحقیقی اوانتقادي ډول د چاپ لپاره ترتیب کړی دی . چی په رشتیاسړي یوعلمی کارورته ویلای سی او چاپ ئی هم د پخپله دغه استاد ترکتنی لاندي په صحیح اوبنه ډول سوي دي . (ح)

۷۴ - ۲ مقاله فی تقسیط القوی والدلالات بین اجزاء البیوت الاثنی عشر: (۱)

ف. پنځلس پانی مقاله وه (س و ۹-۲) دهغوقو تونوا ونښانو په باب کی چی دمنطقة البیروج ددوولسو برجونوپه منځ کی وېشل کیده (وگورئ ددی څیړنی نمبر ۱۶) (۲)

✿ ۷۵- ۳ مقاله فی حکایة طریق الهند فی استخراج العمر: (۳)

ف. دعمر دسعلوسولو لپاره د هندوانو پرطریقه باندی یو مقاله وه چی پانی ئی نه دي سعلومی (س و ۹-۳) وگوری: س پ م س ي بیتریگ ۴۷ ص ۲۳۱ (ددي څیړنی نمبر ۱۰۲ او ۱۵۱) دغه مقاله زکی ولیدي توغان داسلامی تحقیقاتو په مجله ۱۹۴ گنه کی په ۱۹۵۳م خپره کړی ده.

۷۶-۴ مقاله فی سیر سهمی السعادة والغیب: (۴)

ف. دستورو دمختلفو ځایونواثرونه چی دسولو د پرطالع کیږی یوه مقاله وه وگوری: (س پ م س ي) بیتریگ ۴۷ او ۲۳۱ - ددی څیړنی نمبر ۱۰۲- ۱۵۱- ۱۷۵- بروکلمان ۱ او ۲۶۴ نمبر ۱۰)

یوه خطی نسخه ئی په بودلیان کی سته نمبر ۱۸۷۹ او ۳ .(س و ۹-۴)

---

(۱) مقدمه اوبرنی هغه مخونه

(۲) ددوولسو برجونو دد لالت جدول وگوری ء. التفهیم ۲۷۴ د قوت څیړنه ص ۴۹۳

(۳) مقدمه اوبرنی ۱۱۸

(۴) دغه. دسهم اوسهم سعادت او سهم الغیب لپاره وگوری ء التفهیم ۳۷۴-۸ وروسته (ح)

۷۷-۵ مقاله فی الارشاد الی تصحیح المبادی اشتمل علی النمو ذارات :(۱)

ف. پنځوس پانی مقاله وه (س و ۹-۵) چې د نموذارا و مبادی ئې په سم ډول ښوول نموذار په انګریزی هوروس کوپس (۲) بولی (وګورئ د ستینګاس ډکشنری او آثار الباقیه ۲۹۵)

۷۸-۶ مقاله فی تبیین رأی بطلیموس فی السالخداه :(۳)

ف. اوه پانی مقاله وه (س و ۹-۶) د سال خداپه باب کی د بطلمیوس پر رایه باندې . سال خدا فارسی کلمه ده یعنی د کال خدا ې . (۴)

۷۹-۷ ترجمه کتاب الموالید الصغیره لبراهمهره :(۵)

ف. دا کتاب وه ره هه سهره (۶) هندې عالم په سنسکریت کښلی و ، چې لګهو جاته کم (۷) نومیدئ اوهندې ستوری پیژندنه (ترویت) او فلکیات پکښې بیان سوی وو (وګورئ د کتاب الهند مقدمه ۵۸ او د عربی متن ص ۲۱ نمبر ۱۸) د پانوشمېرندئ معلوم (س و ۹-۷)

---

(۱) هغه .

(۲) Horoscopes طالع ، زایچه ، درجهٔ طالع شرح ئی وګوری التفهیم ۵۳۰ (ح)

(۳) هغه.

(۴) په عربی ئی رب السنه یا صاحب السنه بولی وګوری ع. التفهیم ۵۱۸ (ح)

(۵) هغه (۶) دغه هندي سنجم Varaha-Mihira دشپږم قرن په اواسطو کی ژوندي و، بل تالیف ئی بهریته سمهیته د ی، چې په دغه کې دافغان نوم اوګڼه راوړئ دي ع (ح)

(۷) Laghu-Jatakam

دهزل او سخف خوښې خبرې

۸۰-۱ دوامق او عذرا ترجمه : (۱)

ف. دوامق او عذراد عشق قصه ده (س و. ۱-۱) چې دالبیرونی معاصر شاعر عنصري نظم کړی هم وه

(وګورئ دبرو کلمان تکمله ۱ ر ۸۷۵ اودهارن دفارسی ادبیاتو لنډیز)

۸۱ - ۲ ترجمه حدیث قسیم السرور وعین الحیاة : (۲)

---

(۱) مقدسه اوبرنی ۱۱۸ . دوامق اوعذرا قصه پخوانی یونانی ده ، چې یوه پهلوی ترجمه ئې د ۲۳۰ق په شاوخوا کې وه ، اوله هغې څخه سهل بن هارون رامنوی (س ۲۴۵ق) په عربی ترجمه کړه ، اوبیا حسن بن احمد عنصری دغزنی شاعر په دری نظم کړه ، چې ددغه نظم څخه اوس فقط ۳۵۳ ناقص بیتونه پاته دی (وامق اوعذرا د مولوی محمد شفیع طبع ۱۹۶۶م لاهور)

(۲) دغه . سامنته دیوه یوکابلشاه وچې د ۲۹۱ق ۹۰۳م په شا وخوا کې گوپاله ورمن د کشمیر راجه دی سات کې ع دغه نوم په دری ادب کې دسامند په شکل اوښتی و ، چې عنصری دغه قصه په دری ژبه نظم کړه نوم ئې شادبهر او سامندو ، خوالبیرونی د قسیم السرور وعین الحیاة په نامه په عربی ترجمه کړی ده . شاد + بهر د عربی سرور + قسیم = قسیم السرور کبیری . او دپښتوسا + مند ترجمه عین الحیاة ده ، یعنی ژوندی اود سا خاوند ، اوس دغه نوم په پښتو کې دسمند خان په پول سته وګورئ ع : افغانستان بعد ازاسلام ۹۰ مجمل التواریخ والقصص ۹۲ اسکندر نامه ۷۷۵-۴۳۰ (ح)

ف. ددې کتاب پانې ئې ندی شوو لی یوه عشقی قصه وه . (س و . ۱-۲)

۸۲ - ۳ ترجمة حدیث اور مزدیار ومهر یار : (۱)

ف. دغه قدیم نومونه دخدای له نوسواورسزد - سهر څخه جوړ سوی د ی ، چې دیونانی جیو پیتر (سشتری) اودلمرنمایندگی کوی (دبراکلمان تکلمه ۱ ر ۸۷۵) (س و . ۱-۳)

۸۳-۴ ترجمة حدیث صنمی البامیان : (۲)

ف. دبامیان د ولایت پایتخت هم بامیان نومیدی ء چې د غورپه شرقی خواکی و (وګوری ء دلی ستر ینج د شرقی خلافت سیمی ص ۴۱۸ کال ۱۹۳۰ م او دبرنی البیرونی ۱۱۸)

ددی خیړنی نمبر ۸۰ کتاب ته ورته و . (س و . ۱-۴)

---

(۱) هغه . له دې قصی څخه اوس څه نه د ی پاته .

(۲) دبامیان دغه دوه بتان په دری ژبه سرخ بد - اوخنګ بدبلل کیده چې دابن ندیم په الفهرست کی خنګبت اوصرخبت هم راغلی دی (ص ۴۸۵) اوپه دری ادب کی هم دغه نومونه سته عنصري دخنګ بت اوسرخ بت قصه نظم کړی وه چې متأسفانه اوس ورکه ده ، او موږ ته نه سعلو سیږی چې دغه قصه څنګه وه (وګوری ء : افغانستان بعداز اسلام ۶۸۵- حدودالعالم ۶۲ لباب الالباب ۳۲/۲ اسکندر نامه ۲۸۸ /۷۷۴) که ددغی افسانی دعنصري دری متن یاد البیرونی عربی ترجمه پیدا سی ، دبامیان دبتانو پراصل باندې به نبه معلومات زیات سی . (ح)

ددې کتاب په لیکنې سره البیرونی دعربی ژبې و یونکوته یو لوی خدمت وکړ ، ځکه چې تر ده دمخه بل چا دهغه وخت هند ،په دغه ډول نه و پوهولی ء.

البیرونی خپل عمر دیوه طالب علم په توګه تیر کړ ، او کله ئې نه درلوده، خو په رښتیا د علم او تالیف زوم و ،هیڅکله ئې سر له کتابه نه پورته کاوه او دکاله به تش دوه وا ره په اختر و نوکې را وتی ء ،چې ځانته څه توښه او څوری و اچوی . دده ګزده عمر تر و رستنۍ سو ګلی پورې په زده کړه او د نوو نظریاتو په څېړنه او را یستنه کې تیر سو .

پر علم باندی دالبیرونی لوی حق دا و ،چې ده زاړه او پخوانی معلومات سره راټول کړه ، او هغه ئې د خپلو اصلی افکارو او کتنو او څېړنو سره ترجمه کړل . نو ځکه دپوهنې په تاریخ کې دده مقام تاکلی ء دی ء ، او هغه خدمت چې ده علم ته کړی ء دی ء ،دی دمنځنیو او اوسنیو پېړیو دلویو پوهانو په ډله کې د روی لکه پتولیمی، نیوټن ، اینشټاین.

زه هیله لرم چې دغه کتاب ښود (بیلوګرافی) (۱) به دالبیرونی د ژوند انه آینده څېړونو ته ګټه وره وی ، څېړونکی اوتاریخ لیکونکی به دالبیرونی دښې پېژندنې لپاره ګټه مخنی و اخلی .

دالبیرونی تالیفات چې په دې کتاب ښود(بیلوګرافی) یا عمومی فهرست کې راغلی دی ، له هغه فهرسته اخسیتل کیږی ،چې په (۴۲۷ هـ ۱۰۳۶ م) پخپله ده د سلطان مسعود په

(1) Bibliography

۸۴-۵ ترجمة حديث داذمه و كرامی د خت حهلی (؟) الوادی: (۱)

ف. دد ې قصی دپانو شمېرندی معلوم (س و. ۱-۵) داذمه نوم نه پېژندل کېږي، کرامی دفارسی دگرامی یوه اسلاده چی سعنائې گران او عزیز ده.

۸۵-۶ ترجمة حد یث نیلوفر فی قصة د بیستی و بر بها کر ؟ (۲)

ف. دپانوشمېرئې ندی معلوم (س و. ۱-۶) نیلوفر مشهور گل دی چی کله دنامه په ډول هم ایښو کیږي او نینوفرهم ضبطسوي دی. (وگوری ءبیتیریگ ۵-۱ ص ۱۷۲ - او دبرو کلما ن تکمله ۱ر۸۷۵) بربها کربه شایی دهندی نوم پېها کر یوشکل وي، چی پرنارینه ایښو کیږي.

---

(۱) مقدسه ۴۵ برنی ۱۱۹ . داسی ښکاري چی یوقد یم مین پرگرامی دخت باندې عا شق واو دد وی عشقی قصه په خلکو کی و یله کېده ، شایی چی په دري لیکلی سوې هم وه ، او البیر ونی په عربی ترجمه کړ یده چی اوس ئی نه دري او نه عربی سته. تـر دخـت وروسـتـه کـلـمه دآثار الباقیه په مقد مه کی بی ټکو (حهلی) چـاپ سو پـده ، چـی وروستنیومؤلفانوپه (جهلی) اړولې ده. مگرنه پوهیږم چی جهلی الوادي څه معنالری ؟ (ح)

(۲) دغه. سید حسن برنی ئی نوم (حکایت بیستی وبربها کربزبان نیلوفر) کښلی د ی . ددغی قصی اصل ندی معلوم ، او نه ئې نسخه پاته ده شایی چی دهندی مینا نو قصه وی (ح)

۸۶-۷ ترجمة قافية الالف من الاتمام فی شعر ابی تمام: (۱)

ف. ددې کتاب پانې ندي معلومې (س و. ۱-۷) خودابو تمام ددیوان دآخرتوک دالف دقافیې اشعار پکښې ترجمه سوی وو، چې «باب الهجا» نومیږي اودهر بیت آخرئی په الف ختمیږي (وګورئ: دویم یمن دالبیرونی مقاله د ۱۹۱۲م دطبیعی علومو اوکانو اوطب په مجله کی ۱۱ر۳۱۹ اوهم: دبروکلمان تکمله ۱ر۸۷۵).

۸۷-۸ مقالة فی الاستبخار فی قدالاشجار: (۲)

ف. دغه مقاله چې پا نې ئی ندی شوولی سوی دنباتا تو پر علم کښلې سوي اودو نودتنو دلو ړ والی څېړ نه وه.

۸۸-۹ تحصیل الراحة بتصحیح المساحه: (۳)

ف. دپانو شمېر ئې ندی معلوم د مځکی دمسا حت دتصحیح لپا ره آسانه طریقه وه.

---

(۱) دغه ابوتمام حبیب بن اوس طایی دعربی ژبی مشهور شاعراو ادیب و(۱۸۸- ۲۳۱ ق ۸۰۴-۸۴۶م) ددې کتاب نوم بر نی داسی کښلی دی: دابو تمام په شعر کی چې دالف دقا فیې بیتونه را غلی دی دهغو بشپړ ذکر. مګر ددې څېړنې لیکو ال بل راز کښلی دی چې سر ا دئی دابو تمام ددیوان دپاې باب الهجا دی (ح)

(۲) هغه. دآثا رالبا قیه په مقدسه کی الاسحاربې تکوچاپ سوی اونسخه بد ل ئی الا شتخا ر دی. برنی دا کله الا بتخار لوستی، مګر احمد سعید خان الاستبخار کښلې ده. ښایی چې له استبخار څخه دونو په تنوکی دبخار کېدو مقصدوی؟ (ح)

(۳) هغه. په انګر یزی ئی دمساحت معنا Land-Survey کښلې ده خو مراد Geodesy ده (ح)

۸۹- ۱۰ التحذير من قبل الترك : (۱)

ف.دپانو شمیر ئی ندی معلوم ، داد هغو پر پدنواوو همو نو بیا ن و ، چی خلکو ته دتر کانو له پلو ه ور پیښ و .

۹۰-۱۱ القرعة المصرحة بالعواقب :(۲)

ف.دپا نو شمیر ئی نه‌ی ذکر کړی ع.

۹۱-۱۲ القرعة المثمنه لاستنباط الضمایر المخمنة وشرح مزامیر القرعة المثمنه :(۳)

ف.دپانوشمیرئی ندی لیکلی،د زړود پټو خبرود معلمولوطریقه وه‌داته یزی قرعی په وسیله.

۹۲-۱۳ ترجمة كلب يارہ : (۴)

ف.وهو مقا لة للهندفی الامراض التی تجری مجری العفو نه :

دپا نو شمیر ئی ند ی معلوم ،او دهندی هغی رسالی ترجمه و ه چی د عفونی نارو غیبود مخ نیو ی او در سلو بیان ئی کاوه (وګور ی‌ءدکتاب الهند انګریزی‌مقدمه۳۸)اوس دهندی کتاب کلب یاره درك نسته .

---

(۱) هغه.بر نی‌وایی :چی په دی‌مقا له کی مقصدداو :د خلکوپه زړو کی چی دترکانوله خواانديښني‌اووهمو نه‌وو ددغوشخه‌خنګه‌سړی بچیده‌لا ی‌سی.(ح)

(۲)مقد مه او برنی . ۱۲ . برنی ددی مقا لې مطلب دا سی کا وی : هغه ایسکٹ چی د کار وپای ښه‌ځنی معلومیږی.قرعه= ۱ یسکٹ‌پچه(ح)

(۳) دمثمنه معنا بـر نـی قیمتی قرعه کښلې ده، خو سعید احمد خا ن ئی Octuple (هشت برابر)ګاډی (ح)

(۴)مقدمه او بر نی .

د ع-قاید و کتابونه او څنی نوری څیړنی

۳۹- ۱ کتاب فی تحقیق ما للهند من مقالة (۱) مقبولة فی العقل او مرذولة: (۲)

ف.دا کتاب ۷۰۰ پانی و(۳)چی په کتاب الهند مشهور دي اوپه ۱۸۸۷ چاپسو اوبیا اډوارډسخاو(۴) په ۱۸۸۸-۱۹۱۰ په انګریزي ترجمه کړی.(س و ۱۱ ر ۱) د هندوستان پرادیانو، کلچر، سائنس فلسفه اودخلکودژوندانه پرنورو ډ ولو باندي په عربی کی ترټولوښه کتاب په منځنیوپیړیو کی هم دغه دي.وګوري بروکلمان ۱ ر ۳۷۵ نمبر ۲- اوددغه کتاب تکمله ۸۷۲/۱ د تاریخ الهند تر عنوان لاندي.

خطی نسخی

کوپرلوزاده ۱۰۰۱ پاریس ۲ ر ۲۲۲۲ چی د اتلسم قرن نوی نسخه ده بله د پاریس نمبر ۲۲۸۰ نسخه اتیابابه لري.(۵)

---

(۱) په مقدسه کی دغسی ده خود حیدرآباد په چاپ کی مقوله ده.

(۲) مقدسه او برنی ۱۲۰.

(۳) په یوه خطی نسخه کی ۱۷۰۰ پانی ؟مګر چاپی نسخه ئی - (۵۴۸) مخه ده (ح)

(4) Edward Sachau

(۵) یوه خطی نسخه د پاریس په ملی کتابخانه کی (مجموعهٔ شیفر رقم ۶۰۸۰) سته چی د حیدرآباد د کن د کتاب الهند په چاپولو کی د سخاو د نسخې سره مقابله سوې ده .د سخاو سره د کتاب الهند یوه خطی نسخه وه چی په آخر کې کښلی وه و قد فرغت منه بغزنه لسبع بقین من رجب سنه ست عشر واربعمائة استنسخ من نسخة بخط المصنف . . . وکتب المصنف فی آخرها انه فرغ منها بغزنه فی اول المحرم مفتتح سنه ثلث وعشرین واربعمائة. له دې څخه د کتاب الهند د تالیف ختم ۴۲۳ هـ ښکاري(ح)

جاپونه:

دکتاب الهند اصلی عربی متن په ۱۸۸۷م اووارد سخاو په لندن کی چاپ کی ءاوییاله دغه څخه ئی عکسی نسخه په لیپز یگ کی په ۱۹۲۵م چاپ کړه ۵ دریمه طبعه ئی په ۱۹۵۸م د هند د حیدرآباد دکن د دائرة المعارف له خوا په ۵۴۸- ۳۰ مخو کی خپره سوه .

ترجمې:

دکتاب الهند انګلیسی ترجمه دحاشیو اوفهرستونو سره په دوه ټوکه کی سخاو پوره کړه اوپه ۱۸۸۸م په لندن کی چاپ سوه . اوییا په ۱۹۱۰م له همدغه لندن څخه په دوه ټوکه کی خپره سوه .

دریمه طبعه: لندن ۱۹۱۴م دوه ټوکه

څلرمه طبعه : نوي دهلی ۱۹۶۴ دوه ټوکه ۴۰۸ + ۴۳۱ مخه (د هند لومړی چاپ) اکبر دانا سرشت فقط د فلسفې باب په فارسی ترجمه کی ءاوپه ۶۸ مخه په تهران کی چاپ سو .

په ار دو ژبه ئی هم ترجمه سید اصغر علی وکړه او په دوه ټوکه کی انجمن ترقی اردو له دهلی څخه په ۱۹۴۱ - ۴۲م چاپ کړه .

یوه بله اردو ترجمه ئی هم لطیف ملک د ابو ریحان البیرونی کتاب الهند په نامه له لاهوره په ۱۹۶۵م په ۴۰۸ مخه کی چاپ کړ یده .

مقالی:

د سخاو جرمنی مقاله په (ا بهده ، برل ، ا ـك) ۱۸۸۸م ۱۱۱ کی: هندی اوعربی مطا لعات . د سکرینر فرانسوی مقا له دیهو د ی مطا لعا تو په

مجله کی ۱۳ ۱۹۴۳-۱۲ ر ۲۵۸ :یهوداوالبیرونی.دبو نکو سیگنی فر انسوی
مقا لـه دببلوگرافی او تاریخ په مجله کی ۱۸۶۹ م۲ ر۱۵۳ :البیرونی
اوهند .دا،مایلی اتا لوی مقاله پهستو ریاـ کمیکا (روم) کی۱۹۲۲ م
۲۱۲ : دالبیرونی کیمیا .
دجی ، ټ ریناوډفر انسوی‌مقاله‌دا بوالفداپه جغرافیه کی ۱۸۴۸ م۱ ر۷
رر رر دلیکنو دا کادمی‌په یادونه کی۹ ۴ ۱۸ م۱۸ -۲
جغرافیه او تا ریخی او علمی یا دونی ..دسچمید ټ انگریزی مقا له په
آی ن ۳۵ر ۲۰۵ -۱۹۴۴ م کی دورځی در نا دا وړ دوا لی شمېر په
هندی‌آسمان پېژ ندنه کی .
دای، هونگمن انگریزی مقا له‌په آی‌س آی‌س ۴۱-۳۰-۱۹۵۰م
کی دا راتوس دظا هر اتو عربی تر جمه (۱).
دبوزانی اټالوی مقاله‌دالبیرونی په یادنامه ۱۹۵۱ کلکته کی :هند ته
دبا بر او البیرونی راتګ .
دس ،بو لکی‌انگریزی رر رر رر رر :البیرونی‌اورام کتها
سو نیتی کمار چترجی رر رر رر :البیرونی اوسنسگریت.
ج، فیلیوزت رر رر رر :البیرونی اود هند کیمیا
ف،گبریلی رر رر رر :فلا طونیا ن او البیر نی.
دج،کو ندانگریزی‌مقا له‌رر رر رر :دالبیرونی اقتباسات له‌سنسگریت کتابو څخه

---

(1) Phenomena of Aratus په کتاب الهند کی داراطس ظاهرات‌دی
(ص۳۷۴ر۳۲۲) دایونانی شاعر اوسنجم دصقلیی اوسیدونکی و(۳ پېړی ق،م)
اپرخس‌دده نجومی منظومه شرحه کړه (ح)

دھ، دھراس رر رر رر رر : رر رر دالبیرونی په آثارو کی داډ وایتا ډ و کتورین دا،جفری انگریزی رر رر رر رر :البیرونی او مقا یسوی دین.

دا فم پوپ انگریزی رر رر رر رر رر :البیرونی دیوه مفکر په ډول.

دج ،س توا دیا انگریزی رر رر رر رر : البیرونی او ختیز پیژندونکی

دم،مور ینو هسپانوی رر رر رر رر رر :البیرونی او پل زنی.

دمقبول احمد انگریزي مقاله په اور ینټل کانفرنس علی گړ ۱۹۶۶م کی:

البیرو نی اودهند دلاروجوپښت(دنقشې سره) دس،ا.علی انگریزي مقا له ـ

د پاکستان په اورینټل کانفرس ۱۹۵۳م کی :البیرونی محقق او لیکوال .

دا،ه دانی انگریزي مقاله د پاکستان دتاریخ ټولنی په مجله ۱۲ر ۳۰

کی ـ۱۹۵۳م :البیرونی اودسنسکریت ادب اوبله مقالهئی په انډ وایرانیکا

مجله ۵ر۳ کال ۱۹۵۲ کی :دالبیرونی دزرم کال جشنونه .

دب ،س. دته انگریزي مقاله په ب س م س ۱۷ر ۵۹ (۱۹۲۶) کی: دالبیر ونی

دوه اریا بهته .

دد،سی گنگولی انگریزی مقاله په اسلامک کلچر ۱۳ر ۷۶ (۱۹۳۹م) کی

دالبیرونی جوز هرات .(۱)

---

(۱) جوز هر : نجومی اصطلاح ده وګوری کتاب التفهیم ۱۲۲ـ۱۳۶ (ح)

دهیلمن انگر یزی مقاله پـه ر س او ۲۶ ر ۵۷ (۱۹۵۱) کـی دسنسکر یت بحو ر په البیر و نی کی .

د کرسار کرانگر یزی مقالـه پـه اب و ری ۳۸ ر ۲۴۵ (۱۹۵۸م) کـی دهند و انو فلسفی ادبیات چې البیر و نی ته معلو م و و .

دبی،سی لاو انگر یزی مقاله په انډوایر انیکا ۷ ر ۴ (۱۹۵۴م) کی: دالبیر و نی معلو مات دهند په جغر افیا کی .

دماجمدار انگر یزی مقاله په ج ب اور س ۹ ر ۴۱۷ (۱۹۲۳م) کی: نند ا ایر ا په کتاب الهند کی .

دمارگنستر ن انگر یزی مقاله په انډ ین لنگو ستیک ۲۹ ر ۳۱۹ (۱۹۵۸م) کې: او سنی هندو آ ر ین کلمات په کتاب الهند کی .

دب، ن مکر جی انگر یزی مقاله په آ ی ه ق ۳۵ ر ۱۳۲ (۱۹۵۹م) کی دپو ر انو پر کښو نکو باندی د ا لبیر و نی د ا عترا ضو نو یو ه انتقادی کتنه .

د م،ل ر ای چو دهری ا نگریز ی مقا له په انډ و ا یر انیکا ۷ ر ۳ (۱۹۵۹م) کی : البیر و نی او دده هندی پلټنې .

دجی،سی تو ادیا انگر یزی مقا له په و یا بهار تی مجله ۱۵ ر ۱ ۶ (۱۹۲۷ م) کی: البیر و نی او فر دو سی .

دیو سف علی انگر یزی مقاله په اسلامـک کلچر ۱ ر ۳۱ (۱۹۲۷م) کی: دالبیر و نی کتاب الهند .

دضیا ءالد ین احمد مقا له په اسلا مک کلچر ۵ ر ۳۴۳ (۱۹۳۱م) کی : البیر و نی ،دده ژ و ند او کار و نه .

دمقبو ل احمد انگر یزی مقاله دهند د نو و څېړ نو په مؤ سسه کی: په قدیمه عر بی کی دهند معلو مات .

دغیاث الدین دبی ,ایچ، دی انگر یزی رساله چی په۱۹۶۸م ئی دعلی گړ په پوهنتون کی و کښله : پر هند باندی د البیرونی دلیکنو یو انتقادی تحلیل .

په عربی او پارسی او اردو :

دمحمد یحیی هاشمی عربی مقاله په راډ ۵ ،ر۴۵۶ (۱۹۳۵م) کی: نظریات الاقتصا دعند البیرونی .

دمحمد پروین گنابادی فارسی مقاله په سخن مجله کی۴ر۵۰ (۱۳۳۱ش) ابوریحان البیرونی او دا ورو ینچیری سره هم عقیده و ؟

دها دی حسن فارسی مقاله په مجموعهٔ مقالات کی ص ۱۷۳ تر ۸۵ : ایرانی گرزو ندوی په هند کی-البیرونی او نور...

دعبدالحی حبیبی فارسی مقالې په آریانا۴(۱۳۲۳ش)او دلاهور په اورینټل کالج میگزین ۱۹ر۳(۱۹۴۲م) کی : بیرون او البیرونی- په اریانا ۶(۱۳۲۶ش) کی : دالبیرونی له ژوندې څخه یو مخ .

دمحمد قدیر تره کی او سرورگو یا فارسی مقاله په کابل مجله کی ۵ر۹۱ (۱۳۱۴ش)ناپیژندل سوی البیرونی .

داکبر دانا سرشت فارسی مقاله دجهان پزشکی تهران په مجله کی ۱ر۲۹ (۱۳۲۶ ش)ابوریحان البیرونی او دانش پزشکی .

دعلی اکبر دهخدا فارسی رساله دآموزش او پرورش په مجله (تهران کی ۱۵ (۱۳۲۴ ش) شرح حال نابغهٔ شهیر ابوریحان خوارزمی بیرونی .

دسعید نفیسی فارسی مقالی.دتهران په پیام نو۴ر ۲۶(۱۳۲۷ش) کی : ابوریحان بیرونی .

هم دده بله مقا له په انډو ایر انیکا ۵ ر ۱ (۱۹۵۲م) کی . آثار چاپ شدهٔ ابو ر یحان بیر و نی .

دمحمد ابو صلاح عر بی مقا له په ثقا فة ا لهند مجله کی ۱۲ر ۱ (۱۹۶۱م) الر حلات البیر و نی فی الهند .

دشبیر احمدخان غو ری ار د و مقا له د ا عظم گړ په معارف کی ۶ ۸ر ۱۰۶ (۱۹۶۰م) دالبیر و نی یادگاری ټو ک ته یو ه کتنه.

دعبدالسلا م ند وی مقاله دالبیر و نی په یادگاری ټو ک کی (کلکته ۱۹۵۱م) البیر و نی.

۹۴-۲ مقا له فی علة علامات البروج فی الز یجات من حرو ف الجمل: (۱)

ف .په ۱۵ پانی کی یو ه ر سا له وه (س و ۱۱ -۲) او د دې خبر ی بیان ئې کا وه چې و لی په ز یجو کی داسمانی بر جو نو علامات په ابجدی حساب ښکا ره سوی دی دجمل دحر و فو قیمتو نه دادی: ابجد ۱-۲-۳-۴ هو ز ۵-۶-۷ حطی ۸-۹-۱۰ کلمن ۲۰-۳۰-۴۰ - - ۵ سعفص ۶۰-۷۰-۸۰-۹۰ قرشت ۱۰۰-۲۰۰-۳۰۰-۴۰۰ ثخذ ۵۰۰ ۶۰۰-۷۰۰ ضظغ-۸۰۰-۹۰۰-۱۰۰۰.

۹۵-۲ کلام فی المستقر و المستودع: (۲)

ف .لس پانی رساله و ه (و گو ری ه نمبر ۴۵) دمستقر اومستودع معناوی یقینی ندی معلو سی .(۳) (س و ۱۱ -۳)

---

(۱) مقد مه ۴۵ بر نی ۱۲۰

(۲) د غه .

(۳) بر نی لیکی چې دغه دسرکز بحث و (ح)

پا چهی کی په هغه کتاب کی کښلی دی چی نوم ئې :
«رساله فی فهرست کتب محمد بن زکریا الرازی »دی،
او فقط یوه خطی نسخه ئې دلیډن په کتابخانه کی سته،چی پاول
کراوس په ۱۹۳۶ م له پاریسه په ۵۱ مخه کی خپره کړې ده
په دې رساله کی البیرونی خپل ۱۱۴ کتابونه په ۱۳ برخو
کی ښیی.

په دغه رساله کی علاوه پر هغو کتابو چی ده پخپله کښلی
دی،د ۲۵ داسی کتابونو مونه هم اخلی،چی دده په نامه بل چا کښلی دی.

له دغو څخه ۱۲ هغه دی ، چی ابو نصر منصور بن علی بن
عراق کښلی وو ،او دوولس نور هم دابو سهل عیسی بن یحیی
المسیحی لیکنی دی. یو کتاب هم دابو علی الحسین بن علی الجیلی دی.
خو البیرونی د غه ۲۵ کتابونه خپل نه گڼی ،بلکه دوستانو او
شاگردانو د سوغات په توگه ده ته واړندې کړی دی ، چی دده
دعلمی خدمتونو قدر په وسی.

البیرونی وایی : چی دغه ۲۵ کتابونه گرده، ده پخپله په
په غور کتلی او څېړلی دی،نو ځکه ئې په فهرست کی د کار دښېړونی
لپاره داخل کړی دی ، چی په دې رساله کی له نمبر ۱۱۴ څخه
تر ۱۳۳ پورې هغسی راغلی دی.

کله چی په ۱۸۷۸ م ی ،سخاو د آثارالباقیه نسخه چاپ کړه،ده دغه
کتاب په مقدمه کی دالبیرونی دغی رسالې هغه برخه راوه اخیسته
چی دالبیرونی تالیفات پکښی سوی دی (دلیډن له خطی نسخې
څخه) پروفیسر سخاو وایی: دالبیرونی د کومو کتابونو مونه
چی حاجی خلیفه راوړی دی ، په دې رساله کی پخپله البیرونی

۹۶-۴ مقالة فی باسدیو (۱) الهند عند مجیئة الادنی: (۲)

ف . یعنی دهند د باسد یو او په نزدې آینده کی د هغه پر رسیدلو باندی مقاله .چې دپانو شمیر ئی ندی معلوم (س و ۱۱-م) دلته د الهند پر ځای باید الهندی و ی و ا سو دیو ه دوشنو یو نو م دی (و گو ری ء آثار الباقیه ۱۴)او دې مقالې دهند و ا نو هغه عقیده بیا نوله چې و اسو دیو ه په عادی ډول څنگه ښکاره کیږی (۳).

۹۷-۵ ترجمة کتاب شامل (شامکه)فی الموجودات المحسوسة و المعقوله: (۴)

ف . دپا نو شمیرئی ندی لیکلی(و گو ری ء نمبر ۱۷۴)(س و ۱۱-۵)

---

(۱)دآثار په مقدمه ا و برنی کی ناسدیو دی؟مگر په کتاب الهند کی لیکی باسد یو یقول فی الکتاب المعر و ف بگیتا (ص .۳۰)با سد یو د کر شنانو م دی چې دو اسودیو ه زوی و (هندوستانی د کشنری .۹۰)

(۲)هغه

(۳)هند و انو داسی عقیده درلو ده چې با سدیو د جهان داصلا ح او دزو ر ز یاتی دو ر کو لو لپاره استا ځی و ،او دمها بها ر ت قصې دده جنگو نه له ځو ر و و نکو سره بیا نوی چې بیا س په ۱۲۰ ز ر و بیتو نو کی نظم کړی وې (دآثار الباقیه مقد مه-ح)

(۴)مقدمه: کتاب شامل ؟ ! برنی: کتاب سانکه. په کتاب الهند کی هم سانگه دی(ص ۳۶)چې په سنسکر یت کی سانکهیه دفلسفې یو ډول دی (ح)

۹۸ـ۶ ترجمة کتاب با تنجل فی الخلاص من ارتباك :(۱)

ف.د دې کتاب پـا نې هم ندې ښو ولې سـوی (س و ۱۱- ۶)
پا تنجلی دهند ددو همی پیړی (ق ، م) مشهور گر امر لیکو نکی
د یې په کتاب الهندکی هم دغه تر جمه یا ده سو پې ده (و گورې
دا نگر یزي تر جمی مقدسه او دبرو کلما نتکمله ۱ر۸۷۴ نمبر ۳۶
چی کتاب پاتنجلی الهندي فی الخلاص الا مثال بلل سو ي ء د يې
او په یو گه (جو گ) پوري ئې اړه در لو ده .

خطی نسخه :

کو پر ولو زاده نمبر ۱۸۵۹ (و گور ی دما سینون مقالې ۷۹نمبر۱
ـ دالبیر و نی یاد نامه کلکته ۱۹۵۱ م ص ۲۱۸)

مقالی :

په (او ل ز) ۳۳ ر ۲۷۳ (۱۹۳۰ م) کی د چ ـ و . ها و یر
جر منی مقاله یوه عر بی نسخه .

در یتر مقاله: کتاب با تنجلی لابی ر یحان البیرو نی، د صلاح الد ین
المنجد په المنتقی من در اسات ا لمستشر قین قاهر ه ۱۹۵۵ م ص ۵۹
تر ۷۳ کی .

---

(۱) مقدسه او برنی ۱۲۱ . ارتباك : علاقه . اضطراب او اختلاط ته
و ایی (المنجد) پاتنجل د هندی فلسفی دیو گ سیستم دی (هندی
قاسو س ۱۶۱) او یو گه سره یو کېدل او سره نښتل او اتحا د او د
فر صت اغتنام ته و ایی (ص۸۰۱) البیر و نی په کتاب الهند کی د هندی
فکر او فلسفی مهم بحثو نه له د غه کتا به ر ا اخلی او په ا و م باب
کیفة الخلا ص من الدنیاله د پې کتا به هغه لار ي چار ي بښی ، چـی
سړ ي له دنیا خلا صوي (ح)

در یتر انگر یز ي مقاله : د پاتنجلی تر جمه چی البیر ونی کړې د ه . دبوعلی سینا په هز اره تهران ۱۹۵۵ م ۲۲ ر ۱۳۴ کی(وګورې یغما تهران ۷ (۱۳۳۳ ش)

در یتر جر منی مقاله : دپا تنجلی یوګا سترا او ا لبیر و نی . په اور ینس ۹ ر ۱۶۵ (۱۹۵۶ م) کی . د س ، پا ینس او ت ، ګیلوم انګز یزی مقاله : د پاتنجلی د یوګا سترا ا عربی تر جمه دالبیر و نی له خوا او ددغه مقابله له سنسکر یت متن سره (ب س او اس) ۲۹ ر ۲ ص ۳۰۲ (۱۹۶۶ م) کی .

۹۹ - ۱ التنبیه علی صناعة التمویه (وهی احکام النجوم(۱)

ف : د پاڼو شمېر ئې ندی معلو م (دس ، وضمیمه ۱-۹) د انسان دژ و ندانه دو ام دهجر دو سیار ا تو تر منځ تاکی (و ګو ری : آ ثار الباقیه ۷۹ کشف الظنون ۱ ر ۴۸۸)

---

(۱) مقد مه او برنی . له نمبر ۹۹ تر ۱۰۴ پورې هغه کتا بونه د ې چی البیر و نی وایی : ماو کښل خو نسخې او نقل ئی ر ا ځخه و لار . بر نی لیکی چی دا کتاب دسلع سازی په صنعت ا ړه لري (ص ۱۲۱)مګر سهو ه ده ، پخپله البیر ونی وایی چی دنجو مواحکا م وو . د آثار الباقیه په (استخر اج التو ار یخ بعضها من بعض)باب کی البیر و نی وائی : ما پخپل کتاب التنبیه علی صناعة التمو یه کی د ګر دو ستو رو پر کلونو با ند ې له منجما نو سر ه خبر ې کړې دي چی څنګه دد ې کا ر لپا ره هغه بهتر ینه لار غور ه کړې (ص ۷۹) نو له د ې ځخه هم د کتاب څنګه و الیء ښکاری (ح) .

۱۰۰ ـ ۲ تنویر المناهج (۱) الی تحلیل الازیاج: (۲)

ف . یعنی دزیجونو دحل کولولپاره د لاری رو ښانول . د نجوم سو د جدولونو د پوهیدلو او حل کولولپاره چې کوم سی طریقې دالبیرونی زده وې ، په دغه رساله کی بیان سوی وې .

۱۰۱ ـ ۳ التطبیق الی تحقیق حرکة الشمس : (۳)

ف . دلمر دحرکت په تحقیق کی یوه رساله وه ، چې د پانو شمېر ئی ندی ء کښلی ء .

۱۰۲ ـ ۴ البرهان المنیر فی اعمال التسییر : (۴)

ف . دتساوی (۵) په اعمالو پورې اړه لری ، پا نې ئی ندی معلوم سی (وګورې ء دنللینو البتانی ۱ ر ۱۳۲۵ و ۲ ر ۳۳۹ . ددې خبرې نمبر ۷۵ ـ ۷۶ ـ ۱۵۱) (س و ۱۲ ـ ۴)

---

(۱) په مقدمه کی د غسی دی مګر په حاشیه کی ایکی چې با ید المنهاج وی (ح)

(۲) برنی از یاج دز ایچه جمع ګڼلې ده، مګر داسهو ده از یاج دز یج جمع ده Astronomical Tables

(۳) مقدمه او برنی ۱۲۱ .

(۴) برنی تیسیر لوستلی د ی او وایی : کیمیاوی اعمال د ی ؟

احمد سعید خان هم دغه د کیمیاوی تر کیباتو بیان بولی ، مګردواړه سهو سوی دی ، تسییر او انتهاء نجومی اصطلاحات دی نه کیمیاوی (وګورې ء کتاب التفهیم ۵۲۴ ـ ۵۲۵ کشاف اصطلاحات الفنون ۱ ر ۲۸۵ ـ ح)

(۵) Equalization

۱۰۳ - ۵ کتاب تنقیح التواریخ : (۱)

ف. دتا ریخو نو په تصحیح کې یو کتاب و ، چې د پانو شمېر ئې ندی لیکلی ء .

۱۰۴ - ۱ القانون المسعودی : (۲)

پر اسمان پېژندنی باندی یو (لوی) کتاب دی ء چې دالبیرونی نظریات په دې علم کې ښه ښکاره کوی او دهغو تحقیقاتو اوپله پسې څېړنو نتایج ښیی، چې دده تر وخته پورې پردې موضوع باندی سوی وي (س و ۱۳-۱).

القانون په ۱۰۳۰ - ۱۰۳۱ م سلطان مسعود (۴۲۱ هـ ق) ته وړاندی سو او دغږنی دد غه پاچا د نی خوښ سو ، چې البیرونی ته ئې یود پېل بار طلاوی ورو بخښلی ، مګر البیرونی د غه بخښنه ونه مانه ، او په عوض کې ئې له ده سره د علمي څېړنو په لارو اسانو لو او ژورو ژدانه تر پایه د سهولتو نو رسولو وعده وکړه (وګورې ء : س پ م س ی بیټر یګ. ۲ر ۶۶) ابن القفطی وایی چې البیرونی ددې لوی کار په سر ته رسولو سره خان د یو نسان لسه ستر ،منجم بطلیموس سره سم کې ء .

---

(۱) په اصل کې البیرونی پسله دې واسثال ذلک کښلی دی او ښکاره ده چې نور دغسې تالیفونه ئې هم درلودل . داسې ښکاري چې دا دتاریخ History کتاب نه و ، او نه باید لکه ددې څېړنې لیکوال چې لیکلی دی Correction of Dates ترجمه سی ، بلکه دلته مراد د تاریخ مبدأ Era یا Epoch دی، چې په آثار الباقیه (ص ۱۳) کې هم په تفصیل بیان سوی دی (ح)

(۲) Canon Mas'udicus دآثار الباقیه مقدمه ۳۶ برنی ۱۲۱. البیرونی چې پسله دې له نمبر ۱ تر ۱۳ پورې کوم کتابونه ذکر کړي دي، دا دده هغه تالیفونه ندي چې دده عمر یه پنځه شپیتم کال په ۴۲۷ هـ ق دده په قول پوره سوي نه وو ، یائې مسعود ي نه و ي پاک نو یسې سوی (ح)

که څه هم بیهقی دمخه ابن الهیثم ددوهم بطلمیوس په صفت ستایلی و . مګر قفطی البیرونی ته هم دغسی مرتبه ورکړې ده .

دیاقوت په قول : قانون مسعودي دنجومو او ریاضی ټول د یخنی کتابونه پر پوللل (معجم الادبأ ۱۷-۱۸۷) دالقانون دپیژند نی لپاره دکتاب الهند دانګریزي ترجمې مقدمه و ګورئ ص. ۱ر ۲۲ دغسی هم وګورئ معجم الادبأ ۱۷ر ۱۸۱ ـ اوکشف الظنون ۲ر ۱۳۱۴ ـ دبروکلمان تکمله ۱ ر ۸۷۳ نمبر ۴ اود بروکلمان متن ۱ر ۴۶۷ نمبر ۴ .

ځای نسخی::

علیګړ ۱ر ۱۸۲-۱۸۲ (دبرنی مقاله دالبیرونی په یادنامه کښکته ۱۹۵۱م کی

دبرلن نسخه ۵۶۶۷ (دبرلن فهرست ۱۹۲۷ نمبر ۲۱۳)

آصفیه ۳۳۳۶ (۳۷۴) .

داسکیر وموزیم (بی نمبره)

بوډلیان ۲۳۷۰ (دبرټش موزیم تکمله ۷۵۶) (شرقی ۱۹۹۷) .

داستانبول جارا لله ۱۴۹۸ .

کندیلی بستانی (بوسفیر وس) بی نمبره

ملافیروز بمبی نمبر ۶۵ ص۳۵ .

پاریس نمبر ۶۸۴۰ .

قونیه یو اغا نمبر ۱۷۹۷ .

رامپور ۱ر ۴۲۸ ر ۶۴

طلعت پاشا (قاهره) ۸۶۶ (میقات)

ولی الدین استانبول ۳۲۷۷ .

چاپونه :

دالقانون هغه بر خه چې دسپو ږمی دتندري پر ډول ډول رنګونو باندي

د ه و يلو يمن په ۱۹۱۴م په ايله رس کالنۍ کښې چاپ کړه .
دښکلې دمسکونې بر خې بيان ئې ويلو يمن او جوسف هل په «س ب م س ي»
۲۹ کې خپور کړ ه . محمد فاروق دقانون دخلرم باب لوسړي څېړکې
دانګريزي ترجمې اوتوضيحاتو سره د علي ګړپه پنو هنتون کښې په
۱۹۲۹م خپور کړ ه (وګوري ه آي س آ ډس ۳۵ ۵۷) (۱۹۴۴م) .
زکي وليدي تو غان: بيرو نې چې د نړۍ جغرافيا ښوو لې ده ،دهندوستان
دلرغون پېژند نې په نمبر ۵۳ خپرو نه کې دالقانون جغرافي برخه له
۹-۱۰ بابه څخه په دهلي کې په ۱۹۳۱م په عربي خپر ه کړ ه چې ددغه
باب سر يزه داسې ده :«في صفة المعمور ة با جمال وتحديد اقا ليمها طولا
وعرضاً». له دې سره دالبيروني له درو نورو تأ ليفا تو څخه هم اقتباس
ستهګو ري ه ورو ستهنمبر ۱۵۶-۱۵۷-آي سي آي سي ۳۳ ۵۲۶ «۱۹۴۲م»
او ۳۴ «۱۹۴۳م» يوه بشپړه طبعه دالقانون په دري توکه کې دحيدر آباد
دکن دايرة المعارف عثمانيه و کړ ه :
لومړي توک ۵۰۵ مخه په ۱۹۵۴م
دو هم توک ۵۹۰ رر رر ۱۹۵۵ م
د ريم توک ۶۸۰ رر رر ۱۹۵۶م

ترجمې :

س ،سخاي دقانون له دوهمه بابه څلو رمه توټه په جر منې ترجمه کړ ه
چې دعربو دعلم هيئت او جغرافيا ترعنوان لاندې په آي س ۱۵۵ ۱ د (۱۹۲۳م)
کې خپره سر ه.

جې، هـ کراسر س دالبيرو نې په ياد نامه کې «کلکته ۱۹۵۱م» ص ۱۷۷
تر ۱۹۳ پوري دقانون څخه دغه برخه په انګريزي ترجمه کړ ه . «دو اتون له
ميچو لو څخه دجغرافي طول معلو مول » .

د کراسرس له لیکونو څخه په انالکتا اور یتنایا ص ۲۰۵ تر ۲۲۲ پورې په ۱۹۵۴م کال ي-ج بریل څنې دقانون ټوټې خپرې کړې(ص۲۰۵-۲۲۲) اوس داسې معلومه سوه چې دالقانون یو هرو سې ترجمه په مسکو کې پر و فیسرب، روزن فیلد تملمه کړې ده، چې دلته ئې موږ ته څه معلو مات لاس ته ندي راغلی . دمحمد فاروق دعلی گړله چاپه سر ه انگر یزي تر جمه هم سته د څلر م با ب لو سړي څپر کی .

مقا لې :

دو یه یمن دغه جر منی مقا لې :

(۱)دلمر تندري پرو خت درنگو ښکاره کېدل. دایه رس په کالنی کی ۲ر۴۱۹۱م

(۲)در نا اوتیاري پر ښکاره کېدو باندی . دتاریخ اوطب ارکایو به مجله کی ۱۵ ر۴۳ (۱۹۲۳)

(۳) دقانون مسعو دي جغرافی څپړ نـی . په س پ م سې بیتر یگ کـی ۲۹ر۱۱۳ (۱۹۱۲م)

م،ا اسلی په رو سی ترجمه کړه: دابیر و نی دآثار و انتخاب ،

دتاشکند دعلو مو دا کاډ یمی په مجله کی ۳۵ر۴۸۶ دو هم ټوک .

د ا، ب خالدوف او زود و فسکی تر جمه :

د تاشکند دعلو مو دا کاډیمی په مجله کی ۷۲۷ ر ۳ در یم ټوک .

دب ،گ بو لگاد وف ترجمه :

دتا شکند ۱۹۶۶ په ۳۶۳ ر ۲- ۳۴ ، ۱ ر

د س ، سخای جر منی مقاله: دغز نی دښار جغرا فی طو ل او عرض .

داو بو او هوا پیژ ند نی په کالنی کی ۵۳ ص ۴۲ تر ۴۷ (۱۹۲۵م)

د یو سف کمال جر منی مقاله : د دنیا نقشه تر څلر سی پیړی د مخه .

دافر یقا او مصر په کار ټو گر افی کی ۷۱۳ پانه .

د ف، کر نکو جر منی مقاله:دچین په باب کی . چې د دسشق دعر بی اکاډیمی په مجله کی خپره سو ه ۱۳ ر ۳۸۳ (۱۹۳۳م)

دسید حسن بر نی انگر یزی مقاله:په مساحت(جیو ډ یسی)کی د سلمانا نو څېړ نی . دبیر و نی په یاد نامه (کلکته ۱۹۵۱) کی .

د م ، کاظم انگر یزی مقاله : البیر و نی او د مثلثاتو علم . په هغه یاد نامه کی .

د سینار سکی انگر یزی مقاله ؛ د البیر و نی څنی معلو مات . په هغه یاد نامه کی .

دسادو یکو ف رو سی مقاله: دالبیر و نی نجو می نظر یات .دالبیر و نی په مجمو عه کی . لینن گراد او مسکو . ۱۹۵۰ م ص ۷۳ - ۸۷ .

د ه ، آ ی هیر میلنک مکتوب سید حسن بر نی ته : په انډ وایر انیکا کی ۸ ر ۳۳ (۱۹۵۵ م)

د سید حسن بر نی انگر یزي مقاله : دالبیر و نی علمی کار و نـه :په انډ و ایرا نیکا کی ۵ ر ۳۷۰ (۱۹۵۱م)

ددغی مقالې عر بی تر جمه په ثقافة الهند (دهلی ۴ ر ۱۹۵۳ ص۵۷) کی خپره سو ه .

د ي ، س کنیډ ي انگر یزي مقاله : دالبیر و نی په قانون مسعو د ی کی د هندو تقو یم (کلینډ ر) بیا ن .

په ج ن ي س ۲۳ ر ۲۷۴ (۱۹۶۵ م) کی .

دمار ک لسلی انگر یزی مقاله : دو ر ځی در نا او ور انگو پر طو ل پاند ی د البیر و نی بیانو نه . په جنتا ورو س ۵ ر ۱۲۱ (۱۹۵۶ م)کی .

دلو یس ما سینون فرا نسو ي مقاله : دالبیر و نی ارز ښت په بین المللی

او عربي پوهنتون کې . دالبيرو ني په ياد نامه کې . ص۲۱۷ تر ۱۹

دنظام الدين انگريزي مقاله : دالبيروني علمي چاري . په مسکو کې دخ تيخ پوهانو په بين المللي ۲۵ کانفرنس کې،ويل،سوه (اگست ۱۹۳۰م)

دپاڼس فرانسوي مقالې : (۱) دمخکې پرګرزېدو او زمانو باندې البيروني نظريات .دپاريس په آسيايي مجله کې ۳۰۱ر۲۴۳ (۱۹۵۶م)

(۲) د البيروني به نظر کې دستروانومي (علم هيئت) او سترولوجي (علم نجوم) فرق . په آي س آي س ۵۵ ر۳۴۳ (۱۹۶۴) کې .

در ينو روسي مقاله : بيروني دمخنې آسيا لوي پوهاند دعلم اوادب اوژ ېپوهنې داکا ډيمي په خپرونه کې ۸ ر ۱۰۱ (۱۹۴۹ م)

د س ، سخاي انگريزي مقاله : وصحت ته د څلو ېځتو درجو تر د نزدې کولو طريقه چې البيروني تاکلې ده . دامر يکا دريا ضي په،سياښتنې مجله کې ۳۳ ر ۹۵ (۱۹۲۶ م)

د س ،پ تولستوف روسي مقاله : بيروني اوده زمانه . د مسکو او لينن ګراد ديپروني په مجموعه کې . ص ۳ تر ۲۹ . (۱۹۵۰ م)

دو ، يوزا ډدوف روسي مقاله: بيروني لکه يو مفکر. په لوړه ذکر سوې مجموعه کې . ص ۳۰ تر ۵۴ .

دضياء الدين احمد انگريزي مقالې : (۱) البيروني ، دده ژوند او کارونه . په اسلامک کلچر ۵ ر۳۴۳ (۱۹۳۱ م) کې .

(۲) پر مشمئا تو باندې دالبيروني خپرونې دقانون په،دريم باب کې . اسلامک کلچر ۶ ر۳۶۳ (۱۹۳۲ م)

د قانون مسعودي عربي برخې : په ثقافة الهند (دهلي ۱۹۵۵ م) ۱۰۲ - ۲ ر۷۸ کې .

ی ذکر کړی .دی د دې رسالې تر لیکلو وروسته لږ تر لږه نور ۱۴ کاله لاړو ندی و ،او تر سرګ دمخه ئې یوخو نور علمی کتابونه، دخپلو نهایی تحقیقاتو پهر نا کی و کښل، چی ددهدنور و تألیفاتو سره لږ څه تفاوت لری(په دغو کی کتاب الجماهر او کتاب الصیدلهشامل دی) .

سخاو په بله بر خه کی دبیرونی هغه کتابونه هم یاد وی ، چی نسخې ئې دار و پاپه کتابخانو کی سته، مګر دوه داسی کتابونه هم پیژنی،چی نه دالبیرونی په دغه فهرست کی سته ،اونه به کشف الظنون کی .

د سخاو تر مطالعاتو روسته دا لبیرونی دتأليفاتو پلټنه او ګروپږنه ه ، سوتر ، اوی ، ویل یمن پسی اوږده کړه ، او په ۱۹۲۱ م ئې دا لبیرونی دفهرست یوه جرمنی ترجمه دخپلو تشریحاتو سره خپره کړه ، چی ورو سته پروفیسر بیولوټ دالبیرونی بشپړه بیلوګرافی تیاره کړه (چی ددغی رسالې بنیاد هم دغه د بیولوټ کار دی ، چی په (م آ ې ډ ی او) ۲ ص ۱۶۱ تر ۲۵۶ (۱۹۵۵ م) او سمونه او بشپړونه ئې دهم دغه کتاب په ۳ ټوک ص ۳۹۱ تر ۳۹۶ (۱۹۵۶ م) کی خپره سوې ده . او له ۱۹۵۵ م را پدې خوا ډیری مقالې په مختلفو ژبو خپرې سوې، چی دوخته سره سمه یوه بشپړه بیلوګرافی عموا ړی .

دا لبیرونی په فهرست کی ګرده (۱۳۸) کتابونه ذکر سوی دی ، خو (۲۹) نور کتابونه نه ئی هم دغو لوړو یادو سوو مستشرقانو راوړی دی ، چی په دغه رساله کی له نمبر ۱۳۹ تر ۱۶۷ پوری راغلی دی ، او ګرده دځینو نورو اضافی کتابونو سره (۱۸۳) کیږی .

د ابن عاشور عربی مقاله : دبیروت په العلوم کی ۲ - ۳ (۱۹۵۷ م)
۴۱ - ۴۴ - ۵۶ .
دعلی احمد الشهات عربی مقاله : په دغه مجله کی۱۳ ر ۴ (۱۹۶۸م)
۱۱ - ۱۴ .
د محمد یحیی الهاشمی عربی مقاله : په دغه مجله کی ۲ ر ۷
(۸۵۶) ۵۸۶ .
د همسی هم پر البیرونی باندې عربی مقالې وګورئ په :
د دمشق دعربی اکاډیمی مجله ۴ ر ۴۹۵ (۱۹۲۴ م) او ۵ ر ۲۴۷
(۱۹۲۵م)
او ۶ ر ۲۴۱ (۱۹۲۶ م) او ۷ر ۱۹۹ (۱۹۲۷ م) او ۹ ر ۳ ۵
(۱۹۲۹) او ۱۰ ر ۷۷۱ (۱۹۳۰ م).
په فارسی وګورئ :
د علی اکبر د هخدا : شرح حال نابغهٔ شهیر ابو ریحان بیرونی .
دتهران د آموزش او پرورش مجله ۱۵ (۱۳۲۴ش) چې دغه رسالهپه
تهران کی د روزنی وزارت بیاپه ۲۹ نخه کی چاپ کړ پده (۱۹۴۵ م)
دغلام حسین رهنما : ریاضی دان ماهر . په کنجکاو یها یادبی کی .
تهران ص ۴۹ تر ۵۴ .
دسعید نفیسی :ابوریحان . په پیام نوکی .تهران۴ر۲۶(۱۳۲۷ش)
دغسی هم وګورئ :
دیهس کنیهې :داسلامی زیجونو سروې انګریز یمقاله . د امریکادفلسفی
تو لنی مجله ۱۲۳ر۴۶ (۱۹۵۶م)
د ابو الفتوح محمد تونسی : ابوریحان محمد البیرونی عربی مقاله دقاهرې
داسلامی چارو دتولنی طبع ۱۹۶۷ م ص۱۵۸ .

د علي احمد الشهات: ابو ريحان البيروني عر بي مقاله . دقاهري ددا ر المعارف چاپ ۱۹۶۸م ص ۲۴۲

دغه کتابونه هم وګورئ :

دبو علي سينا (؟): شرح الخطبة المسعود يه لابو (؟) ريحان البيروني في علم الهيئة: (دبرو کلمان تکمله ۱ ر ۸۲۳ نمبر ۷۹ دا يرګين دابن سينا ببلوګرافي دا ستانبول په طبع ۱۹۳۷ م کې نمبر ۸۳۴ خطي نسخه ، چې دو هبي په کتابخانه کې ده) .

دابن سينا ببلوګرافي په فرانسوي داناوتي تاليف دقاهري طبع ۱۹۵۰م نمبر ۳ ۱۶ .

دمهدوي تاليف دابن سينا ببلوګرافي دتهران طبع په فارسي ۱۹۵۴ نمبر ۱۷۶ .

دکرل سخاي مقاله په جرمني : دالبيروني منجم د مثلثاتو څېړني په قانون مسعودي کې (ښايي چې ددريم باب دلسم څپرکي شرحه وي) چې د جو ليوس روسکا اوهنر يچ ويليټنر په يادنامه کې خپره سوې ده ص ۱۰۸ر۷ (۱۹۲۷م)

۱۰۵-۲ الاثار الباقيه عن القرون الخاليه : (۱)

ف . د پخوانو ملتو کرو نو لو جې ده چې د پا نو شمير ئي ند ي ء معلوم (س و ۱۳ - ۲) او اړه وارډ سخاو په ۱۸۷۸ م په لېپزيګ کې چاپ (۲) کړه او وروسته په ۱۸۷۹ م همده په انګريزي ترجمه او طبع کړه نو م ئي حاجي خليفه په کشف الظنون (۱ ر ۱۵۴ نمبر ۷۰) کې الاثار الباقيه من القرون الخاليه کښلې ء دي ء .

(برو کلمان ۱ ر ۳۷۶ نمبر ۱ - ۱ او تکمله ۱ ر ۸۷۲ نمبر ۱)

---

(۱) په مقدمه کې من القرون دي ء . برنی ۱۲۱ عن القرون کښلې ء دي ، داصل چاپ نوم دغسې دي ء لکه چې وکښل سو . (ح)

(۲) دغه چاپ ۳۶۲ مخه عربي متن او ۳۰ مخه فهرستونه او ۸۳ مخه جرمني اوعربي سريزه لري چې سخاو ليکلې ده (ح)

خطی نسخی :

ایا صوفیه ۲۹۴۷. بانکی پو ر۹۶۳ (نامکمله) پتنه ۱۲۶۵، ۲۲۱۸ .
برتش موزیم ۱،۵،۵ ۷۴۹۱. أو- ر۱۴۹۵. فاهرد ۲ر۵ .
گوتا ۲ ر ۵ ۱۲۲. نو رعثمانیه ۳۸۹۳. پاریس ۱۴۸۹. د علومو داکاډیمی پـــه بـایتن ۶ر۶(۱۹۱۲ م) کی کښلی دي چی یوه نسخه ئی په سنت پترزبرګ کی هم وه تو پقایوسراي ۳۴۳. داستانبول عمومیه کتا بخانه ۴۶۶۷ (د ګوري د بران دریاضی اونجوم اوفیز یک څېرنی ۴ر۴۷۹ر(۱۸۳۶م)

ترجمی :

د آثار الباقیه د کرونولوجی بر خه چی البیرونی په ۳۹۰-۹۱ق -۱۰۰۰م . کی کښلي وه ، اډوا رډ سخا و په لند ن کې په ۱۸۷۹ م په ۴۶۴ + ۱۷ مخو کی ترجمه او دخپلو څېړنو سره چاپ کړه .

دالبیرونی عربی متن دفرانسوي ترجمې او مقد می او تشر یحاتو سره د ر ، ګریو یوله خواپه پاترو لوژي او رینټل ۱۰ ر۲۸۹ تر ۳۱۲ (۱۹۱۵ م) کی چاپ سو .

د آثار الباقیه کرونولوجی د مخه علی قلی میرزا اعتضاد السلطنه (متو فا ۱۲۹۸ق) په فارسی ترجمه کړې وه ، خو یوه بله تازه ترجمه ئی اکبر دانا سرشت وکړه ، چی د تر جمه آثار الباقیه په نامه په تهران کی په ۱۳۲۱ ش په ۴۲۳ مخه کی چاپ سوې ده .

یوه ازبکی ترجمه ئې هم ا ، راولیو او حاکم زوف او زالو لوف د تا شکند د علومو په اکاډیمی کی کړې ده .

مقالی :

د وان لپیمن جرمنی مقاله پر آثار الباقیه باندي په شیمیر زیتونګ ۲۴۵ کی ۱۸۹۹ م .

ددغه لیکوال د آثار الباقیه دعلمی موضوعونو فهرست او شرح په جر منی دلیپزیگ په ابهاند لنگن اندو ر تر یگ۱ص ۹۷تر ۱۰۲پوري (۱۹۰۶م).
د ټ ، وارنولډ انگریزي مقاله : په یوه عربی خطی نسخه کی چی په ۷۰۷ق کښلې سوې ده ، د قیصرانوبیان . عجائب نامه ٦ لنډ ن ۱۹۲۲ م (چی اډوارډ براون ته تقدیم سوې وه) دویمه یمن جرمنی مقاله : دتریخ در یا ب پراوبو د بیرو نی څېړ نې . په شیمیکر زیتو نگ کی ۲۳۰٫۳٦ (۱۹۲۲ م)
د د غه لیکو ا ل بله جر منی مقاله : په آثار الباقیه کی دهو اپېژندنې برخه . دهوا پېژ ند نی په مجله کی ۹ ۳٫۱۹۹ (۱۹۲۲م).
د ک ، گار برس جرمنی مقاله : دالبیرونی د آثار البا قیه د شرقی خلکو په څېړ نه کی د سخاودچاپ یوه تکمله . په اسلام ۳۹٫۳۰ (۱۹۵۲م) کی . او د فوک مقاله په ا سلا سی سند و نو کی ص ۴۵ - ٦۸ (۱۹۵۲ م)
دا ، جفري ا نگریزي مقاله : پر مقا یسوي دین با ندي دا لبیرونی څېړ نې .
د کلکتې د البیرونی په یا د نا مه ۱۹۵۱م کی ص ۱۲۵-۱٦۰ .
د گ، مسینا مقاله: البیرونی او په سرو کی دنصرانیت آغاز . په هغه یادنامه کی ۲۲۱.
دفوک جرمنی مقاله : د بیرونی دآ ثار الباقیه د شرقی خلکو په څېړ نه کی د سخاوپر چاپ با ند ی شپږ تکملې . په ا سلا سی سند و کی ٦۹-۹۸ (۱۹۵۲م)
دب ، ټ انکلیسار یا انگریزی مقاله : البیرونی چی کوم هخامنشی شاهان یاد کړي دي . دټول هند ددوولسم اورینټل کانفرنس (بنارس۱۹۴۳م) په رویداد کی ص ٦۹۲ تر ۷۰۲ .
دا ، ب خالد وف روسی مقاله : دبیرونی د آثار الباقیه لرغو نی خطی نسخې په لینن گراد او استانبول کی . دپا لستنسکی په مجموعه کی ص ۱۴۷٫۴ (۱۹۵۹م)
د کرچکو فسکی روسی مضمون : بیرونی اودده کارونه په تاریخ او شرقی

جغرافیه کی .

دماسکود بیرونی په مجموعه کی ص ۵۵ تر ۷۴ (۱۹۵۰م)

د م ، کرو سی الما نی مقاله : د بیر ونی د سنځنیو پیړ یوا یرانی څیړ نی .
په ا سلا م ۲۶ص ۱ تر ۱۵ کی (۱۹۴۲م)

د سمیتا دنصرانیت آ غاز په سروکی انگریزي ترجمه په اله و ایرا نیکا کی
۹ر۴ (۱۹۵۲ م) چی س ، نو بیلی کړ ید ه .

د ه ، ر یتر جرمنی مقاله: دترکیه په کتابخانو کی دالبیرونی تاریخی کتابونه.
په او رینتالیا ا ستانبول کی ۱ر۶۷ تر ۳ ۸ (۱۹۳۳م)

د نجیب الله انگریزي مقاله : ابوریحان بیرونی او دده ز مانه . دکابل په
افغانستان مجله کی ۶ ص ۱۷ تر ۴۰ (۱۹۵۱ م).

د علی ا کبر دانا سرشت فارسی مقاله : ابوریحان بیرونی و دانش پز شکی په
جهان پز شکی مجله کی ۱ر۲ ص ۲۹ تر ۳۱ (تهران ۱۹۲۶م)

د عبدالسلام ندوي ار دو مقاله: البیرونی دده په یادنامه کی ۲۵۱ (کلکته ۱۹۵۱م)

د سید عبدا لله ار دو مقا له : هندي کلمې په زړ و عر بی لیکنو کی . په
اور ینټل کالج میګزین لاهور کی ۲۹ر۳ ص۳تر ۴۲ (۱۹۴۲م) .

دغسی هم و ګوري ء: دالبیرونی د کتابونو او ژوند په باب کی دو ستنفلد مقاله
په لودیس زیتسچرکی ۷۵ر۱ (۱۸۴۰ م)

دو یم د غه مضا مین : د بیهقی پرژوند دو ي جر منی مقا لې په
(س پ م س ي)بیتریګ کی ۴۲ر۵۹ -(۱۹۱۰م)او۴۴ر۱۱۳-(۱۹۱۲م).

بله مقاله : دابن ابی اصیبعه لیکنی دالبیرونی پرژو ندانه باندي .

س پ م س ي ۴۴ ر ۱۱۷ (۱۹۱۲م)

۱۰۶- ۳: الارشاد الی ما یدرک ولا ینال من الابعاد :(۱)

(۱)مقدسه او بر نی ۱۲۱

ف . يعنی هغه واټنو نـه چې معلو سـول کيږي خو سړي نسی و ر سبدلای.
دار ساله چې د پانو شمېر ئی ندي ءمعلو م ددي لپاره کښل سو ي وه کـه سړي
وغو اړي چې ديو ه داسی ځای واټن (فاصله) معلو مه کی چې دي هغه ځای ته
نسی ر سبد لای.

۱۰۷-۴ : الكتاب فی مكاييل و الموازين و شرايط الطيار و الشواهين: (۱)

ف. دا کتاب چې د پانو شمېر ئی ندي ښو ولیء د تاله او دترا ز و د شاهين ا و
د ستنی بيانو ، چې په کو مو شرطو نو بايد جوړ کړ لسی (س و ۳ ـ ۴)

۱۰۸-۵: جمع الطرق السايره فی معرفة اوتار الدايره: (۲)

ف. په دې ر ساله کی چې د پانو شمېر ئی ندي ء ښکاره ټولی هغه لاري
چاري ښوول سوي وي، چې ديو ې دايرې وترونه (۳) څنګه څرګندول کيږي.

۱۰۹-۶: تصوراامرا الفجر و الشفق فی جهتی الشرق و الغرب من الافق: (۴)

ف. دار ساله چې پانی ئی ندی معلو سی دلمر په ختو او لو بدو پو ری اړه لری
يعنی دلمر څرکځ او دلمر لو بد و تصو ر د افق په دو و خو ا و و لمر
خاته او لمر لو بد ه کی .

۱۱۰-۷: تكميل صناعة التسطيح. (۵)

ف. دار ساله ذکری داو ار و او (تسطيح) دصناعت بشپړ و نه و وچې د پانو
شمېر ئی ندی و يلیء .

---

(۱) مقدمه او برنی ۱۲۲

(۲) دغه

(۳) Chords

(۴) هغه

(۵) هغه

۱۱۱-۸: جلاء الاذهان فی زیج البتانی: (۱)

ف. داکتاب چی د پانوشمیرئی ندی معلوم د مشهور البتانی پر زیج باندی کښل سوی و. دغه زیج په ار و پا کی نللنیو چاپ کړی دی .

۱۱۲-۹ : تحدید المعموره و تصحیحها فی الصوره: (۲)

ف . دهیواد و او ښار و تاکنه او پر نقشه باندی د هغو سمونه وه ، چی د کتاب پا نوئی ندی معلو می عربی کلمه معموره د ځکی هغه بر خه ده چی انسان نان پر او سیږی .

۱۱۳-۱۰: علل زیج جعفر المکنی بابی معشر: (۳)

ف . ابو معشر بلخی چی په ۸۸۸م میږدی یو مشهور منجم او د زیج خاوند و (وګورئ سوتر ۲۸ نمبر ۵۳) د غه منجم د خپلو هم عصرانو له خوا په دول دول ستایل سوی یا غندل سوی دی .

بیرونی د آثار الباقیه په ۲۶ مخ دابو معشر د ادو ارو له شمیره سره مخالفت کوی . (۴)

---

(۱). هغه . ابو محمد عبدالله (محمد بن جابر بن سنان البتانی الصابی (۲۴۴-۳۱۷ هـ ۸۵۸-۹۲۹م) داسلامی د نیالوی عالم او منجم دی چی پنځو س کاله ئی پر فلکیا تو او هیئت باندې څېړ نی او کتنی وکړې او د پر دعلم هیئت کتابونه ئی وکښل ، دده زیج هم خو را مشهور دي چی په ۱۱۱۳ م په لاتینی ترجمه سو ، او بیالسم الفا نسوله عربی څخه په هسپانوي هم ترجمه کی ءاودارو پا په علمی غو رځنګ کې لوي اثر درلود، او په ۱۵۳۷م دده یو مجموعه د «علم الکواکب» په نامه په اروپا کی چاپ سو ه دارو پاخلک دغه اسلامی عالم البتنګی یا البتنیو س بو لی (ح)

(۲) مقدمه ۳۷ برنی ۱۲۲ . (۳) دغه

(۴) البیرونی دادوارکواکب په بحث کی و ایی چی ابو معشر جاهلانه حکم کړي دي ءاودي په خپله رایه د پر مغرورو (آثار الباقیه ۲۵) بنایی په دغه رساله کی هم دابو معشر دزیج نواقص او خطاوي بنو ولی سو ي و ي (ح)

د نورو کتابونه د البیرونی په نامه (*)

(۱) د ابو نصر منصور (۲) بن علی کښلی کتابونه

۱۱۴-۱: کتاب فی الاسموت: (۳)

ف. داکتاب پخپله البیرونی ندی کښلی، بلکه ابونصرمنصور بن علی بن عراق دده په نامه کښلی و، چی دپا نوشمیر ئی ندی معلوم. دغه منصورپه خوارزم او غزنی کی اوسیدی ء اوهمدلې په غزنی کې په ۱۰۲۵ م کال مړ دی. (وګورئ: سوتر ۸۱ نمبر ۱۸۶) بیرونی په آثار الباقیه (ص ۱۸۴) کی دی

(*) دلته ابوریحان پخپله رساله کی لیکی: چی ما نوری مقالی هم کښلی دی او دهند دکتابو دترجمی اراده لرم، او د اګرده دخدای مدداو امان اودفکر آرامی او دحواسو سلامتی او دبدن روغتیاغواړي. ځنی داسی کتابونه هم ستهچی هغه ماپه ځوانی کی کښلی دی او ترلیک وروسته ئی په هغه فن کی ماته ډیر نور نوی معلومات لاس ته راغلی دی، مګرزه هغه کتابونه نه غواړم ځوم، او نه ئی سپک ګڼم، ځکه چی هغه لکه زا من داسی دی او پر هرچا خپل زوی او خپل شعر ګران وی اما هغه کتابونه چی نوروز ما په نامه کښلی دی، هغه هم زما د غیږی روزلی سوی دی او زه ددواړوفرق نه کوم. (د آثار الباقیه مقدمه ۴۷) دلته باید داوویل سی چی پخوا نو استا دانوبه شا ګردانو او ملګرو ته په خوله څه ویل او دده له وینا څخه په نورو لیکل، دې ته عربو «امالی» ویل او داسی کتابونه خورا ډیر دی، لکه دافلاطون جمهوریت، یاد خواجه عبدالله انصاری طبقات الصوفیه او تفسیر ئی کشف الاسرار چی دده شاګردانو کښلی دی. دالبیرونی دغه وروسته کتابونه هم دده امالی ګڼل کیږي اودوستانو دده له وینا ووڅخه راټول کړی دی (ح)

(۲) ابونصر منصور بن علی بن عراق مولی امیرالمومنین دخوا رزم دشا هانو له خاندانه وو، چی آل عراق ئی بولی، اویو ځل علم روزونکی کورنی وه چی

خپل استاد گنهی ،او دده‌داوج (۴)استخراج ستایی (وگوری۴: دبرو کلمان متن ۱ر ۳۷۲-تکمله ۱ر ۸۶۱او دآثار مقدمه ۳۳).

۵ ۱ ۱ - ۲ : کتاب فی علة تنصیف ا لتعدیل عند اصحاب السند هند: (۱)

ف . یعنی دهندی سید هانته د مؤ لفانو له ښو ونی سره سم دتعدیل(۲)نیمول. ددې کتاب‌دپا نو شمېر ندی‌معلوم .(وگو ری۴ سو تر : دمحمد بن موسی خوا رزمی زیج ۹۴ دکوپنها گن طبع ۱۹۱۴ م او ر وکلمان ۱ر۳۷۲) (س و۴۱-۲)

۱۱۶-۳. کتاب فی تصحیح کتاب ابراهیم بن سنان فی تصحیح اختلاف الکواکب العلویه:

ف . ددی کتاب دپا نو شمېر ندی‌ښوول سوی(و گوری‌سوتر ۵۳) چې دآسمانی

---

۴ البیرونی هم دوی روزلی د ی‌او دغه منصور دده دوست اواستاذ و،چې په ریاضی اونجوم کی لوی‌لاس درلود ، دده درې علمی کتابونه تراو سه په خطی کتابو نو کی سته : یو ه‌رساله‌دحبش حاسب پر زیج باندی ،دو همه پر مثلثاتواو دریمه جدول الدقایق .سوتر دده یو ه رسا له تنا سب جیوب الاضلاع په جرمنی ترجمه اوچاپ کړ ه ۱۹۱۰م دمنصو ر له نا سه سر ه ا لبیر ونی په ۴۲۷ ه‍ ۱۰۳۷م‌انار الله برهانه کښلی د ی، او له دی څخه ښکاری چې‌د ی‌تر دغه کال‌دمخه مړ شوی و(ح)

(۳)برنی ص ۱۲۳ کتا ب السمو ات کښلی دی؟چې سهوده،سموت‌دسمت (خوا)جمع ده .(ح)

(۴) Apogee

(۱) هغه (۲)تعدیل‌دنجومو یوه خاصه اصطلاح ده و گو ری۴ا لتفهیم ۱۱۷ - ۱۷۷ - ۲۱۹

سیاراتو (۱) د اختلاف دتصحیح لپاره لیکلی سوی و. (۲)(س و م ۱-۳)

۱۱۷- ۴ رساله وی براهین اعمال حبش بجدول التقویم: (۳)

ف . ددې رسالی دپانو عدد هم ندی معلوم (وګوری ددبرو کلمان تکمله (نمبر ۴)

حبش حاسب مشهور مهندس و (وګوری سوتیر ۱۲ -۱۳ نمبر ۲۲-او د دې رسالې نمبر ۴)

پر تقویم باندی چې حبش کوم جدولونه جوړ کړی و ، پر هغو با ندی ابونصر عراق خپل دلیلونه په دې رساله کی وکښل.

خطی نسخې: باذکی پور ۲۴۶۹،۸ چې یوه مجموعه ده او د البیرونی او ابونصرمنصور بن علی بن عراق او د نورو ۴۲ رسالې لری.

چاپونه : په ۱۹۴۳م په ۷۱ مخه کی دحیدرآباد دکن دائرة المعارف «رساله فی براهین اعمال جدول التقویم فی زیج حبش الحاسب» چاپ کړه چې ۱۴ نوری دابونصر رسالې هم ورسره دي او دارسایل ابو نصر الی البیرونی بللی سوی دی.

دالبیرونی په یادنامه (کلکته ۱۹۵۱ م) کی محمد عبد الرحمن خان پردی رساله یوه انګریزی مقاله لری (ص ۲۳-۱۷۱ تر ۷۵)

---

(۱) Celestial Planets

(۲) ابراهیم بن سنان بن ثابت حرانی (۲۹۶ - ۳۳۵ ه) لوی مهندس او طبیب و ، زبدة الحکم ، اغراض المجسطی ، المخروطات ، الات الظلال، رساله اصطرلاب ، رسم القطوع دده تا لیفونه دی (ح)

(۳) تقویم دغه جنتری Calender ته وایی مګر برنی لیکی چې دغه جغرافی جدولونه وو (ح)

په د ې ر ساله کی څلور نور کتا بو نه نمبر ۱۵۹ - ۱۴۷ - ۱۵۰ - ۱۶۷ اضافه سوی د ی چې شک پکښې سته . نمبر ۱۳۹ هم داسی کتاب د یء ، چې د حاجی خلیفه په سندئې دفهر ست سره تطبیقو و . دسخاو او د ه ، سو تر اوی ، و یلې یمن فهر ستو نه هم او ړ ده دی ، ځکه چې دو ی هغه کتا بو نه هم پخپلو فهر ستو نو کی اخیستی دی چې په کتاب الا ستیعاب او دیا قوت په معجم الا د باء (ا ر شا د ا لا ر یـــب) کـــی یـــا د ســـو ی د ی . مګر د غه کتابو نه چې یا قوت ئې راوړي ،نه ندي څرګند سوي ، فقط د وه ئې پخپله البیرونی په آثار البا قیه او فهر ست کی یا دوي چې سوې دي په نمبر ۱۴۷-۱۶۸-۱۷۳ کی ذکر کړي دي.

دا لبیرونی هغه کتابو نه چـې د تحسین وړ او شکـا ره و و ، د بروکلمان په وخت کی وپلټل سوه، مګر وروسته څلور نوري نایابی نسخې پیدا سوې ،چې د دې رسالې په نمبر ۱۶۹ -۱۷۰-۱۷۱-۱۷۲ کی ر اغلی دي .

نمبر ۱۷۳ کتاب ، بیرونی له هند ي هغه کتا به تر جمه کی چې په کتاب ا لهند کی یا دوی ،مګر په فهر ست کی نسته. نمبر ۱۷۵-۱۷۶ - ۱۷۷ در ې هغه کتابونـه دی ، چې د بیر و نی پـه لار شو ونه په سنسکریت تر جمه سوي دي.

لکه په متن کی چې یا د و نه سو یده ، نمبر ۱۷۸-۱۷۹ هغه کتا بو نه د ی چې ابو نصر منصو ر بن علی ین عراق ، بیرو نی ته وړ اندي کړي دي ،اوښایی چې د بیر ونی په نامه تیار سوی وی د فضایی مثلثا تو د تهیور ی دوي رسا لی هم ددغه ا بو نصر د ی چې د لیډ ن دقلمی نسخې څخه پیژ ند ل سوی دي . د بیرونی یو کتاب نمبر ۱۸۰ هغه دي چې سجزی ته ئی وړاندی کړي دی.

۱۱۸-۵: رساله فی تصحیح ما وقع لابی جعفر الخازن من السهو فی زیج الصفایح: (۱)

ف. ددی رسالی دپا نو شمیر هم ندی معلوم (الخازن اوده دزیج حال وگوری سو تر ۸۵ نمبر ۱۴۲ -او دبروکلمان تکمله ۱ر ۳۸۷ -آثار الباقیه ۲۰۲ ۲۵۹ -۳۲۶- په ابو نصر منصور دبرو کلمان تکمله ۱ر ۱۶۸ نمبر ۵).

(س و ۱۴۳-۵)

چاپونه: دحیدرآباد دکن دائرة المعارف په ۱۹۴۷ دغه رساله په ۵۰ مخه کی په لوړه ذکر سوی مجموعه کی چاپ کړه. او یوه مقاله هم په هغه تبره ذکر سوې یاد نامه که پر دغه کتاب باندی سته.

۱۱۹-۶: رساله فی مجازات دوایر السموت فی الاصطرلاب: (۲)

ف. یعنی په استرلاب کی دسمتونو ددائرو تبر یدنګ چی درسالی دپا نو شمیر ندی معلوم بروکلسان ئی پخپله تکمله کی ذکر دابو نصر منصور دیبانه سره په ۱ر ۸۶۱ نمبر ۷ کی کړ یدی. خطی نسخه ئی په بانکی پور کی سته ۱۲ ر ۲۴۶۸.

او دحیدرآباد دکن دائرة المعاف په ۱۹۴۷م درسایل ابی نصر منصور

---

(۱) زیج الصفایح په Disk Tables ترجمه سوی دی ابو جعفر الخازن خراسانی لوی دریاضی اورصد پوهاند و، وفات ئی د ۳۵۰ - ۳۶۰ هـ ترمنځ دی عمر خیام هم دی یادوی، ښایی په دغه زیج کی کومی سهوی وی، او هغه په دغه رساله کی سمی سوی وی (ح)

(۲) مقدمه اوبرنی ۱۲۳ مګر برنی د غه نوم غلط کښلی دی: رساله فی محارات دوائر السموات فی الاصطرلاب؟ یعنی په اصطرلاب کی دلسمانونو دښکاره کولو دایری. خو صحیحه ترجمه ئی Azimuth Circles ده. او مراد هغه قوس دی چی افق په قایمه زاویه قطع کوی (ح)

دې رسالو په مجموعه کې په همدغه نامه (۲۷) مخه چاپ کړې ده
په لوړه ذکر سوې يا د نامه کې هم يا ده سوی ده (نمبر ۱۱۷-۱۹۱
تر ۲۵-۱۷۸-۱۷۹ هم وګورئ)

۱۲۰-۷: رساله في جدول الدقائق: (۱)

ف. د پانو شمېر ئې ندی معلوم (س و ۱۴-۷) دا کسفورډ په کتابخانه کې يوه رساله
سته چې البيروني ته د ابونصر منصور لپاره نامه ګڼله سوی ده، او هغه
دغه رساله ده (وګورئ: دبروکلمان تکمله ۱ ر ۸۶ نمبر ۹) په بانکی پور
۲۴۶۸ ر ۱۴ او بوډليان ۱ ر ۹۴۰ ر ۶ کې خطی نسخی سته.
دحيدرآباد ددائرة المعارف په لوړه يادوه سوی چاپی مجموعه کې هم
دغه رساله په (۴۰) مخه کې چاپ سوی ده (وګورئ نمبر ۱۱۷)

۱۲۱-۸: رساله في البراهين على عمل محمد بن الصباح في امتحان الشمس: (۲)

ف. محمد بن صباح دغه رساله دغزنی په تاکنه کې کښلې وه (وګورئ
سوتر ۹ نمبر ۳۰ - دبروکلمان تکمله ۱ ر ۸۶ نمبر ۱) خطی نسخه ئې په
بانکی پور کې سته ۱۵ ر ۲۴۶۸. په حيدرآباد دکن کې (۱۵) مخه په
۱۹۴۶ م چاپ سوه او په لوړه ذکر سوی مجموعه کې خپره سوه، دالبيروني
په يادنامه کې هم يادونه سوی ده (وګورئ نمبر ۱۱۷-۱۲۲ - ۱۲۵
۱۷۸-۱۷۹) (س و ۱۴ - ۸)

---

(۱) مقدمه اوبرنی ۱۲۳.

(۲) برنی دار ساله دلمردتر صيد بولی (ص ۱۲۳) دغه محمد بن صباح له
بنو صباح څخه دی چې دوه نور ورونه ئې ابراهيم او حسن نومېدلې وه
منجمان وو، داسترلاب دصنعت برهان اوعمل نصف النهار او صنعت رخامات
او کتاب الاشکال والمسايح او کتاب الکره او کتاب عمل باصطرلاب
ذات الحلق دمحمد اوحسن تاليفونه دی دوی تر ۳۸۵ هـ دمخه ژوندی وو (ح)

۱۲۲-۹: رساله فی الدوائر التی تحد الساعات الزمانیه: (۱)

ف. دهغو دائروییان وچی دوخت ساعتو نه تحد ید کوی. د پا نیو شمیر ئی ندی معلوم (س وم ۱-۹) په بانکی پور کې خطی نسخه سته ۱۶ ر ۲۴۶۷. (وګوری دبرو کلمان تکمله ۲ ر ۸۶۲ نمبر ۱۱) دحیدر آباد دائرة المعارف په ۱۹۴۶ م په (۱۲) مخ کی دغه درساله فی الد وائر التی تحد الساعات الزمانیه و بعض مایتصل با لعمل الا صطرلاب په نامه چاپ کړه، اوپه لو ړه ذکر سوی مجموعه کی خپره سوه. دالبیرونی په یادنامه کی هم یادونه سوی ده

۱۲۳-۱۰: رساله فی البرهان علی عمل حبش فی مطالع السمت فی زیجه: (۲)

ف. حبش حاسب (۳) مشهور منجم او ریاضی پوهاند وچی پخپل زیج کی ئی دخوا وو دختیځو نو عمل کړی و، پردغه عمل با ندی ابونصر منصور برهانو نه په دی رساله کی کښلی و (دحبش په باب کی سوتر ۱۲-۱۳ نمبر ۲۲ - اودبرو کلمان تکمله ۱ ر ۳۹۳ ر ۸۶۱ نمبر ۱۲ وګوری ۵) خطی نسخه ئی په بانکی پور ۱۷ ر ۲۴۶۸ اولیدن ۱۰۶۲ کی سته. او دحیدرآباد دائرة المعارف په ۹ مخو کی په ۱۹۴۶ م کی چاپ کړ یده چی په لوړه ذکر سوی مجموعه کی خپره او هم دالبیرونی په یادنامه کی یاده سوی ده. (وګوری نمبر ۱۱۷) س وم ۱-۱۰)

---

(۱) برنی ۱۲۴ - اومقدمه

(۲) دغه

(۳) دابن حبش حاسب ذکر دسخه په نمبر ۴ کی تیر سو اوتاسی وپیژاند.

۱۲۴-۱۱ : رساله فی معرفة القسی الفلکیه بطریق غیر طریق النسبة المولفه :- (۱)

ف .دارساله چې د پانو شمېرئې ندی معلوم (س و۱۳ -۱۱)خورا په زړه پوری کتاب و،چې دفلکی مثلثاتو بیان ئی کاوه.(وګورې:دبرو کلمان تکمله ۱ ر ۸۶۱ نمبر ۱۳)

خطی نسخه ئی په بانکی پور کی سته ۱۸ ر ۲۴۶۸ .دحید رآباد دائرة المعارف په لوړه ذکر سوی مجموعه کی په ۱۹۴۶م چاپ کړ ه چې۱۳ مخه ده اونو م ئی دا سی دی :

رساله فی معرفة القسی الفلکیه بعضها من بعض بطریق غیرطریق معرفتها با لشکل ا لقطاع والنسبة المؤلفه.

دلبیرونی په یادنامه کی ددی رسالی یادونه سوی ده .او په اسلامک کلچر ۶(۱۹۳۲ ص۳۶۳ تر ۹ ۶ پوری دضیاالدین احمددغه انګیر یزی مقاله خپره سوبده ه «دقانون مسعودی،په دریم کتاب کی پر مثلثاتو دالبیرونی څېړنی»

دعلی ګړ په مجله علوم اسلامیه ۳-۱(۱۹۶۱م)۱۷تر ۸۰ مخه او ۵ - ۱ (۱۹۶۴ م)تر ۷۶ مخه دشبیراحمد خان غوری به قلم په اړد وژبه د وې مقا لی په دې عنوان سته:دمثلثاتو د علم وده تر البیرونی دمخه. چې دساده اوفلکی مثلثاتو د پو هنی وده دیونان له زمانی څخه بیانوی او په خاصه توګه دمسلمانو پوهانو او البیرونی څېړ نی په دغه باب کی را ښیی.

۱۲۵-۱۲. رساله فی حل شبهة عرضت فی الثالثة عشر من کتاب الاصول: (۲)

ف .دکتاب الاصول پر دیرلسمه برخه چې کوسه شبهه وارده سوی وه ، په دغه

---

(۱)مقدمه اوبرنی ۱۲۴ .دی وایی چې په دی رساله کی دفلک دقوسو نو دمعلومولو نوې طریقه بیان سوی وه (ح)

(۲) د غه .

رساله کی حل سوی ده،دپاښو شمېر ئی ندی معلوم (بروکلمان ۱ر۳۷۲
نمبر ۲ ـاو ددغه کتاب تکمله ۱ر۸۶۱ نمبر ۲)

دکتاب‌الاصول څخه مراد اقلیدس کتاب فی اصول الهندسه‌دی چې په ۱۳ مقاله کی څه مشکلات ویو .

ددی‌رسالی خطی نسخی په بانکی پور ۲۴۶۸ او برلن ۵۹۲۵ کی وې په ۱۹۴۷م‌د حیدرآباد دکن دائرةالمعارف دغه رساله ۶ مخه چاپ کړه او په هغه ذکر سوی مجموعه کی خپره سوه ،او دالبیرونی په یادنامه کی هم یاده سوی‌ده .(وګورئ:نمبر ۱۱۷-۱۷۸-۱۷۹)

(۲)دابوسهل مسیحی (۱) کښلی کتابونه

۱۲۶-۱: کتاب مبادی الهندسه: (۲)

ف .ابو سهل دالبیرونی په نامه وکیښی ،دپانو شمیر ئی ندی معلوم (س،و۱۱۵)
(دابوسهل مسیحی حال وگو ری ء سوتر ۶۹ نمبر ۱۸۰ چی بیهقی اوشهر زوری ته حواله ورکوی.دغسی هم دویه یمن مقاله وگوری ءپه (ز دپ) ۴۳ (۱۹۱۷م)۲۴۸ -او دآثار الباقیه مقدمه ۳۲ هستن ۶۳. بروکلمان ۱ر۲۳۸ -تکمله ئی ۱ر۴۲۳.

۱۲۷-۲ کتاب فی رسوم الحرکات فی الاشیاء ذوات الوضع: (۳)

ف .دپانو شمیر ئی ندی معلوم ،او له نامه څخه ئی موضوع هم نه تا کله کیږی(س،و۱۵-۲)

۱۲۸-۳: کتاب فی سکون الارض او حرکتها: (۴)

ف .په دی رساله کی چی دپا نو شمیر ئی ندی ښوولی (س،و۱۵-۳) البیرونی دمځکی پر حرکت باندی څېړنه کړیده (وگوری ء:ویه یمن په (م زگ) ۸(۱۹۰۹م)۱-۱۱(۱۹۱۲م)۱۳۱ کی .اوهم زکی ولیدی توغان: البیرونی اودمځکی حرکت داسلامی تحقیقاتو په مجله کی ۱ر۴(۱۹۵۳م)ص۹۰ تر ۹۴.

---

(۱)ابو سهل عیسی بن یحیی المسیحی الجرجانی حکیم اوطبیب او خطاط وچی په جرجان کی وزیږیدی اوپه بغداد کی وروزل سو، په خراسان کی او سیدی ءابن سینا له ده څخه طب و لوستل طب الکلی ،کتاب المئه ،العلم الطبیعی ،مقاله فی الجدری، اختصار المجسطی دده تالیفونه دی تعبیر الرؤیائی مامون بن محمد خوارزم شاه ته وکیښی ، وفات ئی ۴۰۱ه.۱۰۱۰م کال دی(الاعلام) البیرونی پخپل مکتوب کی وایی چی دغه کتا بونه ابو سهل زما په نامه وکښل (ح)

(۲)مقدمه او برنی ۱۲۴.(۳)دغه . انگریزی ترجمه ئی داسی ده:
Rules of the Movements ofThings with Positions.

(۴)هغه .

۱۲۹-۴ کتاب فی الوسط بین ارسطو طالیس و جالینوس فی المحرک الاول: (۱)

ف .ددی نړۍ دښو ر بدلو پر لومړی ښوروونکی (۲) باندې دارسطو اوجالینوس تر منځ منځګړی کول ، چې د رسالې د پاڼو اندا زه ئې نده معلومه .

(س و ۱۵-۴)

۱۳۰-۵: رساله فی دلالة اللفظ علی المعنی : (۳)

ف .دارساله په منطق اړه لرې،چې لفظو نه څنګه پر معنا وو دلالت کو ی د پاڼو شمېر ئې ندی معلوم .

۱۳۱-۶: رسالة فی سبب بر دایام العجوز : (۴)

ف . د پاڼو شمېر ئې نسته (س و ۱۵ -۶)په دې رساله کې البیرو نې د ژ مې د پای دیخ سببونه ښیې چې دفر وري د میاشتې په پای او د مارچ په سر کې پیدا کیږي (۵).په آثار الباقیه کې بیان راغلې دی (ص ۲۵۴-۵۵) .

۱۳۲-۷: رساله فی علة التربیة التی تستعمل فی احکام النجوم: (۶)

ف .په اصل کې دالتربیه کلمه ټکی نلری ، ښایی چې تربیه ولو ستله سی چې معنائي پر وګر یس اواسیلیوریشن(۷) ده د پاڼو شمېر ئې ندی معلوم.(س و ۱۵-۷)

---

(۱) هغه .

(2) The first cause of the movement of the universe.

ښا یی چې مراد به علت العلل وی (ح)

(۳) هغه.

(۴)مقدمه ۴۸ برنی ۱۲۴ . (۵) کله دحوت په میا شت کې سخت یخ لو یږی چې زار خلګ ئی بولو -بردالعجو ز یعنی د بو ډی ساړه (ح)

(۶)په اصل کې التربیه ټکی نلری ټو لو لیکوا لو د ې کلمې ته دشک علامه (؟) ایښې ده مګر دتر بیه کلمه دلته سمه نه ورسره لګیږی (ح)

(7) Amelioration, Progress.

۸-۱۳۳: رساله فی آداب صحبة الملوك: (۱)

ف .دپا چها نو دصحبت او ملګری آداب (۲) بیې، چه دپاڼو شمېر ئی ندی ویلی .(س۱۵-۸)

۹-۱۳۴: رساله فی قوانین الصناعه: (۳)

ف .دترویت یعنی ستور وپیژند نی (علم نجوم)لاری چاری ئی ښوولې ،دپا نو شمېر ئی ندی معلوم . (س ۱۵-۹)

۱۰-۱۳۵: رساله فی دستور الخط: (۴)

ف .دښه خط کښلو (۵) لاری چاری وی. یاقوت دیوه کتاب د ستو رذ کر کوی چې هغه صاحب الدوله ابو الفتح مود ود (۱۰۴۰-۴۸-۰ م)ته و راندی سوی و،دغه مودود دسلطان محمود لمسی و .(س۱۵-۱۰)

۱۱-۱۳۶: رساله فی غزلیات الشمسیه: (٦)

ف .درسالی دپاڼو عدد ندی معلوم (س۱۵-۱۱)ویلې یمن دغزلیات ترجمه نده کښلی ،خو دشک په علامه (؟) سره وایې چې مرا د دلمرخاته دی . اوغز الات ختونکی لمر ته وایی .(۷)

---

(۱)مقدمه ۴۸ او برنی ۱۲۵

(۲) Etiquettes

(۳)هغه .مرادځنی تر و یت Astronomy ده

(۴)هغه.

(5) Calligraphy

(٦) هغه .

(۷) Rising sun مګر رښوا یې چې مرادئی دلمرتور داغونه دی،چې په فارسی ئی کلف بولی .مګر دستن لمر خاته صحیح دی،ځکه چې غزالات دسهار لو مړی څرك بولی او الغز اله لمر د طلوع پر وخت دی(ا لمنجد) نوبه ئی صحیح فی غز الات الشمسیه وی نه غزلیات (ح)

۱۳۷-۱۲. رسالة النرجسيه : (۱)

ف.دد ی رسالی دپانو شمپر هم ندی لیکل سو ی. (س۱۵۹-۱۱)

۱۳۸ -۱: الرسالة المعنو نه بمن وعن : (۲)

ف .دارساله پخپله بیرونی نه و ه کښلی ،بلکه ابوعلی الحسن بن علی الجیلی دده په نامه وکښله ،چی دپانو شمپر ئی ندی ویلی او داسی ښکاری چی دژبی پښو یه (گرامر) و،تش دمن اوعن کلماتو داستعمال پرفرق باندی چی دجرکلمات دی.

---

(۱) مقدمه او برنی ۱۲۵ رساله نرگسیه : The Narcissus Epistle له نامه څخه ئی موضو ع نه ښکاری ،او نو رتفصیل ئی هم ندی معلوم (ح)

(۲) مقد مه او برنی .

دالبیرونی خپل کتابونه

چې نو ر و مؤ لفا نو ،یاده پخپلو کتابو کې ذکر کړې دی

۱۳۹-۱ : استیعاب فی تسطیح الکره : (۱)

داکتاب حاجی خلیفه په کشف الظنون کې(دا ستا نبول چاپ ۱۹۴۱م) ۱ر ۸۱ ښو و لې دي،خو دد غه کتاب په ۱ر ۳۰۳مخ کې دعلم تسطیح الکره ترسر یزې لاندې بیاذ کر کړې دی.

۱۴۰-۲ :زیج العلائی : (۲)

ښایی چې داکتاب دالبیرونی وی، مګر حاجی خلیفه و ایی چې مؤ لف ئې مؤ ید الدین العرضی یا علاءالدین نشاپوری یا ا بو ر یحان بیر و نی دی (کشف ۲ر ۹۷۰) (س و تکمله ۱- ۲)

۱۴۱-۳زیج المسعودی؛ (۳)

ښایی چې قانون مسعو دي غو ندي یو کتاب وی،چې حاجی خلیفه هم یاد کړی دی کشف ۲ر۱ ۹۷)(س و تکمله ۱-۳)

---

(۱)مقدمه او بر نی ۱۲۸ دغه علم او س کار تو گر افی بو لی،چې داو سنی مترقی سائنس یوه مهمه څانګه ده ،او دجغرافیا،تا ر یخ ، عسکری فنو نو ، دکانو او مځکې پېژند نې او دالو تنو په څانګو کې ښه ګټه لری(ح)

(۲)دغه ظاهراً دغه زیج علاء الدین ته منسوب دی چې د نشا بو ر وی،او دمؤ ید الد ین عر ضی دمشقی استاد کېدی،په دغه نامه حاجی خلیفه څلور زیجه ر او ړی چې مختلفو مؤ لفانو ته منسو ب دی (کشف ۹۷۰) دغه عرضی دمراغې په ر اصد ا نو کې هم و ، چې خو ا جه نصیر طوسی دایلخانی زیج په د یبا چه کې دی یاد کړی دی (۶۵۶-۶۶۳ھ) په هرصو رت دزیج علا ئی انتساب البیر و نی ته ضعیف ښکاری.دعر ضی لپاره وګو ری دبر و کلمان تکمله ۱ر ۸۶۹ (ح)

(۳) هغه.

نونمبر ۱۸۱-۱۸۲ - ۱۸۳ نوی موندل سوي کتابونه دی ،چی پخوا مستشرقانو نه وو ذکر کړي . نمبر ۱۸۱ کتاب صرف‌له هغی نسخې څخه و پېژ اند سو ، چی دګجرات په ا حمد آ باد کی پیدا سو ه ،ا و له سنسکر یت څخه په عربی ترجمه سویده چی مؤلف‌ئې د هندمشهور منجم بنا ر سی ویجا یه ننده دی،ا و تر جمه ئې هم پخپله بیر ونی کړ یده . نمبر ۱۸۲ د علم مر ایا او مناظر کتا ب دی ،چی غلام حسین جونپو ر ی پخپل‌ز یج بهادر در خانی کی یا د کړی دی . نمبر ۱۸۳ هم سید حسن بر نی پخپل کتا ب البیرونی کی یا دوی.

په د ی ډول د بیرونی تو لـه‌تالـیفو نه چه په‌دی رساله کی یاد سوی‌دی ګرده (۱۸۳)دی

ددې بیلو ګرا فی جوړو نه:

هر کتاب له اتر ۱۸۳ پو ری یو نمبر لری (۱) لومړی د کتا ب نو م او بیا ئی انګریزی تر جمه لیکو (۲)چی دغه په لیند یو کی نیو له کیږی (...)ور و سته تر هغه ځایه چی معلومات سته ددغه کتا ب یو ه لنډ ه پیژ ند نه ر ا غلی ده ، او که ئې خطی نسخه وي ، هغه هم ښو و له کیږی چا پو نه ، تر جمې که ئې معلو می وی هغه هم کښلی سوی دی .

---

(۱) د رسالې لیکو ال یو نمبر هر کتاب ته ورکړ ی‌دی ،مګر ما لومړی مسلسل عام نمبر و ر کړی دی ،او ورو سته یوبل نمبر هم سته ،چی د کتاب په موضوع اړه لری (حبیبی)

(۲) دغه‌د نومونانګریزی تر جمی چی د لته ئې ضرورت نسته حذف سو ی ، او کله چی ضرورت و لیده سو ، په پښتو سوې(ح)

د البیرو نی د زرم تلین پـه‌مناسبت

دالبیرونی

کتاب نبود

ترجمه کوونکی اوښپړوونکی عبدالحی حبیبی

دالبیرونی دزدم تلین په مناسبت

دالبیرونی

کتاب نبود

مو لف

احمد سعید خان دعلی گرد اسلا می خپرنو کتاب ساتو نکی

ترجمه کوونکی اوښپروونکی عبدالحی حبیبی

کابل ۱۳۵۲ ش

خپروونکی : دبیهقی کتاب خپر ولو موسسه